

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’NİN AB İLE TİCARETİNDE TARİFE DIŞI
ENGELLER VE DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur VARLICA

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI

AĞUSTOS-2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’NİN AB İLE TİCARETİNDE TARİFE DIŞI
ENGELLER VE DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur VARLICA

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

Bu tez 12/08/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

_____
Jüri Başkanı

- Kabul
- Red
- Düzeltme

_____
Jüri Üyesi

- Kabul
- Red
- Düzeltme

_____
Jüri Üyesi

- Kabul
- Red
- Düzeltme

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: TARİFE DIŞI ENGELLERİN TANIMI, KAPSAMI VE DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİLERİ.....3

1.1. Tarife Dışı Engeller.....	3
1.1.1. Miktar Kısıtlamaları.....	4
1.1.2. Kambiyo Kısıtlamaları.....	4
1.1.3. Yeni Korumacılık.....	5
1.1.3.1. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları.....	5
1.1.3.2. Görünmez Engeller.....	6
1.1.3.3. İhracatın Özendirilmesi.....	8
1.1.3.4. İç Piyasaya Dönük Endüstrilere Sübvansiyon.....	8
1.1.4. İthalat ve İhracat Vergileri, Yurtiçi Katkı Zorunluluğu.....	9
1.2. Tarife Dışı Engeller ve Uluslararası Anlaşmalar.....	9
1.2.1. GATT.....	9
1.2.2. Uruguay Raundu.....	12
1.3. Standardizasyon.....	18
1.4. Tarife Dışı Engellerin Ekonomik Etkileri.....	22
1.4.1. GSMH Üzerine Etkileri.....	24
1.4.2. Rekabet Gücüne Etkileri.....	24
1.4.3. Dış Ticaret Hacmi ve Değeri Üzerine Etkileri.....	28
1.4.4. Hizmetler Üzerindeki Etkileri.....	30

BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE TARİFE DIŞI ENGELLER VE DIŞ TİCARET.....31

2.1. Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Dış Ticaret.....	31
--	----

2.1.1. Avrupa Birliğinde Tarife Dışı Engeller	31
2.1.2 . AB Teknik Mevzuatı ve Standartlar.....	34
2.1.3. Uygunluk Değerlendirmesi, Onaylanmış Kuruluşlar ve Akreditasyon.....	39
2.1.4. Avrupa Birliği'nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engeller.....	51
2.2. Türkiye'de Tarife Dışı Engeller ve Dış Ticaret	53
2.2.1. Türkiye'de Tarife Dışı Engeller.....	53
2.2.2. Türkiye'de Teknik Mevzuat ve Standartlar.....	53
2.2.3. Uygunluk Değerlendirmesi, Onaylanmış Kuruluşlar ve Akreditasyon.....	56
2.2.4. Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engeller.....	75
BÖLÜM 3: AB'DE UYGULANAN TARİFE DIŞI ENGELLERİN	
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE ETKİLERİ.....	86
3.1. Türkiye'nin AB ile Dış Ticareti	86
3.2. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Dış Ticaretinde Sektörel Dağılım ve Tarife Dışı Engellerin Etkileri.....	88
3.3. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engel Oranları ve Dış Ticaret Üzerine Etkileri.....	99
3.4. Türkiye'nin AB'ye Uyumda Karşılaştığı Sorunlar	107
3.4.1 Yasal Sorunlar.....	107
3.4.2. Kurumsal Sorunlar.....	107
3.4.3. Ekonomik Sorunlar.....	109
3.5. Çözüm Önerileri.....	110
SONUÇ.....	112
KAYNAKLAR.....	116
EKLER.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	127

KISALTMALAR

AAMI	: Uluslararası Karşılıklı İdari Yardımlaşma Ağı
AB	: Avrupa Birliği
AFSSAPS	: Fransa Sağlık Ürünleri Güvenlik Ajansı
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAD	: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
CE	: Conformity of Europe (Avrupa Birliği Normlarına Uygunluk İşareti)
CEN	: Comite Europeen de Normalisation (Avrupa Standardizasyon Komitesi)
CENELEC	: Comite Europeen de Normalisation Electrotechnique (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi)
DGCCRF	: Tüketici İşleri ve Dolandırıcılıkla Mücadele Genel Müdürlüğü (Fransa)
DTI	: Ticaret ve Sanayi Departmanı (İngiltere)
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EAC	: European Accreditation of Certification (Avrupa Belgelendirme Akreditasyon Kuruluşu)
EAL	: European Cooperation for Accreditation of Laboratories Avrupa Laboratuvar Akreditasyon Birliği
ECE	: Economic Commission for Europe (Avrupa Ekonomik Komisyonu)
EFTA	: European Free Trade Association (Avrupa Serbest Dolaşım Örgütü)
ETSI	: European Telecommunications Standards Institute (Avrupa Telekomünikasyon Komitesi)
EUROLAB	: Organisation of European Laboratories (Avrupa Laboratuvarlar Kuruluşu)
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)

GATS	: General Agreement on Trade in Services (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması)
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
HSE	: Health and Safety Executive (Sağlık ve Güvenlik Teftiş Kurulu)
IAF	: International Accreditation Forum
IEC	: International Electrotechnical Commission (Uluslar arası Elektroteknik Komisyonu)
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
ILAC	: International Laboratory Accreditation Cooperation (Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISO	: International Organization for Standardization (Uluslar arası Standardizasyon Örgütü)
ITO	: İstanbul Ticaret Odası
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MLA	: Multilateral Agreement (Çok Taraflı Anlaşma)
OECD	: Organisation for Economic CO-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries, (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
SWEDAC	: Akreditasyon ve Uygunluk Değerlendirmesi Kurulu (İsveç)
TBT	: Technical Barriers to Trade
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	: Türk Standardlar Enstitüsü
TÜRKA	: Türkiye Akreditasyon Kurumu
TÜRKLAB	: Türkiye Kalibrasyon ve Deney Laboratuvarları Derneği
WTO	: World Trade Organisation (Dünya Ticaret Örgütü)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: GATT Müzakere Turları.....	11
Tablo 2: Onaylanmış Kuruluş Adayları.....	67
Tablo 3: 2006 Yılı Bazı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Kuruluşlarının Denetimleri ve Sonuçları.....	75
Tablo 4: Avrupa Birliği'nde KOBİ Avrupa Birliği'nde KOBİ Yapısı.....	80
Tablo 5: KOBİ'lerin Çeşitli Ülkelerdeki Ağırlığı (%).....	81
Tablo 6: Türkiye'nin Dış Ticaretinde GB Öncesi ve Sonrası AB'nin Payı.....	86
Tablo 7: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tarım Sektörü (İhracat Milyon \$).....	88
Tablo 8: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü (İhracat Milyon \$).....	89
Tablo 9: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Demir-Çelik Sektörü (İhracat Milyon \$).....	90
Tablo 10: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Elektrikli ve Elektronik Ürünler (İhracat Milyon \$)	91
Tablo 11: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Diğer Sanayi Ürünleri (İhracat Milyon \$).....	92
Tablo 12: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde İncelenen Sektörler Toplamı (İhracat Milyon \$).....	92
Tablo 13: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tarım Sektörü (İthalat Milyon \$).....	93
Tablo 14: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü (İthalat Milyon \$).....	94
Tablo 15: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Demir-Çelik Sektörü (İthalat Milyon \$).....	95
Tablo 16: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Elektrikli ve Elektronik Ürünler (İthalat Milyon \$).....	95
Tablo 17: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Diğer Sanayi Ürünleri (İthalat Milyon \$).....	96
Tablo 18: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde İncelenen Sektörler Toplamı (İthalat Milyon \$).....	96

Tablo 19: Türkiye'nin AB'ye İhracatı ve Belli başlı Sektörlerin İhracat Değeri (milyon \$) ve Payları (%).....	98
Tablo 20: Tarife Dışı Engellerin Çevresel Kriterler Açısından Uygulama Oranları.....	101
Tablo 21: Tarife Dışı Engellerin AB ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması.....	103

Tezin Başlığı: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tarife Dışı Engeller ve Dış Ticaret Üzerine Etkileri

Tezin Yazarı: Uğur Varlıca

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI

Kabul Tarihi: 12.08.2008

Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) + 119(tez) + 7 (ekler)

Anabilimdalı: İktisat

Bilimdalı: İktisat

Dünya ticareti giderek liberalleşirken tarife dışı engel olarak adlandırılan “Standartlar ve Teknik Düzenlemeler” ülkelerin yeni uygulamaya koydukları engeller olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda literatürde güncel olarak yeterli sayıda araştırma yapılmadığı görülmektedir.

Tez çalışmasında tarife dışı engel olarak adlandırılan “Standartlar ve Teknik Düzenlemeler” hakkında Avrupa Birliği ve Türkiye ile ilgili araştırmalar yapılmış ve bu alanda standartlar, teknik düzenlemeler ve oluşturdukları maliyetlerin ekonomiyi ve dış ticareti nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Tez çalışmasında amaç Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan dış ticaretinde tarife dışı engellerin dış ticareti nasıl etkilediği yada etkileyeceği yönünde olmuştur. Bu araştırma yapılırken tarife dışı engellerin ortaya çıkışı, tanım ve kapsamı ele alınmış ve bu engellerin dış ticarete olan etkileri teorik olarak incelenmiştir. Ve daha sonraki bölümlerde bu tür engellerin AB ülkeleri ve Türkiye'de uygulanma metotları ile AB ve Türkiye'nin dış ticaretine etkileri araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda tarife dışı engellerin, firmaların üretim maliyetlerini kısmen arttırdığı, standartlara ve teknik düzenlemelere büyük ölçüde uyumun sağlandığı, ancak ortalama %20 civarında uyumsuzluk gözlemlendiği, standartlara ve teknik düzenlemelere uyum sağlandığı takdirde ticaret hacminin Türkiye'nin lehine gelişeceği görülebilecektir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Dış Ticaret, Standart ve Teknik Düzenlemeler.

Tezin Başlığı: Non Tariff Barriers And Their Effect on Turkey's Foreign Trade with European Union

Author: Uğur Varlıca

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selim İNANÇLI

Date: 12.08.2008

Nu. of pages: VIII (pre text) + 119(main body) + 7 (appendices)

Department: Economy

Subfield: Economy

Even though world trade is globalized, recently, standards and technical arrangements have been applied as a non-tariff in a globalized world. Literature on this subject is not deeply studied.

This study examines standards and technical arrangement, which is one of the non-tariff barriers, between EU and Turkey, and how the standards, technical arrangements affect world trade are examined in this study.

The purpose of this study is to find out how the non tariff barriers affect the foreign trade between EU and Turkey. Also, this study tries to explain the origin, definition and the extent of the non tariff barriers, and the explanations of new non-tariff barriers and their effects on foreign trade have been discussed in this study. The application of standards and technical arrangements between EU and Turkey and the effect of non-tariff barriers have been discussed in the following chapters.

As a result, the non-tariff barriers which have been implemented in the EU are investigated in respect of Turkish economy. This study has found that the standards and technical arrangements can partly increase the costs of products and providing a number of adaptation standards and technical arrangements to Turkish economy. However, currently there is approximately 20 % adaptation problem. If Turkey is dealt with this adaptation problem, trade between Turkey and EU will increase.

Keywords: EU, Turkey, Foreign Trade, Standards and Technical Arrangement.

GİRİŞ

Uluslararası ticarete yoğunluğu olan ülkeler faktör donatımlarındaki farklılıklarından, iç piyasalarının farklılıklarından ve çeşitli hizmet ve mal gereksinimlerinden dolayı birbirleriyle ticaret yapmaktadırlar. Zaman içinde uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş ülkeler dış ticaret potansiyelinin artırılması için dış ticaret engel oluşturan unsurları bir bir ortadan kaldırılırken, yeni kısıtlamalar olarak adlandırılan Tarife dış engel uygulamalarına yönelmişlerdir.

Çalışmanın Konusu: Tez çalışmasında Türkiye'nin AB ile ticaretinde "Tarife Dışı Engeller" ve bu engellerin dış ticaret üzerine etkileri araştırılmıştır.

Tarife dışı engeller her zaman ticaretin önünde bir kısıtlama olarak görülmekle birlikte yeni kısıtlama olarak ortaya çıkarılan görünmez engeller dış ticaret önünde bir engel olarak kabul görmemiştir. Gümrük Birliği anlaşmasında tarife dışı engellerin tamamen ortadan kaldırılması ortak tarifeler ile engellerin en aza indirilmesini amaçlanmıştır. Bu amaçla dünya ticaretinin serbestleştirilmesi için uluslararası bir örgüt oluşturulması amaçlanmış fakat çeşitli nedenlerle istenilen gerçekleştirilememiştir. Bu çerçevede GATT anlaşması imzalanmıştır. GATT yani dünya ticaretinin serbestleştirilmesine ilişkin kurallar yönünde aldığı kararlar ve uygulamalar GATT'ın kurumsal bir yapıya dönüştürülmesine neden olmuş ve 1995 yılında GATT Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne dönüşmüştür. WTO 1999 yılında ticaretin serbestleştirilmesi yönünde karar aldığı Uruguay Raundu'nda (TBT) Ticarete Teknik Engeller Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma standartlar, teknik düzenlemeler, uygunluk değerlendirmesi gibi esasları kapsamaktadır. Ülkeler kendi menfaatleri doğrultusunda, ticarete engel teşkil etmedikleri sürece standartlar ve teknik düzenlemeler ticarete engel görülmemektedir.

Bu kapsamda tarife dışı yeni engellerin dış ticarete etkileri sonucunda Türkiye'nin ticareti nasıl etkilenmiştir sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmanın Önemi: Standartlar, teknik düzenlemeler, çevre ile ilgili güvenlik, sağlık konusundaki düzenlemeler uygulandığı takdirde ticarete engel oluşturacak ama aynı zamanda ürünün kalitesini, güvenliğini arttıracaktır. Standartlar ve teknik

düzenlemelerin yanında çevre uygulamaları da büyük bir öneme sahiptir. Ülkelerin büyümelerine bakarsak sürdürülebilir büyüme için çevre faktörü oldukça önemlidir.

Çalışmanın Amacı: Tez araştırmasında Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan dış ticaretinde tarife dışı engellerin Türkiye'nin dış ticaretini ekonomik olarak nasıl etkilediği incelenmiştir. Böylelikle Türkiye için tarife dışı engel olarak karşımıza çıkan standartlar, teknik düzenlemeler ve çevresel kriterlerin uygulanmasının dış ticarete engel teşkil edip etmediği, Türkiye'nin lehine mi yoksa aleyhine mi olduğu konularına açıklık getirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi: Tez çalışmasında öncelikli olarak teorik bilgiler üzerinde durulmuştur. Belli başlı sektörler çeşitli tablolar ile analiz edilmiştir ve tez çalışmasının amacı doğrultusunda gerekli tablolar oluşturularak sonuca varılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı: Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarife dışı engeller, tarife dışı engellerin tanım ve kapsamı açıklanmış ardından tarife dışı engellerin teorik olarak dış ticarete olan etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde ise AB'deki tarife dışı engeller, uygulamalar (standart ve teknik düzenlemeler) ve sonrasında Türkiye'deki tarife dışı engeller ve uygulamalar incelenmiştir. Son olarak üçüncü bölümde ise Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir paya sahip AB'deki tarife dışı engellerin Türkiye'nin dış ticaretini nasıl etkilediği analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: TARİFE DIŞI ENGELLERİN TANIMI, KAPSAMI VE DIŞ TİCARET ÜZERİNE ETKİLERİ

1.1. Tarife Dışı Engeller

Gümrük tarifeleri uluslararası ticarete uygulanan her türü tarife ve miktar kısıtlamalarından oluşur. Tarife dışı engeller ise tarife dışında kalan her türlü uygulamayı kapsamaktadır. Bunlara ölkelerin kendi teknik mevzuatlarını, malların kendi ölkelerine göre farklı standartlarını, sağlık, güvenlik ve çevresel faktörleri vb. birçok düzenlemeyi örnek gösterebiliriz. Genel olarak incelendiğinde tarife engelleri ve tarife dışı engeller uluslararası ticarete meydana gelen engelleri oluşturmaktadır.

Tarife dışı araçlar genellikle döviz çıkıŐını önlemek, pazar payını arttırmak için hükümetler ve uluslararası örgütler tarafından konulmaktadır. Devletin dışı ticaret akımlarına müdahalede kullandığı geleneksel araç tarifelerdir. Zaman içinde müdahale araçlarında çeşitli türde ve sayıda kısıtlamalar ortaya çıkmıştır. Gümrük tarifelerinden başka, serbest ticaret akımlarına müdahale amacıyla kullanılan bu araçların tümü tarife dışı araçlar olarak (non-tariff barriers) kullanılmaktadır.

Tarife dışı araçlar tıpkı tarifeler gibi ithalatı kısmaya yönelik uygulamalardır. Aynı şekilde fiyat mekanizması yoluyla etkilerini gösteren araçlardır. Böylelikle ithal mallarını pahalılaŐtırıp, ithal mallara olan talebin azalması ve yerli mallara olan talebin artması amaçlanmıştır (Husted-Melvin, 1990:181).

Bunun yanında ihracatı özendirmek içinde kullanılan araçlar vardır. Bu yüzden genel bir tanımlama yapılacak olursa gümrük tarifelerinden ayrı olarak uluslararası mal ve hizmet akımlarının gelişme seyrini etkileyen politikalar ve çeşitli uygulamalar olarak ifade edilebilir.

Gümrük tarifeleri GATT kapsamında yapılan görüşmeler sonucu indirilirken ölkeler ekonomilerini korumak için yeni tarife dışı araçlara yönelmişlerdir. Bunun sonucu olarak şeffaflık da azalmıştır. Artan tarife dışı araçlar miktar ve fiyatlar konusunda belirsizlikler ortaya çıkarmaktadır. Ölkeler bu fiyat ve miktarları takip edememektedirler.

Tarife dışı araçlar en çok sanayileşmiş ülkelerde yeni korumacılık olarak son yıllarda yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Yeni korumacılık akımları 1973 yılından itibaren sanayileşmiş ülkeler tarafından uygulanmaya başlamıştır. Yeni korumacılık kapsamında gönüllü ihracat kısıtlamaları, sağlık standartları, idari düzenlemeler, teknik düzenlemeler, sübvansiyonlar vb. uygulamalar yer almaktadır. Görünmez engeller ve sübvansiyonların kaldırılması GATT'ta Uruguay Raundu'nda ele alınmıştır.

1.1.1. Miktar Kısıtlamalar

Miktar kısıtlamaları tarife dışı araçlar içinde önemli bir yer tutmaktadır ve bunlar ithalat hacmini gümrük tarifelerinden ayrı olarak dolaysız biçimde sınırlandırmaya yöneliktir.

İthalat Kotaları; hükümetlerin mallara koydukları fiziki değer ve miktarlardan oluşmaktadır. Kotalar belirli srelere göre düzenlenmektedirler ve İthalat kotalarının amacına baktığımızda ithalat kotaları yurt içi sanayi veya tarım kesimini korumak ya da demeler bilançosu açıklarını önlemek gibi nedenlerle kullanılmaktadır (Seyidoğlu, 2003:161).

İthal Yasakları; hükümetlerin ithalatı kısıtlamada en son uyguladığı bu kısıtlama ithal malının ülkeye girişi tamamen yasaklanmaktadır. Bunun nedenleri ise yerli sanayiye dış rekabetten korumak, gereksiz lüks malların tüketimini engelleyerek döviz çıkışını azaltmak olarak gösterilebilir (Seyidoğlu, 2003:165).

1.1.2. Kambiyo Kısıtlamaları

Çoklu Kur Sistemi; lkeler çoklu kur sisteminde mal ve hizmet akışında farklı döviz kurları uygularlar. Böylece lkeler eğer bir malın ithalatını engellemek istiyorlar ise bu mala ilişkin çoklu kur politikası uygular ve yüksek kur ile amacına ulaşır. Tam tersi olarak uygulanan düşük kurda ise o malın ithalatı artmaktadır.

Döviz Kontrolü; miktar kısıtlamaların da kullanılan diğer bir araçtır. Döviz kontrolü, döviz işlemlerini kısıtlamaya yöneliktir. Böylelikle döviz alım satımı ancak belgelenmek koşuluyla gerçekleştirilebilmektedir. Genel olarak hükümetler döviz

işlemlerinin alım satımlarında merkez bankalarını yönlendirirler (Seyidoğlu, 2003:167-168).

1.1.3. Yeni Korumacılık

Yeni korumacılık yani tarife benzeri faktörler gümrük tarifelerinde olduğu gibi ithalatı pahalılaştırır ve fiyat mekanizması ile serbest ticarete müdahale ederler. Bunlar gönüllü ihracat kısıtlamaları, görünmez engeller, ihracatın özendirilmesi, iç piyasaya dönük sübvansiyonlardan oluşmaktadır.

1.1.3.1. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları

Ülkeler gönüllü ihracat kısıtlamalarında ihracatçı ülkenin ihraç ettiği ülkenin mal piyasasını bozduğu gerekçesiyle mal ihracını sınırlamaya yönelik uygulamalardır. İthalat kotalarından farkları ithalatçı ve ihracatçı ülkeler arasında bir anlaşmaya dayanması ve tamamıyla karşı tarafın ihracatı üzerine konulmuş olmalarıdır. Bunlara aynı zamanda ihracat kotaları da denir.

Yeni korumacılık kapsamında sanayileşmiş ülkeler incelendiğinde yaygın olarak gönüllü ihracat kısıtlamalarının kullanıldığı görülmektedir (Seyidoğlu, 2003:171).

Gönüllü ihracat kısıtlamalarının amacı ise ithalat kotalarıyla benzerlik göstermektedir. Çünkü gönüllü ihracat kotalarında amaç diğer ülkelerin ihracatı kısıtlanarak yerli sanayicileri koruma altına almaktır. Fakat bu kısıtlamaların uygulanmasına bakıldığında uygulama ithalatçı ülke tarafından değil ihracatçı ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kısıtlama işlemleri ithalatçı gelişmiş ülke ile ihracatçı az gelişmiş durumdaki ülkeler arasında gerçekleştirilmektedir.

İhracat kotaları özellikle, yeni sanayileşmekte olan ülkelerin imalat sanayi ürünleri ile tarım ürünleri ihracatı üzerine konulmaktadır. En yoğun uygulandıkları alan “hassas” sektörler olarak bilinen tekstil ve hazır giyimdir. Ancak gelişmiş ülkeler bu kısıtlamaları, ayrıca motorlu araçlar, elektronik eşya ve kaliteli çelik gibi az gelişmiş ülkelerin göreceli karşılaştırmaları üstünlük sahibi buldukları alanlara da yaygınlaştırmışlardır. Bu kotalar sonucu ihracatçı ülkenin mallarına sınırlama gelecek ve ithalatçı ülke de bu mallar pahalılaşacaktır. Sonrasında ithalatçı ülkedeki tüketiciler kendi iç piyasalarına yöneleceklerdir.

Sanayileşmiş ülkelerde bu tür kısıtlamalara gidilmesinin nedeni yurtiçi endüstrilerde işsizlik yaratmamak veya yeni iş olanakları sağlamaktır. Yeni sanayileşen ülkelerin zorunlu olarak izlediği dış politikalar, sanayileşmiş ülkelerin bu gibi önlemlerle iç piyasalarını onların ihracatına kapamaları sanayileşme açısından kötü etkilemiştir. Tarifelerden ihracat kotalarına geçilmesi ülkelerde ek maliyetlere neden olmuştur. Aynı zamanda belirsizliklerde artmış ve şeffaflık azalmıştır (Seyidoğlu, 2003:171).

1.1.3.2. Görünmez Engeller

Çevresel standartlar, teknik düzenlemeler sonucu ortaya çıkan maliyetlerin azaltılması için yapılan çalışmalar uluslararası ticarete en önemli konuların başında gelmektedir. Ülkelere baktığımızda bazı ülkelerdeki çevresel maliyetler diğer ülkelerin maliyetlerine oranla daha az değer teşkil etmektedir. Hatta bu tür düzenlemeler sonucu ortaya çıkan maliyetler bazı ülkelerin mevzuatlarında bile bulunmamaktadır. ABD ve OECD'nin 24 ülkesi bu tür masrafların maliyetlerde gösterilmesi kararını almışlardır. Bu düşünce ile amaç işletmelerin çevre konusunda daha duyarlı, daha etkin çabalarda bulunmalarını sağlamaktadır (İyibozkurt, 2001:233).

Bu önlemler devletin halk sağlığı veya kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkartmış olduğu idari, teknik düzenleme veya standartları kapsar. Konuluş amaçlarına göre her ne kadar farklı olsa da eğer dış ticarete sınırlandırma teşkil ediyorsa ticarete engel niteliği taşımaktadır. Günümüzde bu tür engellerde artışlar meydana gelmektedir. Gelişme yolundaki ülkelerde hızla sanayileşme yolundaki adımlardan dolayı, dış ticaret üzerinde denetimlerinin artmasına yol açmıştır.

WTO (Dünya Ticaret Örgütü) standartlar konusunda ülkelerin insan sağlığını, çevreyi korumayı amaçlayan standartlar koyabileceklerini fakat bunların bilimsel, ciddi çalışmalardan ibaret olması gerektiğini, ülkelerin bunu ticareti engellemeyecek şekilde yapabileceklerini belirtmiştir.

(<http://www.wto.org>, 2007).

Günümüze kadar çevresel düzenlemeler, standart ve teknik düzenlemeler, sağlık güvenlik gibi konulara pek önem verilmemekteydi. Ülkeler bu standartlarla ilgili düzenlemeleri yeni yeni oluşturmaya çalışmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerin ve

gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmı ise çevresel düzenlemelere maliyet artışları ve ticareti engellediği gerekçesiyle karşı çıkmaktadırlar (Hogendorn, 1996:587,593).

Görünmez engellerin uygulamasına baktığımızda pek çok çeşidini görebiliriz. Bunlar; Paketleme ve etiketlemeye ilişkin düzenlemeler, sağlıkla ilgili kurallar, kalite standartları, sanayi standartları (ISO 9000 serisi gibi) gümrük işlemleri ve bu işlemlerle ilgili formaliteler, milli standart düzenlemeleri, lisanslar, sınırlardaki bürokratik işlemler, çeşitli sebeplerle konan ambargolar görünmeyen dış ticaret engellerine örnektir (Karluk, 2003:213).

Bütün ülkelerde görünmez engeller olarak halk sağlığını korumak, daha kaliteli mallar sunmak, standartların biraz daha yükselmesi, çevrenin önemi gibi konularda çeşitli kurallar vardır. Bu kurallar aslında gerçekçi kurallardır fakat ülkeler bunları uluslararası ticareti kısıtlayacak şekilde kullanmamalıdır.

1970'li yıllardan itibaren, çevre ile ilgili kaygılardaki artışın sonucu olarak ülkelerin çevresel standartlara ilişkin sıkı tedbirler alma eğilimleri belirdikçe, dış ticarete çevre gerekçeli tarife dışı teknik engellerde de artışlar gözlenmiştir. Bu tür engellerin, gelişmiş ülke standartlarının diğer ülkelere empoze edilmesi ve çevre görüntüsü altında gizlenmiş korumacılığa dönüştürülmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı çevre-ticaret ilişkisi, GATT'ın Uruguay Raundu'ndan sonrada tarife dışı engel tartışmalarının esas konusu olmuştur (Tüsiad, 1998:34).

Görünmez engeller olarak ifade edilen bu tür uygulamalar bazen geçerli bir nedene dayanmayabilir. Buna örnek olarak Japon Hükümetini gösterebiliriz. Japon Hükümeti geçmişte aldığı bir kararla ithal edilen kayakların ithalini yasaklamış ve gerekçe olarak da Japonya'da yağın karın farklı olduğunu söylemiştir. Böylece Japonya yerel kayak üreticilerini korumak istemiştir.

Buna yakın bir örnekte ABD'nin yaptığı, şarbon hastalığı nedeniyle Arjantin'den sığır etinin ithalini yasaklamış ve daha sonra koyun etini de yasaklamıştır. Hâlbuki koyunlarda bu hastalık görülmemektedir. Ayrıca hastalık önlemiş ve aradan zaman geçmesine rağmen yasak uzun süre devam etmiştir.

Çevresel düzenlemeler, çevre korumacılığı günümüzün en önemli konularındandır. Gelişmiş ülkeler sanayiden çevrenin zarar görmesini engellemek için üretim, satış uygulamalarında belirli standartlar getirmişlerdir. Bu uygulamalar maliyetlerde artışlara neden olmaktadır. Bu artışlar çok fazla değildir. Fakat bunlarda meydana gelen aşırı artışlar ticareti kısıtlayıcı etki gösterebilir.

Uygulanan standartları belirlemek, gerekli testleri gerçekleştirmek için “Uluslararası Gözetim Şirketleri” oluşturulmuştur. Bu kuruluşlar ihraç mallarının denetimini yapmaktadırlar ve standartlara uygun ürünleri belgelemektedirler.

Genel olarak baktığımızda görünmez engeller, dediğimiz üzere ticarete belirsizlik yaratmaktadır. Ülkeler tarifelerde olduğu gibi standart ve teknik düzenlemeleri takip edememekte şeffaflık ortadan kalkmaktadır. Fakat bunlar tabi ki her ülkenin farklı tarifeler uygulaması koşulunda geçerli olacaktır. Fakat ortak standartlar ve teknik düzenlemelerden oluşan çevresel kriterlerden oluşan düzenlemeler sürdürülebilir kalkınma için gereklidir. Standartlar, teknik düzenlemeler konusu GATT’ta Uruguay Raundu’nda ele alınmıştır. Günümüzde de bu tür düzenlemeler konusunda çalışmalar sürdürülmektedir.

1.1.3.3. İhracatın Özendirilmesi

Tarife dışı araçlara değinirken bunlar sadece ithalatı kısıtlama, ithalat yasakları, ihracat kısıtlamaları vb. gibi uygulamalardan ibaret değildir. Bunun yanında hükümetler ihracatın özendirilmesi için de birtakım uygulamalarda bulunmaktadır. Bu tür uygulamalar ile ülkeye döviz kazandırma, ihracatı daha da arttırma gibi amaçlar sağlanmaya çalışılmaktadır. Daha çok bu uygulamaya az gelişmiş ülkeler başvurmaktadır (Seyidoğlu, 2003:173-174).

1.1.3.4. İç Piyasaya Dönük Endüstrilere Sübvansiyon

Hükümetler ithalatla rekabet eden endüstrilerini korumak amacıyla bu iç piyasadaki endüstrilerine sübvansiyon uygularlar. Bu uygulama doğrultusunda endüstriler rekabet edemedikleri yabancı endüstrilere karşı piyasada biraz daha güçlü tutunur.

1.1.4. İthalat ve İhracat Vergileri, Yurtiçi Katkı Zorunluluğu

İthalatta Fark Giderici Vergiler; Seyidoğlu (2003) bu konuda ithalatta fark giderici vergileri aşağıdaki gibi açıklamıştır.

“Bunlar daha çok tarım kesimi için kullanılırlar. Burada hükümetler korumak istedikleri sektördeki üreticiler için yüksek i fiyat belirlerler. Bunlar minimum ithal fiyatını oluşturur. İç piyasada bu yüksek fiyatları geçerli kılmak için de fark giderici vergiler (variable levy) uygulanır.”

Serbest ticaret koşullarında ülke düşük dünya fiyatlarından ithalata izin verdiği takdirde yurtiçi üreticileri için belirlediği fiyatı uygulayamaz. Bu yüzden bu tür bir vergi uygulamasına başvurulmaktadır.

İhracat Vergileri; ülkelerin ticaretleri sonucunda malların ihracından alınan vergileri oluşturmaktadır. Bu vergiler ihracatı kısıtlamaya yönelik olmakla birlikte daha çok gelişmekte olan ülkelerde kullanılmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde ise bu vergiler yaygın olarak kullanılmamaktadır. Buna rnek olarak bir zamanlar ülkemizde fındık ve pamuk ihracatından alınan vergileri gösterebiliriz. Benzer rnek verecek olursak Brezilya ve Kolombiya’daki kahve ihracından alınan vergileri gösterebiliriz.

Yurtiçi Katkı Zorunluluğu; dış ticaret kısıtlamaları arasında yer alan diğer bir uygulamadır. Yurtiçi katkı zorunluluğu ile bir malın ülkede üretilmiş sayılabilmesi o mala ait yurtiçi katkı payının ödenmesine bağlıdır (Seyidoğlu, 2003:179-181).

1.2. Tarife Dışı Engeller, GATT ve Uruguay Raundu

1.2.1. GATT

Tarife dışı engeller her zaman uluslararası ticaretin önünde engel olarak görülmüştür. Bunun için Gümrük tarifeleri ve GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) imzalanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde dünya ticaretindeki uygulamalar, ülkelerin ticarete yoğun olarak korumacı politikalar izledikleri bir dönem olmakla birlikte bu dönemde ticarete haksız rekabet koşullarının yaşandığı da görülmektedir.

Savaşı sonrasında, dünyada barışı sürekli kılmak amacıyla, uluslararası ekonomik işbirliğinin tesis edilmesinin gerekliliği düşüncesi bütün ülkelerce kabul görmüştür. Bu çerçevede, ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak, uluslararası likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip artırmak amacıyla yeni kurumların oluşturulması yoluna gidilmiştir. IMF, Dünya Bankası gibi “Bretton Woods” kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır.

Elli kadar ülkenin temsilcisi tarafından “Uluslararası Ticaret Örgütü” (International Trade Organisation - ITO) adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır. Bu düşünce de Uluslararası mali alanda sağlanan işbirliğinin yanısıra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer bir işbirliğine ihtiyaç duyulması sonucunda gerçekleşmiştir.

ITO'nun kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve ITO'nun ülkelerce onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de “geçici” olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamışlardır. ITO'nun kurulmaması üzerine, “geçici” olma özelliğine rağmen, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1948-1994 yılları arasında uygulanmaya gelmiş ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur. 1948 yılından bu yana, uluslararası kural ve disiplinlerin daha da iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir (<http://www.dtm.gov.tr>, 05.10.2007).

Ticari alanda çıkarılan engeller karşısında sanayileşmiş ülkeler, dünya pazarlarında rekabetçi bir ortam oluşturarak dünya ticaretinin geliştirilmesi amacıyla GATT kurallarını uygulamaya koymuşlardır. GATT'ın amacı; üye devletlerin adil ve tam rekabet şartlarında ticaret yapabilecekleri serbest ve açık bir ticaret sistemi oluşturmaktır. Bu çerçevede hedef, tarifelerin ve tarife dışı engellerin azaltılmasını sağlamaktır (Saatçioğlu, 2001).

Tablo 1: GATT Müzakere Turları

Yer / İsim	Yıl	Gündem Konuları	Katılan Ülke Sayısı
1. Cenevre Round	1947	Tarifeler	23
2. Annecy Round	1949	Tarifeler	13
3. Torquay Round	1951	Tarifeler	38
4. Cenevre Round	1956	Tarifeler	26
5. Dillon Round	1960-1961	Tarifeler	26
6. Kennedy Round	1964-1967	Tarifeler ve anti - dumping önlemleri	62
7. Tokyo Round	1973-1979	Tarifeler, tarife dışı önlemler ve çerçeve anlaşmalar	102
8. Uruguay Round	1986-1994	Tarifeler, tarife dışı önlemler, kurallar, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların halli, tekstil, tarım, DTÖ'nün kurulması vb.	123

Kaynak: www.dtm.gov.tr, (06.10.2007).

GATT;

-En Çok Kayrılan Ülke Kuralı,

Bir ülkeye uygulanan tarifelerin diğer ülkelere de uygulanmasıdır,

-Ulusal Muamele Kuralı,

Gümrük vergisi ödeyerek ithal ürüne yerli üründen fazla vergi koyulmaması,

-Gümrük vergilerinin indirilerek konsolide edilmesi,

-Korumanın sadece gümrük vergileri ile gerçekleştirilmesi,

olarak sıralanabilecek dört temel prensip üzerine inşa edilmiştir.

Gümrük tarifeleri GATT ın yoğun çabaları ile indirilirken ülkeler yeni korumacı politikalar ile uluslararası ticarete kendi tarifelerini koymuşlardır. Korumacı politikalarla tarife dışı engeller koyarak kendi iç sanayi, pazarlarını diğer ülkelere karşı korumaya çalışmışlardır. İhracatı güçlendirmek ithalata koruma getirmek suretiyle bunu sağlamaya çalışmışlardır.

1.2.2. Uruguay Raundu

Uruguay Raundu'nda bu müzakere sürecinin diğer müzakerelerden daha kapsamlı olduğu görülmektedir ve müzakerelerin sonuncusudur. Uruguay Raundu'na geniş bir katılım olmuştur. Uruguay Raundu 1986 yılının Eylül ayında Uruguay'da başlamış ve GATT Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri 15 Aralık 1993 tarihinde sona ermiştir

Genel olarak Uruguay Raundu'ndan önceki müzakereler incelendiğinde hedeflenen politika gümrük vergilerinin azaltılmasıdır. Fakat Uruguay Raundu'nda ise hedeflenen politika gümrük vergilerinin azaltılmasının yanında dünya ticaretindeki kural ve disiplinlerin güçlendirilmesine yönelik ve tüm ülkelerin üzerinde anlaşmaya vardığı 29 anlaşma paketi kabul edilmiştir.

Daha sonra ise uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğinde olan GATT, kurumsal bir yapıya dönüştürülerek 01.01.1995 tarihi itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne dönüştürülmüştür. Dünya Ticaret Örgütünü Kuran Anlaşma'nın ekinde yer alan Anlaşmalardan biri de Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (General Agreement on Trade in Services-GATS)'dir.

15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'de imzalanan Uruguay Raundu Sonuç Belgesi (Nihai Senet) kapsamında yer alan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşmadır (<http://www.hazine.gov.tr>, 2007).

Dünya Ticaret Örgütünü kuran anlaşma ile birlikte WTO'nün Uruguay Raundu sonuçlarını oluşturan metinleri kapsayacak şekilde GATT'ın yerine geçmesi kabul edilmiştir. WTO'nün en az iki yılda bir toplanması öngörülen Bakanlar Konferansı'nın WTO'nün işlevlerini yerine getirecek şekilde gerekli tedbirleri alacağı belirtilmektedir.

Uruguay Raundu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri neticesinde, müzakerelere katılan ülkeler sanayi ürünlerinde belli bir takvim çerçevesinde tarife indirimi taahhüdünde bulunmuşlardır. Söz konusu indirim taahhütlerinin, gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkeler açısından değişik oranlarda ve farklı takvimlerle gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ile birlikte gelen sistemle ithalatçılar ve ihracatçılar çeşitli faydalar sağlamaktadırlar. Mesela Uruguay Raundu ile birlikte geçiş ekonomisine sahip ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin pazarlara giriş kolaylıkları sağlanmıştır. İthalatçı ülkeler de bu durumda gümrük tarifelerini arttırma yoluna gitmişlerdir fakat tarifelerin bağlayıcılığı sebebiyle bu durum engellenmiştir. Çeşitli Küçük ve Orta boy İşletmelere de koruma önlemleri, sübvansiyonlar uygulamaları gerçekleştirilmiştir (<http://www.dtm.gov.tr>, 06.10.2007).

Uruguay Raundu'nun global etkisi değerlendirildiğinde Dünya ticareti ile ilgili yapılan birçok çalışmada Uruguay Raundu ile birlikte dünya GSYİH'sının, yüzyılın başlarında, yıllık 230 milyar dolardan (GATT) 275 milyar dolara yükseleceği tahmin ediliyordu. Bu rakamlar ise incelendiğinde dünya GSYİH'sının yaklaşık %75'ine eşit olduğu görülmektedir.

Fakat bunların yanında Uruguay Raundu'nun olumsuz tarafına bakacak olursak yapılan çalışmalardaki tahminlere göre artan gelirler bütün dünya ülkelerine eşit oranda dağılmayacaktır. Mesela en büyük payı AB ve Çin alacaktır. Baktığımız zaman hatta AGÜ anlaşmadan zararlı çıkacaklardır.

Örnek verecek olursak anlaşmaya göre, Afrika'da Sahra'nın güneyinin senede 2,8 milyar \$ kayba uğrayacağı tahmin edilmektedir. Fakat bazı araştırmacılar ise buna karşı çıkmaktadırlar. Çünkü dünyadaki büyüme sonucunda ileride Afrika'nın da ticareti gelişme gösterecek ve artan maden talebi ile Afrika ülkelerinin de ihracatı artmış olacaktır.

Walther (2002), ticari liberalizasyondan ülkelerin zarar görebileceğini şu şekilde açıklamıştır:

“Bir ülke ticari liberalizasyondan nasıl zarar görebilir? Açıklandığı üzere, bazı AGÜ'in ihracatları, genelleştirilmiş tercihler sistemi gereğince, ayrıcalıklı tarife uygulamaları ile muamele görüyorlardı. Fakat ayrıcalıklı muamele, tarife uygulamaları ile muamele, tarife oranları azaldıkça anlamını kaybetmektedir. Yüksek tarifelerden kazanç sağlayan ülkeler, bunlar düşünce kaybedeceklerdir. Buna ek olarak multifiber düzenlemesinin bitecek olması yüksek maliyetli tekstil üreticilerini zedeleyecek ve kişisel mülkiyet haklarını koruyan yasalar, büyük

ihimalle, eczacılık ürünlerinin ve tohumların fiyatlarının bazı AGÜ’de yükselmesine sebep olacaktır. Son olarak, ihracat desteklerinin sona ermesi tarımsal üretimi düşürecek ve yiyecek fiyatları artacaktır. Gıda ithalatçıları, özellikle de düşük gelirli olanlar, böyle bir gelişmeden zarar görecektir. Böylece, yiyecek ithal eden ve artık patent hakkı ödemek zorunda kalacak olan herhangi bir yüksek maliyetli tekstil üreticisi zarar görebilecektir.”

Bu kapsamda fakir ülkeler Uruguay Raundu ile birlikte daha da fakir olabiliyorsa Uruguay Raundu’nun ne kadar gerekli olup olmadığı tartışma konusu olmuştur.

Fakat Uruguay Raundu’nun tamamen reddedilmesi uluslararası ticarete ülkelerin ticaretlerinin daha da kötüye gitmesi ile sonuçlanabilirdi. Uluslararası ticaretin sınırlandırılması ile birlikte gelişmiş ülkeler bundan belki çok fazla etkilenmezdi. Fakat AGÜ’ler için düşündüğümüzde durum tamamen farklı olurdu. Çünkü AGÜ ülkeler zaten gelişmiş ülkelerin, ya da gelişmiş dünya ekonomilerine bağımlı olduklarından durum kötü sonuçlanabilirdi.

Uruguay Raundu’nun başarısının, yaklaşan tekliflerden çok, son verdiği trendlere bakılarak daha iyi anlaşılacağı belirtilmektedir. Turdan önce, ticaret artan oranda kısıtlanma eğilimindeydi. Bu sebeple, görüşmeler gündemdeki bütün uluslararası ticari problemleri çözmemiş olsa da, dünyanın daha ileri liberal ticarete gidebileceği bir zemin sağlamış ve kısmen de hükümetlerin üzerindeki ticareti kısıtlama baskısını azaltmıştır (Walther, 2002:243-244).

Ticarette Teknik Engeller Anlaşması ; uluslararası ticaret üzerindeki önemli etkileri nedeniyle ticarete teknik engeller Uruguay Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin ana gündem maddeleri arasında yer almıştır. Dünya Ticaret Örgütünü kuran Marakesh Anlaşması ekinde Ticarete Teknik Engeller Anlaşması da kabul edilmiştir.

WTO tarafından gerçekleştirilen "Ticarette Teknik Engeller" (TBT) Anlaşması kayda değer bir nitelik taşımakta olup, uygunluk değerlendirmesi hizmeti veren kuruluşların, uluslararası ilgili kriterlere göre faaliyet göstermelerini sağlamak için; anlaşmayı imzalayan ülkelere, akreditasyon sistemlerini kurma şartını getirmektedir. Ayrıca tarafı olduğumuz, Avrupa Gümrük Birliği Anlaşmasında da standardizasyon

ve belgelendirme konularında AB'nin ilgili mevzuatına ve uygulamalarına uyumun sağlanması şartı mevcuttur (<http://www.turkak.org.tr>, 04.11.2007).

Anlaşma, ürün gerekleri ile bu gereklere uygunluğu doğrulayacak prosedürler belirlemeyi ülkelerin meşru hakları kabul etmektedir. Bu çerçevede standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürlerine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır. Bu araçların hazırlanmasında, kabulünde ve uygulanmasında uluslararası ticaretin önüne teknik engeller yaratılmaması, alınacak önlemlerin, aynı koşulların geçerli olduğu ülkeler arasında, keyfi ya da mazur görülemeyen bir ayırım ya da uluslararası ticaretin üzerinde gizli bir kısıtlama oluşturacak şekilde uygulanmaması anlaşmanın başlıca hedefidir. Anlaşma tüm sanayi ve tarım ürünlerini kapsamaktadır. Bununla birlikte, “Kamu Alımları Anlaşması” kapsamında devlet kuruluşlarının üretim ve tüketim ihtiyaçları için hazırlanan satın alma şartnameleri ile “Sağlık ve Bitki Sağlığına Yönelik Önlemlerin Uygulanmasına dair Anlaşma”ya tabi önlemler kapsam dışındadır.

Ülkelerin standartlar ve teknik düzenlemeleri uluslararası ticaret engel teşkil etmeyecek şekilde kullanmaları GATT Ticarete Teknik Engeller Anlaşması içerisinde “Teknik Düzenlemeler ve Standartlar” başlığı altında 2.2 maddesinde de

“2.2 Üyeler, teknik düzenlemelerin uluslararası ticaret üzerinde gereksiz engel yaratması amacıyla ya da yaratacak şekilde hazırlanmaması, kabul edilmemesi ya da uygulanmamasını temin edecektir. Bu amaçla, teknik düzenlemeler, meşru bir amaca hizmet etmek için gerekli olandan daha fazla ticareti kısıtlayacak şekilde hazırlanmayacaktır ve bu meşru amaçları yerine getirmemenin yaratacağı riskler de göz önüne alınacaktır. Söz konusu meşru amaçlar; diğerlerinin yanı sıra, ulusal güvenlik gerekleri, aldatıcı uygulamaların önlenmesi, insan sağlık ve güvenliğinin, hayvan ya da bitki yaşam veya sağlığının ya da çevrenin korunmasıdır. Söz konusu risklerin değerlendirilmesinde göz önüne alınan ilgili unsurlar, diğerlerinin yanı sıra, mevcut bilimsel ve teknik bilgi, ilgili üretim teknolojisi ya da ürünlerin amaçlanan nihai kullanım şekilleridir.”

şeklinde“<http://www.teknikengel.gov.tr>, 2007” adresinde verilmiştir.

TBT anlaşmasında WTO uygunluk değerlendirmesi koşullarını aynen korunur. Gerekli bütün işlemler ve prosedürler şeffaf olmalıdır ve rahatlıkla satıcı firmalar ile ilgili bilgilere ulaşılabilinmelidir. Satıcılar ithal mallarına karşı bir ayırım içinde bulunmamalıdır. Ücretler mantıklı bir düzeyde sağlanmalı ve teknik düzenlemeler ithalatçıları engelleyecek nitelikte olmamalıdır (WTO, The New Trading Environment,Chapter 8:37).

Anlaşma genel olarak aşağıda belirtilen temel prensiplere dayanmaktadır. Ülkelerin meşru hakları ile yükümlülükleri arasındaki denge bu prensipler çerçevesinde sağlanmaktadır.

1- Ayrımcı Olmama:

Ayrımcı olmama ilkesinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü ulusal muamele ilkesi benzer yerli ve ithal ürünler arasında, en çok kayırlan ülke ilkesi ithalatın gerçekleştiği üye ülkelere göre ayırım yapılmasının önüne geçmektedir. Böylelikle, ithalata konu ürünlerin üretim yerlerine göre farklı uygulamalara tabi tutulmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

2- Ticarete Gereksiz Engel Yaratılmaması:

Teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesinin aynı koşulların geçerli olduğu ülkeler arasında keyfi ya da mazur görülemeyen bir ayırım ya da uluslararası ticaret üzerinde gizli bir kısıtlama oluşturacak şekilde uygulanmaması gerekmektedir. Bu şekilde, ülkelerin meşru amaçlarının ötesinde daha katı ve ticareti engelleyici teknik düzenleme, standart ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri benimsemelerinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

3- Uyumlaştırma:

Ürünlerin teknik olarak birbirine uyumlu olmaması ticareti engelleyen bir unsurdur. Anlaşma, uygun olması durumunda standart, teknik düzenleme ve uygunluk değerlendirmesi prosedürlerinin uluslararası standart, rehber veya tavsiyeler baz alınarak hazırlanmasını öngörmektedir.

4- Denklik:

Denklik ilkesi Anlaşmanın uyumlaştırma ilkesini tamamlayan bir unsurdur. Anılan ilke ile, farklı araçlarla olsa dahi aynı hedeflerin sağlanması durumunda, ülkelerin diğer ülkelerin kendilerinkinden farklı teknik düzenlemelerini “eşdeğer” kabul etmelerini öngörmektedir. Bu suretle, ticarete karşılaşılan bazı teknik engellerin ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

5- Karşılıklı Tanıma:

Teknik düzenlemelere uyum sağlanmasının yanı sıra, ürünün belirli bir teknik düzenlemeye uygun üretildiğinin belgelendirilmesi uluslararası ticareti önemli ölçüde etkilemektedir. Ülkelerin uyguladıkları uygunluk değerlendirme prosedürlerinin birbirinden farklı olması ve bu çerçevede ortaya çıkan birden çok test ve belgelendirme ihtiyacı, ihracatçılar üzerinde önemli bir maliyet baskısına yol açmaktadır. Karşılıklı tanıma ilkesi diğer ülke uygunluk değerlendirme sonuçlarının, aynı güveni karşılamak kaydıyla ülkeler tarafından kabul edilmesini öngörmektedir. Bu çerçevede, karşılıklı tanıma anlaşmaları, yerli ve yabancı uygunluk değerlendirme kuruluşları arasında ihtiyari işbirliği anlaşmaları, akreditasyon, üreticinin uygunluk beyanı, yabancı uygunluk değerlendirme kuruluşlarının verdiği belgelerin tek taraflı kabulü gibi farklı yaklaşımlar söz konusudur (Örnek, 2005).

6- Özel ve Lehte Muamele:

Uluslararası standartların uygulanması ve yürürlüğe konulması için gelişmekte olan ülkeler yeterli teknik ve mali kaynağa sahip olmayabilmektedir. Bu ülkelere destek ve yardımcı olunmasını teminen anlaşmada özel ve lehte muamele ilkesine yer verilmiştir.

7- Şeffaflık:

Şeffaflık anlaşmanın en önemli ilkeleri arasında yer almaktadır. Üye ülke uygulamalarında şeffaflığın sağlanması, teknik engellerin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasına önemli katkı sağlamaktadır. Anlaşmada şeffaf olarak üç mekanizma öngörülmektedir: bildirim sistemi - bilgi-bildirim merkezleri - TBT Komitesi.

Sanayi ve tarımsal ürünlerin tümü bu anlaşmanın kapsamına girmektedir. Kamu alımları, hizmetler, insan hayvan ve bitki sağlığı önlemleri bu anlaşma kapsamında değildir.

Teknik mevzuat olarak tüketicinin korunması, kamu sağlığı, çevre korumacılığı görünmez engelleri oluşturmaktadır. Görünmez engellerden özellikle çevre korumacılığı günümüzde de en önemli mevzuat kapsamında yer almaktadır (Örnek, 2005).

Ürünlerin üretim aşamalarından sonra sertifika almaları ya da alamamaları, ülkelerin keyfi nedenlerden dolayı meydana çıkardıkları düzenlemeler ve dolayısıyla dış ticareti engellemeleri vb. sebeplerden dolayı ihracat piyasalarında yada genel olarak dış ticarete ülkeler arasında sorunlar meydana gelmektedir (OECD, 2007)

Çevre ile ilgili düzenlemeler görünmez engellerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. WTO, Uruguay Raundu ile birlikte uluslararası ticaretin daha çok artmasını çevre ile ilgili standartlarla birlikte ele almıştır. Sürdürülebilir kalkınma için çevresel faktörler önemli yer teşkil etmektedir.

1.3. Standardizasyon

Genel olarak standartlara baktığımızda asıl amaç kaliteli ürünleri en ucuza tüketici pazarlarına sunmaktır. Günümüzde kalite olarak sadece ürünleri düşünmemeliyiz. Ürün kalitesinin yanında buna ek olarak işletmelerin araç gereç dizaynı, teknolojik seviyesi, personel sayısı ve eğitimi, yönetim sistemi ve çevresel değerleri düşünmekte fayda vardır.

Standartların amacı ürün mal ve hizmetlerle ilgili olarak ekonomik, bilimsel ve toplumsal ortaklar arasındaki ilişkilerde sık ortaya çıkan teknik ve ticari sorunlara çözüm getirip referans belgelerini sağlamaktır.

Standartlar, standartların uygulanmasından sorumlu kuruluşların öncülüğünde tüm ekonomik aktörler tarafından geliştirilen ve uygulanması isteğe bağlı olan (birkaç istisna harici) teknik belgelerdir.

Standardizasyon kavramını sağladığı faydalar açısından özetleyecek olursak üretici

yönlü amaçlar, ekonomik yönlü amaçlar, tüketici amaçlar olarak sıralayabiliriz.

Üretici Yönlü Amaçlar:

- Belirli plan ve programlarla üretimin yapılmasına yardımcı olmak,
- Uygun imalata imkân sağlamak (kaliteli-seri),
- Verimliliği ve hasılayı artırmak,
- Stokları azaltmak böylelikle depolamayı ve taşımayı kolaylaştırmak. Maliyeti düşürmek (Öktem, 1998:28).

Ekonomik Yönlü Amaçlar:

- Kaliteyi teşvik etmek, kalite seviyesi düşük üretimle meydana gelecek zaman ve hammadde israfını ortadan kaldırmak,
- Sanayiye belirli hedeflere yöneltip üretimde kaliteyi artırmak,
- Yanlış anlamaları ve anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak, ihracat ve ithalatta üstünlük sağlamak,
- Yan sanayi dallarının gelişmesini sağlamak,
- Rekabeti geliştirmek,
- Kötü malın piyasasına imkân tanımamaktır.

Tüketici Yönlü Amaçlar:

- Can ve mal güvenliğini korumak,
- Karşılaştırma ve seçim kolaylığını sağlamak,
- Fiyat ve kalite yönünden aldanmaların önüne geçmek,
- Ucuzluğa yol açabilmek,
- Ruh sağlığını koruyup, stresi önlemek,
- Tüketicinin bilinçlenmesine katkıda bulunmaktır.

AB üyesi ülkeler arasında malların serbest dolaşımına yönelik engeller fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak, bunların yerine standartlara uyumu gerekli kılan teknik engeller çıkarılmıştır. Sözü edilen standartlar insan emniyeti, sağlık ve çevre açısından yaptırımlar ve kısıtlamalar olarak adlandırılabilir. Bütün bunların esas hedefi de tüketicinin korunması, ürün uygunluğu, çalışanın emniyeti ve çevreye zararlı etkilerin azaltılmasıdır.

Uluslararası ticarete yön veren teknik ve ekonomik pek çok düzenleme bulunmaktadır. Teknik düzenlemelerin önemli bir bölümünü standardizasyon ve çevre ile ilgili olanlar oluşturmaktadır. Birçok ülkenin standardizasyon düzenlemelerindeki amaç ve beklentileri hemen hemen birbirinin aynısıdır. İnsanların can güvenliğinin sağlanması, emniyet ve asayişin korunması, ülke insanının yaşam düzeylerinin yükseltilmesi ve tüketicilerin doğru bilgilendirilmesi dış ticaretteki teknik düzenlemelerinin başlıca amaçları olarak belirtilmektedir (Öktem, 1998:29).

Uluslararası planlamada standardizasyon türleri incelendiğinde; standardizasyon çalışması sonucu ortaya çıkan belge, dokümanlara “Standart” adı verilmektedir. Standartlar bilimsel, teknik ve deneysel çalışmaların kesinleşmiş sonuçlarını esas alır. Yalnız günümüzün şartlarını belirlemekle yetinmez, aynı zamanda geleceğin gelişme imkânlarını da göz önünde bulundurur, gelişmelere ayak uydurur.

Kısaca Standart; imalatta, anlamda, ölçmede ve deneyde beraberlik manasına gelmektedir. Standartlar çeşitli ölçülere ve hareket noktalarına göre sınıflandırılır.

1) Temel Standartlar

Standartlaştırmaya konu olabilecek madde, ürün, hizmet, yöntem vb. hepsinde veya bir kısmında ortak kullanılacak bazı ilkelerdir. Aşağıdaki şekilde gruplara ayrılabilir.

a) Yapı Karakterlerine Göre

Madde Standartları: (Meyve, sebze, maden cevheri vb. gibi doğal özelliklerine göre).

Yöntem (Usul) Standardları: (Hizmet icrasında kullanılacak alet, araç veya usul biçimi).

Hizmet Standartları: (Nasıl, ne şekilde ve nerede vb.).

b) Uygulama Alanlarına Göre

İşletme (Özel), Endüstriyel, Ulusal, Bölgesel, Uluslararası Standartlar (ISO vb.) olarak bölümlenebilir.

c) Uygulama Şekillerine Göre

Zorunlu Standart (Bakanlar Kurulu kararlarıyla uyulması zorunlu standartlar, sağlık, güvenlik vb. ile ilgili ürün hizmetlerinde).

Gönüllü Standart (Ulusal Standart endüstrilerince geliştirilmiş olup, uygulanması isteğe bağlı olan) (Öktem, 1998:32).

2) Kalite, Kimlik ve İçerik Standartları

Uluslararası ticareti kolaylaştırmak amacıyla 1987'de Merkezi İsviçre'de (Cenevre) bulunan, birçok ülkenin standart enstitüsü ve kuruluşlarının üye olduğu Uluslararası Standartlar Örgütü ISO 9000 Kalite Güvence Sistemleri'ni oluşturmuştur. Tüketicie uygun kalitede mal ve hizmet sağlamak amacıyla, bir üretim sisteminde kalitenin planlanarak düzenlenmesi, yönlendirilmesi ve kontrol edilmesi işlemlerinin oluşturduğu faaliyet topluluğuna “Kalite Güvence Sistemi” denilir.

Bu Standartlar uluslararası ticarete bir zorunluluk olarak değil isteğe bağlı olarak yürütülebilir. Son yıllarda bir tedarikçinin ya da imalatçının ürününün istenen normlarda olduğunun ISO 9000 sistemleriyle belgelenmesi, alıcı firmalar tarafından zorunlu kılınmaktadır (Öktem, 1998:33).

Çevre ile ilgili standartları dünya ticareti açısından sakınca arz eden standartlar olarak inceleyecek olursak üretim ve ürün standartları olarak ikiye ayırabiliriz.

1-Ürün Standartları:

Bu standart türü ürünün kalitesi, sağlığa karşı olan etkileri, dayanaklılığı v.b. düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu standartlar çevre ile ilgili olup, ürünün kullanımı ve sonraki aşamalarını, çevreye olan etkilerini içerir. Çoğu gelişmiş ülkede ürün standartları uygulanmaktadır. Örnek olarak meşrubatın tekrar kullanımı için üretilen geri dönüşümü olan şişeleri gösterebiliriz.

2-Üretim Standartları:

Üretim standartları açısından baktığımızda ise bazı ithalatçı ülkeler üretim açısından ticaret yaptıkları ülkelerin mallarına çevreye zarar verdiği gerekçesiyle sınırlama getirebilmektedir. Örnek olarak bir ürün üretim aşamasında çevreye zarar vermiş olabilir bu durumda ithalatçı firma çevreye zarar vermeden üretim aşamalarından geçen ürünü tercih etmektedir (Saatçioğlu, 2001).

1.4. Tarife Dışı Engellerin Ekonomik Etkileri

Dünya ticareti incelendiğinde çevre faktörünün ticaretin ayrılmaz bir parçası haline geldiği gözlenmektedir. Çevresel standartlar ve teknik düzenlemeler uluslararası ticarete birçok açıdan üretim maliyetlerini arttırdığından dolayı kısıtlama ve çeşitli düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası ticaretin giderek artması ile çevresel faktörlerin giderek kıtlaşması ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması söz konusudur. Bu nedenle çevresel standartlar ile ilgili karşılaşılan yada karşılaşılabilecek unsurları şu şekilde açıklamak mümkündür.

a) Sürdürülebilir Kalkınma Prensipleri

- Günümüzde ihtiyaçları göz ardı etmeden ve gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini engellemeden gelişmedir.
- Çevrenin kendi kendini yenilemesi ve ekonomik gelişmeyi destekleyecek doğal kaynak tabanının sürdürülmesi, artırılması ve rasyonel kullanımının yanısıra ulusal ve uluslararası mevcudiyet için gerekli ilerlemedir.

b) Ekonomik İlerleme

- Ekonomik, çevresel ve sosyal hedeflerin uyumlaştırılıp entegrasyonunun sağlanmasıdır.

c) Sürdürülebilir Kaynak Kullanımı

- Kaynakların devamı için yani doğal kaynakların uzun vadede azalmasını önlemek gelecekte tükenmesine sebep olmayacak şekilde gerçekleştirilmesidir (Öktem, 1998:84).

d) Biyolojik çeşitlilik

- Ülkelerin kendi veya uluslararası kalkınma stratejileri geliştirilirken, global doğal çevresel sistemin kendini yenilemesi için kritik öneme sahip olan konularda yani biyolojik çeşitliliğin korunmasına dikkat edilmesidir.

e) Ortak Ancak Farklılaştırılmış Sorumluluklar

- Çevresel yok olmayı engellemek biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlamak için daha fazla katkı sağlama imkânı bulunması ve ayrıca gelişme yolundaki ülkelere göre gelişmiş ülkelerin daha fazla maddi kaynak finansmana sahip olmalarından dolayı gereken acil yükün altına girmeleridir.

Gelişmiş ülkelerin global olarak paylaşılan kaynakların korunması için güçleri doğrultusunda sorumluluklarıdır.

f) Kirleten Öder Prensibi

- Ülkelerin bir ürünü tüketmeleri ve sonucunda ortaya çıkan kirlilik sonucunda bunları önlemek kontrol altında tutmak için gerekli uluslararası makamlar tarafından alınacak olan tedbirler içerisinde sübvansiyonların yer almamasıdır. Ve böylece kirliliğin faturasının devlet yerine neden olan sektöre ödetilmesidir.

g) Çevresel Maliyetlerin Uluslararasılaşması

- Çevresel Maliyetlerinin Uluslararasılaştırılması faaliyeti ise ürün piyasa fiyatının doğal kaynaklardan yararlanma, atık tüketimi vb. çevresel maliyetleri yansıtacak şekilde saptanması ve ekonomik olarak değerleri bilinmeyen hava, su gibi dışsallıkların bir şekilde fiyatlandırılması ve böylece içselleştirilmiş olmasıdır.

h) Kirliliğin önlenmesi

-Ülkelerdeki çeşitli sektörlerde çevrenin korunması için atıkların azaltılması ilkesi çerçevesinde hammaddenin seçimi, ürün ikamesi ve üretim teknolojisinin çevre ile uyumu yani temizliği, alternatif temiz üretim metodları ile kirliliğin daha oluşmadan önlenmesidir.

1) Varoluş Süreci ve Değerlendirmesi

- Üretilecek ürün ile ilgili hammaddenin işlenmesi, imalat, nakliye, dağıtım, kullanım, yeniden kullanım, devamlılık, geri dönüşüm ve nihai atık oluşumu aşamalarındaki çevresel maliyet ve yükün hesaplanmasıdır (Öktem, 1998: 85).

1.4.1. GSMH Üzerine Etkileri

Günümüzde özel sektör dışında Avrupa'da kamu alımlarına baktığımızda gerçekleştirilen harcamalar genellikle ISO 14000 standartlarına göre yapılmaktadır. Bu alımlar ise GSMH'nın %10 gibi bir payına denk gelmektedir. Bu nedenle piyasadaki firmalarda pazara giriş baskısı oluşmaktadır. Ayrıca özel sektörlerin ticaretlerinde de tüketicilerin çevresel mallara olan talebinin artması ile birlikte firmalar standartlar ve teknik düzenlemelere uyma konusunda piyasa baskısı ile karşılaşmaktadır.

1.4.2. Rekabet Gücüne Etkileri

Çevresel standartlar ve teknik düzenlemeler ulusal açıdan değerlendiriliyorsa bu ülkelerin iç mevzuat konusu olmaktadır. Bu şekilde standartlar ülkenin kendi kararı ile istediği şekle dönüştürülebilmektedir. Çevresel düzenlemeler ya da genel olarak bütün standartlarda amaç her zaman daha kaliteli bir yaşam, halkın sağlığı, güvenliği vb. konulardır. Çevrenin korunması ile ilgili teknik düzenlemeler amaç her zaman toplumsal önceliklerden oluşmaktadır.

Bir ülke kendi içerisinde ulusal olarak geliştirdiği standartların yanında bunu uluslararası düzeye de taşıyabilir. Yani bir ülke ithal ettiği mallarda da halkının sağlığının korunması için standartlar isteyebilir. Sınırları aşmayan çevresel sorunlarda ise çözüm ulusal olarak kalmaktadır. Ülke dışına çıkmamaktadır. Fakat ulusal olan sorunlar sınırlar içerisinde gözükebilecekse bile uluslararası bir durum teşkil edebilmektedir.

Bunların sebeplerinden bir tanesi bazı büyük ülkelerin söz sahipliklerini kullanarak kendi çevresel sorunlarını diğer ülkelere de dayatmalarıdır. Diğerleri ise bazı firmaların uluslararası rekabet gücüne yönelik endişelerinden kaynaklanmaktadır.

a) Mikro ekonomik olarak çevresel düzenlemelere baktığımızda zaman bu düzenlemeler sonucunda firmalara, çeşitli sektörlerde düzenlemeler ile alakalı olarak çeşitli vergiler, standartlar, bir takım maliyetler, sübvansiyonlar gelecektir. Şimdi firmaların, sektörlerin çevresel düzenlemeden rekabet güçlerinin nasıl etkileneceğini açıklayacağız.

Çevresel düzenlemeler sonucu firmaların maliyetleri üretim maliyetleri olarak ortaya çıkmaktadır. Çevre kirliliğini önlemek için firmalar bu konudaki maliyetleri göz ardı edememektedirler. Ve çevresel düzenlemeler ile birlikte firmaların üretim maliyetlerinde artış meydana gelmektedir. Bu maliyetlere örnek olarak çevresel vergi ve harçlar, standartlar için gerekli arıtma tesisleri gibi konuları verebiliriz (Gül-Ekinci, 2002).

Uygulanan çevresel düzenlemelerin sıklığının ülkeden ülkeye değişmesi de rekabet gücünü etkilemektedir. Çevresel düzenlemelerin sıkı olduğu ülkelerde firmalara daha fazla maliyet yüklenmektedir. Buna nispeten çevresel düzenlemelerin gevşek olduğu ülkelerde ise maliyetler fazla değildir.

Çevresel vergi ve harçlar üretim maliyetlerinde artışa neden olurken, sübvansiyonlar ise azaltıcı etkiye sahiptir. Çevresel düzenlemelerin rekabet gücü üzerinde etkisi daha çok kirlilik yoğun, doğal kaynakların işletildiği sektörlerde görülmektedir. Bu sektörler kimya, madencilik, petrol rafinerisi, selüloz ve kâğıt, petro-kimya, asbest, bakır ve demir-çelik, çimento vb. sektörlerden oluşmaktadır.

1992 yılında ABD’de çevresel düzenlemelerin maliyetleri konusunda bir araştırma yapılmıştır bu araştırmaya göre bu sektörlerde çevresel düzenlemelere uyum maliyeti toplam maliyetlerin %3-%5’ine yaklaşmaktadır, bazı sektörlerde ise yatırımlar içerisinde yer alan çevresel maliyetler toplam yatırımların %20’sine ulaşmaktadır.

Çevresel düzenlemelerin yarattığı olumsuz etkilerin yanında olumlu etkileri de bulunmaktadır. Bu olumlu etkiler aşağıda belirtildiği gibi özetlenebilir:

- 1) Teknolojik bakımdan yeniliklerin teşviki,
- 2) Verimlilikte meydana gelen artış,

3) Öncülük etme avantajı,

4) Çevresel düzenlemeler ile çevre dostu olarak rekabet ve pazarlama gücü sağlanması,

5) Kaynak kullanımında etkinliği artırarak maliyet avantajı sağlamasıdır.

Bunların yanısıra çevresel düzenlemelerin rekabet gücü üzerindeki olumlu etkisinin ekonominin bütün sektörlerini etkileyebileceği gibi olumsuz etkinin ise belli sektörlerde sınırlı kalacağı görüşü de ileri sürülmektedir (Gül-Ekinci, 2002).

Rekabet açısından çevresel düzenlemeler sektörler için ve bazı faktörlere göre bu etkiler değişmektedir. Bu düzenlemeleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

1) Çevresel maliyet: Çevresel maliyetler firmalarda çeşitli sektörler için göre atıklar, havaya yayılan kirlilik düzeyleri vb. sebeplere bağlı olarak değişmektedir. Bu maliyetler firmaların rekabetlerinde belirli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Her ülkeye göre bu maliyetler değişmektedir.

2) Firmaların Büyüklüğü: Çevresel düzenlemelerin sonucunda ortaya çıkan rekabetçi etki firmaların büyüklüklerine göre, üretimde ölçek ekonomilerinin varlığına ve çevresel destekleme yatırımlarında finansal ve teknik kaynakların varlığına göre değişir.

3) Sektör türleri: Çevresel düzenlemeler sonucunda sektörlerin teknolojilerinde de bir değişim yaşanmaktadır ve rekabet gücü bu değişimden de etkilenmektedir.

4) Ürün Farklılaştırması: Sektörlerin ve firmaların rekabet gücünü etkileyen diğer bir faktör de ürün farklılaştırmasıdır. Sektörün rekabet gücü temelde fiyatlara dayanmıyorsa, firmalar çevre-dostu ürünler üretmek suretiyle pazarlama ve dolayısıyla rekabet gücü kazanabilirler.

5) Uluslararası Rekabet: Sektörlerdeki uluslararası rekabetin boyutu ve içeriğine göre ve sektörün temelde global piyasalara ya da yerel piyasalara yönelmesine göre değişir (Gül-Ekinci, 2002).

6) Sermayenin Dolaşım Hızı: Rekabetçi etki, sektördeki sermaye dolaşım hızına, yüksek oranda çevresel maliyetlere katlanılıp katlanılmamasına göre değişir.

7) Çevresel olmayan durumlar: Çevresel olmayan durumlarda da rekabet gücü örneğin firmaların teknoloji, emek, sermaye vb. durumlarına göre değişmektedir.

b) Makro ekonomik açıdan ele alınan konu ülkelerin çevresel düzenlemeler ile uluslararası piyasalarda rekabet gücünün nasıl etkilendiğidir. Global pazarlar ile ülkeler artık birbirlerine daha yakındır. Bu nedenle firmaların rekabeti daha da artmış bulunmaktadır.

Çevresel düzenlemelerin çok sık yaşandığı bir ülkede üreticilere baktığımızda, üreticiler çevresel standartlar ve teknik düzenlemelerin uluslararası piyasalarda rekabet güçlerini azatlığından yakınmaktadırlar. Fakat tam tersi çevresel düzenlemelerin pek fazla uygulanmadığı bir ülkedeki üreticiyi ele aldığımızda, buradaki üretici ise çevresel düzenlemelerden dolayı bu düzenlemelerin tarife dışı engele dönüştüğünden ve ticaretlerini olumsuz yönde etkilediğinden yakınmaktadırlar.

Globalleşme ile birlikte firmalar bir yandan ülkelerine giren ithal mallar ile rekabet etmek bir yandan da uluslararası piyasalarda rekabet etmek zorundadırlar. Çevresel düzenlemelerin uluslararası rekabet gücü üzerindeki etkileri ile ilgili iki görüş farklı görüş vardır.

Bunlardan birincisi; çevresel düzenlemelerin sıkı bir politika ile uygulanmasıdır. Böyle bir uygulama ile endüstrilerin daha disiplinli olduğu ve rekabet için daha da geliştiği görüşüdür. Ve uzun dönemde araştırma geliştirme faaliyetlerinin artmasına, yeni teknolojilerin artmasına yardımcı olur.

Geliştirilen teknolojiler ile maliyetleri daha aşağı çekilebilir. Bütün bunlara bağlı olarak da çevreyi korumaya yönelik mal ve hizmet sektörleri de gelişir. Ülke olarak örnek verecek olursak ABD, Almanya, Japonya'yı çok sıkı denetimleri olan ülkelerin başında gösterilebilir. Bu ülkeler aynı zamanda mal ve hizmet üretimleri ve ihracatları bakımından çok gelişmiş ülkelerdir.

Diğer görüş ise çevresel standartlar ile birlikte bundan firmaların olumsuz etkilenmesi ile ilgilidir. Bu görüşe göre firmalar sıkı çevresel düzenlemelerin sıklığından dolayı rekabet edememektedir.

Maliyetlerin artmasından dolayı uluslararası piyasalarda rekabet güçleri azalmaktadır. Bu nedenle de firmalar çevresel düzenlemelerin gevşek veya hiç olmadığı ülkelere yönelirler. Böylelikle de sermaye akışı gerçekleşmiş olur. Ancak, direkt sermaye yatırımlarının bir ülkeden başka bir ülkeye transferinde çevresel standartların dışında nitelikli iş gücünün varlığı, ücret düzeyleri, alt yapı durumu, ulaşım maliyetleri, ülke riski vb. gibi faktörler de etkili olur (Gül-Ekinci, 2002).

Ayrıca çevresel düzenlemelerin gevşek veya hiç olmadığı ülkelerde ücret düzeyleri, altyapı durumu, ulaşım maliyetleri vb. faktörlerde düşük olduğundan üretim maliyetleri daha da düşmektedir. Bu sebeple baktığımız zaman özellikle kirlilik yoğun endüstriler vb endüstrilerde gelişmiş ülkelere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru yabancı sermaye akışı gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak iki farklı görüşte de çevresel düzenleme ve standartlara baktığımız zaman bu tür standart ve teknik düzenlemelerin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır.

1.4.3. Dış Ticaret Hacmi ve Değeri Üzerine Etkileri

Çevresel düzenlemelerin genel olarak ticareti üç şekilde etkileyeceği kamu kesimince yada ulusal ve uluslararası kuruluşlarca ifade edilmektedir. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür.

Bunlardan ilki devletlerin çevresel düzenlemelere dayalı olarak uyguladıkları “ithalat kısıtlamaları”dır. Ülkeler halkın sağlığı daha güvenli ürünler, çevreye duyarlı mallar için yurt içinde kısıtlamalar yapabilmektedir. Ülkeler çevresel gerekçelerle yurt içinde uyguladıkları kısıtlamaları ithal ürünlere de uygulayabilir. Böylelikle ithalat kısıtlamaları uygulanmış olur (Gül-Ekinci, 2002).

Tüketicilerin çevresel kaygılar sonucu oluşan “Piyasa Baskısı” da ikinci etkiyi oluşturmaktadır. Yani Tüketicilerin bilinçli olması sonucunda bu ülkeye ihraç edilen ürünler hakkında tüketici bilinçli davranır ve bu ülkeye gelen malların çevresel düzenlemelerden geçmiş olması konusunda firmalara baskı oluşturmaktadır.

Daha önce de açıklandığı gibi çevre dostu ürünleri ISO 14000 serisi standart sisteminden tanıyabiliriz. Tüketicilere ISO 14000 standartlarından geçmiş ürün veremeyen firmalar bu ülkedeki pazar paylarının azalmasını göze almalıdırlar.

Ayrıca genelde gelişmiş ülkeler kamu alımlarında bu standartları aramaktadırlar bu da firmalar üzerinde oluşan diğer bir baskıdır. Çevreci grupların yada tüketicileri koruma derneklerinin baskıları da farklı bir baskı türünü oluşturmaktadır. Bu baskılar firmaları çevresel düzenlemelere yöneltmektedir

Üçüncü olarak gösterilebilecek etki ise, çevresel düzenlemelerin firmalara yarattığı fırsatlardır. Bunun nedeni ise, firmaların çevresel düzenlemelere uyması ile birlikte dünya piyasalarında veya ulusal piyasalarda daha çok pazara sahip olacak olmasıdır. Firmalar daha güçlü bir pazar payı elde ederler.

Avrupa'da 1996 yılında yapılan araştırmaya göre tüketicilerin % 67' si fiyatı yüksek olduğu halde çevre dostu ürünleri tercih etmiştir. Böylelikle tüketicilerin çevre dostu ürünlere yönelmesiyle bu çevresel kriterlere uygun olan firmaların piyasadaki yerleri daha çok güçlenmiş olmaktadır.

Çevresel düzenlemeler ile birlikte mal ve hizmet piyasaları da gelişmeye başlamıştır. Bu ürünlere örnek olarak hava, su, toprak kirliliğini önleyici filtre ve ekipmanlar, atık su temizleyicileri, katı atıkların yok edilmesi veya yeniden işlenmesine ilişkin ekipmanlar, mühendislik ve danışma hizmetleri gösterilebilir.

Sonuç olarak ülkelerin çevresel düzenlemeler ile çevreyi koruma amaçları firmaların üretim maliyetlerinde artışlara neden olmaktadır. Üretim maliyetlerinin artması ise diğer çevresel düzenlemelerin pek sık uygulanmadığı veya hiç olmadığı ülkelere göre firmaların rekabet gücünü azaltmaktadır.

Ülkelerin çevresel kriterler ile ilgili uygulamalarının sıklığı nedeniyle firmalar bu düzenlemeleri yapmak zorundadırlar. Bunu yanı sıra ayrıca firmalar çevre kirliliğine sebebiyet verdiklerinden dolayı çeşitli vergi veya harçlara maruz kalmaktadırlar. Bu da maliyetleri arttıran diğer bir faktördür.

Birçok olumsuzluklara rağmen değişen global dünyada tüketicilerinde daha duyarlı olması ile birlikte bu firmaların pazar payları diğer firmalara göre daha çok artmıştır.

Hatta çevresel düzenlemelerden kaçınan firmaların pazar payları azalmaya başlamıştır. Söz konusu standartları uygulamayan firmalara göre bu firmaların rekabet gücü daha çok artmıştır (Gül-Ekinci, 2002).

Tarife dışı engeller sonuç olarak ticaret hacmini kısa vadede olumsuz etkileyebilmektedir. Tarife dışı engeller olan standartlar, teknik düzenlemeler, sağlıklı, kaliteli, çevreye duyarlı ürünlerin yaygınlaşması koşuluyla dünya ticaret hacmi daralma yerine genişleyebilir.

Dış ticaret değerlerinde gerekli düzenlemeler ve uygulamalar ile birlikte dış ticaret rakamlarında düşme olmayacaktır. Tam aksine ticaret rakamları artabilir.

1.4.4. Hizmetler Üzerindeki Etkileri

Engeller hizmetlerin sınır ötesi sunumu ve talebi üzerinde maliyetlere neden olmaktadır. Yerleşme veya sınır ötesi hizmet sunumu yoluyla bir pazara girmeyi hedefleyen operatör, bu yeni pazardaki faaliyetlerinin kendi modeli ile uyumlu olup olmayacağını belirlemek üzere hukuki danışmanlık hizmetleri almak zorundadır. Bu maliyetler ekonomik zincir içinde giderek artmaktadır ve doğal olarak bunlar toplam maliyetleri yükseltmektedir.

Bu tarz ek maliyetler firma büyüklüğü ile bağlantılı değildir. Ulusal hukuk sistemlerinin ve idari uygulamaların incelenmesi ve hizmet sunma imkanlarının değerlendirilmesi her büyüklükteki firma bakımından eşit hukuki danışmanlık maliyeti yaratmaktadır.

Öte yandan, bu maliyetler faaliyette bulunulma kararı verilirse bile önceden ödenmek zorundadır. Hizmet sektöründe anahtar rol oynayan küçük işletmeler bakımından bu ek maliyetler üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Avrupa perakende sektöründeki ortalama firma büyüklüğü dikkate alındığında, bu maliyetlerin toplam hasılat içindeki payı orantısız bir şekilde yüksektir (İKV, 2004:69).

BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’DE TARİFE DIŞI ENGELLER VE DIŞ TİCARET

2.1. Avrupa Birliği’nde Tarife Dışı Engeller ve Dış Ticaret

AB deki tarife dışı engeller sadece ürünlerin diğer ülkelere geçişte karşılaşılan kısıtlamaları değil aynı zamanda kalite, çevre ve sağlık standartlarını ve teknik düzenlemeleri de kapsamaktadır.

2.1.1. Avrupa Birliği’nde Tarife Dışı Engeller

Avrupa standartları; Avrupa standardizasyon kuruluşları tarafından, sürekli kullanım amaçlı geliştirilmiş ancak kullanımı zorunlu olmayan teknik düzenlemeler olarak tarif edilmektedir. Dolayısıyla, standardın genel tanımı Avrupa standartları içinde geçerlidir. Ancak herhangi bir standardın Avrupa standardı olarak değerlendirilebilmesi için Avrupa standardizasyon kuruluşlarından biri tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

Sözü edilen Avrupa standardizasyon kuruluşlarının kurallarına göre, geliştirilen Avrupa standartlarının ulusal düzeyde aktarılması gerekmektedir. Bu aktarım, Avrupa standartlarının ulusal standartlar olarak da varolması ve Avrupa standartlarına uygun olmayan tüm ulusal standartların uygulamadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

AB standardizasyon sistemi içinde yaygın olarak kullanılan uyumlaştırılmış standartlar ise, Avrupa standartları içinde ayrı bir kategori olmayıp, yeni yaklaşım direktifleri içinde teknik düzenlemeleri anlatan hukuki bir terimdir. Dolayısıyla, uyumlaştırılmış standartlar, Avrupa standardizasyon kuruluşlarının, komisyon ile aralarında 13 Kasım 1984’te anlaşmaya vardıkları işbirliğine ilişkin yönlendirici ilkeler temelinde ve Komisyon’un resmi talebi üzerine kabul ettiği Avrupa standartlarıdır (İKV, 2006: 12).

Tüm üye devletlerin piyasalarında uygulanmak üzere teknik düzenlemelerin geliştirilmesi, AB’nin ilk oluşum yıllarında başlamıştır. Ancak, kısa süre içinde, piyasaların tam entegrasyonu için yeni bir yöntem gerektiği ortaya çıkmıştır. Yeni yaklaşım bu noktadan hareketle geliştirilmiştir. Baş edilmesi gereken teknik engeller çok büyük sayılardadır ve her ülkenin teknik düzenleme öngördüğü alanlar farklılık

göstermektedir. Bir ülkede düzenlenen bir alan diğerinde düzenlenmemektedir. Dolayısıyla, teorik olarak, Avrupa teknik mevzuatının tüm üye ülkelerde düzenlenen tüm alanları kapsamaması, uyumlaştırılması ve etkili şekilde uygulanması gerekmektedir.

Teknik uyum yönünde atılmış ilk adım, 1973'te Konsey'in kabul ettiği 73/23 EEC sayılı "Düşük Voltaj Direktifi"dir (İKV, 2006: 12).

Direktif aşağıdaki önemli noktaları ilk defa dile getirmiştir:

- Yasa koyucunun "güvenlik amaçları"na uygun, tüm üye ülkelerde aynı olacak şekilde tarif edilen "uyumlaştırılmış standartlar" düzenlemesi geliştirilmiştir.
- Uyumlaştırılmış standartlara uygun tasarlanan ve üretilen ürünlerin temel yasal gereklere uygunluğuna ilişkin "Uygunluk Karinesi" dile getirilmiştir (böylece, standartlar zorunlu hale getirilmeden uyum güçlendirilmiştir).
- Avrupa Standardizasyon kuruluşlarından olan CENELEC (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi)' in de kuruluşu için gerekli teknik ve siyasi zemin oluşturulmuştur.

İkinci önemli adım ise; herhangi bir üye ülkede sağlığa zarar vermeyen ve hukuka uygun üretilmiş ürünlerin Topluluk içinde ithalatının ve ihracatının engellenmemesi gerektiğini hükme bağlayan ATAD (Avrupa Toplulukları Adalet Divanı) kararıdır. Karar gereğince; mali denetimin verimliliği, kamu sağlığının korunması, ticari işlemlerin adil olması ve tüketicinin korunması dışında herhangi bir gerekçeyle, herhangi bir üye ülkede yasal gerekliliklere uygun üretilmiş bir ürüne ilişkin ek bir teknik düzenleme getirilmesidir (İKV, 2006: 13).

Üçüncü adım; Teknik Mevzuat Karşılıklı Bildirimine İlişkin Direktif'tir. Buna göre, üye ülkelerin taslak halindeki tüm teknik düzenlemeler hakkında birbirlerini ve Komisyon'u bilgilendirmeleri öngörülmüştür. Direktif, esasen ulusal yasa koyucuların yetkilerini kısıtlamakta, söz konusu düzenlemenin kabul edilmesini komisyon ve üye ülkelerin onayına bağlamaktadır. Direktif, sürece getirdiği şeffaflık nedeniyle "Şeffaflık Direktifi" olarak da anılmaktadır. DTÖ Ticarete Teknik

Engeller Anlaşması bünyesinde ulusal düzenlemelerin bildirim sistemi de, bu Direktif'in öngördüğü sisteme dayanmaktadır (İKV, 2006: 13).

Avrupa standartlarını korumak ve bunları geliştirmekle ilgili üç kurum bulunmaktadır. Bunlar CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi) ve ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü)'dir. CEN(Avrupa Standardizasyon Komitesi):Avrupa Standardizasyon Komitesi, standartların AB düzeyinde uyumlaştırılması amacıyla faaliyette bulunan temel kurumdur. CEN, tüm sektörlerde uyumlaştırılmış AB standartları oluşturarak, ulusal standartların farklılığından doğan ve İç Pazarın işleyişini olumsuz yönde etkileyen teknik engellerin kaldırılması yönünde çalışmalar yapmaktadır.

CEN'in tam 29 üyesi; geniş tabanlı sektör, tüketici ve çalışan temsilci kuruluşlarından, çevre örgütlerinden ve KOBİ'lerden oluşan 8 ortak üyesi ve AB'ye katılım çalışması olan ülkelerin ulusal standardizasyon kuruluşlarından oluşan 5 bağlı üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, Avrupa Komisyonu ve EFTA Sekreteryası, politikaların belirlenmesinde danışman olarak yer almaktadır.

CENELEC (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi): Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi, 1973 yılında eski iki Avrupa kuruluşu olan CENELCOM ve CENEL'in birleşmesiyle kurulmuştur. CENELEC, kar amacı gütmeyen teknik bir kuruluştur. 29 Avrupa ülkesinin, bu alanda faaliyet gösteren Ulusal Teknik Komitesi üye olarak, diğer Avrupa ülkelerinden 8 Ulusal Komite de bağlı üyelik statüsü ile CENELEC çalışmalarında yer almaktadır (İKV, 2006:18).

CENELEC'in görevi, elektrik ve elektrikli ürünler alanında, İç Pazar'ın gelişimine yardımcı olacak ve ticarete engel teşkil eden önlemlerin kaldırılmasını sağlayacak, uygulanması gönüllülük esasına dayalı elektroteknik standartlar geliştirmektir.

ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü): Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili tüm alanlarda faaliyet gösteren Avrupa standardizasyon kuruluşudur. Telekomünikasyon, radyo iletişim, yayın ve ilgili tüm alanlarda standartlar oluşturmaktadır. 1998 yılında kurulan ETSI, bağımsız kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. ETSI'nin bünyesinde dört çeşit üyelik

statüsü bulunmaktadır: tam üyeler, ortak üyeler, gözlemciler ve danışmanlar. Mayıs 2006 itibarıyla ETSI'nin 37 Avrupa ülkesinden 511 tam üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, 38 gözlemci üye ve Avrupa dışındaki 21 ülkeden 108 ortak üye bulunmaktadır.

AB Komisyonu tarafından 2001 yılında yayımlanan "Uluslararası Standardizasyona İlişkin Avrupa Politikası İlkeleri" başlıklı belgede, standartların geliştirilmesi sürecini açıklık, şeffaflık ve tüm paydaşların fikir birliğine dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Standardizasyonun temel amacı olan yaygın kullanımın temin edilebilmesi için, ilgili tüm tarafların beklentileri ve çıkarları sürece yansıtılmalıdır (İKV, 2006:18).

2.1.2. AB Teknik Mevzuatı ve Standartlar

Tek pazara işlerlik kazandırabilmenin temel şartlarından birisi de teknik düzenlemeler ve standartlar alanında Topluluk genelinde geçerli kurallar ve standartlar oluşturulmasıdır. Ancak, teknik düzenlemeler ve standartlar alanında ortak kurallara ulaşılması üye ülkeler arasında uzlaşma ile uzun ve yoğun bir çabayı gerektirmektedir.

Bu bağlamda, teknik düzenlemeler açısından Tek Pazar dahilinde malların serbest dolaşımının ortak kurallara bağlandığı sektörler "Düzenlenmiş Alan" başlığı altında ele alınmaktadır (DTM, 2007a:93).

Düzenlenmiş Alan; AB kurumları tarafından hazırlanıp yürürlüğe konulmuş, topluluk genelinde ortak bir mevzuat tarafından düzenlenen sektörleri kapsar. Ortak teknik mevzuata ilişkin Komisyon ve Konsey Direktifleri bu alana girmektedir. Bu alanda bugüne kadar yürütülen çalışmalar aşağıdaki başlıklar altında ele alınır: (DTM, 2007a:93).

Klasik Yaklaşım; Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin teknik düzenlemeleri ve standartları arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla 1969 yılında "ulusal düzenlemeler arasındaki farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan ticaretteki teknik engellerin kaldırılması için genel program" çerçevesindeki Klasik Yaklaşım yürürlüğe girmiştir. Bu yaklaşımın temel ilkesi, mevzuat düzeyindeki teknik kurallar

ile eş etkiye sahip standartların tümünün uyumlaştırılmasıdır. Ancak bu yaklaşım ile istenilen uyumlaştırma çalışmaları yapılamamıştır.

Yeni Yaklaşım; Klasik Yaklaşım'ın başarısızlıkla sonuçlanması sonucunda yeni çalışmalar yapılmış ve 1985 yılında “Teknik Uyumlaştırma ve Standartlarla İlgili Yeni Yaklaşım Kararı” yayınlanmıştır. Yeni Yaklaşımın temel düşüncesi, yalnız güvenlik, sağlık, çevre ve tüketicinin korunması gereklerini yerine getiren ürünlerin AB içerisinde serbest dolaşımını sağlanmasıdır. AB’de piyasaya sürülen endüstriyel ürünlerde AB tarafından hazırlanmış Yeni Yaklaşım Direktiflerinde belirtilen “temel gerekler” e uyulması gerekir. Temel gereklerle uyulduğunu gösteren AB uygunluk damgası(CE İşareti) ürün piyasaya sürülmeden önce her ürünün veya ambalajının üzerinde yer almalıdır. CE işareti, ürünün sağlık, güvenlik, çevre ve tüketici korunması ile ilgili şartları taşıdığını gösterir ve AB dışında üretilen tüm ürünler “CE işareti” taşımak zorundadır (GMD, 2001:313).

Yeni yaklaşımın temel ilkeleri şunlardır:

- a) Mevzuat uyumu, Toplulukta serbest dolaşıma giren malların temel gereklerini karşılaması ile sınırlandırılmıştır.
- b) Direktiflerdeki temel gereklerle karşılık gelen ürünlere ilişkin teknik özellikler uyumlaştırılmış standartlarda yer alacaktır.
- c) Uyumlaştırılmış standartlara ve diğer teknik belgelere uymak isteğe bağlı olup; üretici temel gereklerle uygunluğu sağlayacak diğer herhangi bir yolu seçmekte serbesttir.
- d) Uyumlaştırılmış standartlara uygun üretilen ürünlerin temel gerekleri karşıladığı kabul edilecektir. Bu çerçevede, uyum sadece temel gereklerle (ürünün, insan sağlığı, can ve mal güvenliği, hayvan ve bitki yaşam ve sağlığı, çevre ve tüketicinin korunması açısından sahip olması gereken asgari güvenlik koşulları) sınırlıdır (İKV, 2005a:10)

Üye ülkeler kişilerin sağlık ve güvenliğini veya kamu yararını tehlikeye sokmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesinden ve hizmete sokulmasından sorumludur. Bu durum üye ülkeler için piyasa gözetimi sorumluluğunu da beraberinde getirmektedir.

Uyumlaştırılmış standartların uygulanması zorunlu olmamakla birlikte, uygulanması halinde, ürünün Yeni Yaklaşım direktiflerinde öngörülen temel gerekliliklere uygun olduğu varsayılmaktadır. Bunun yanında, uyumlaştırılmış standartların temel gerekliliklere cevap vermediğinin saptanması halinde konu herhangi bir üye ülke ya da Komisyon tarafından gündeme getirilerek standardın değişimi sağlanabilmektedir.

Modüler Yaklaşım; 1990 yılında yayınlanan ve 1993 yılında revize edilen “Teknik Uyumlaştırma Direktiflerinde Kullanılması Amacıyla Uygunluk Değerlendirme Prosedürlerinin Çeşitli Safhaları İçin Modüler Yaklaşım Kararı” ile yürürlüğe girmiştir. Modüler Yaklaşım, uygunluk değerlendirme işlemleri, ürün gelişim dönemi, ilgili değerlendirme türü ve değerlendirmeyi kimin yürüttüğü dikkate alınarak 8 modülden oluşturulmuştur. Hangi modüllerin kullanılacağı malların özelliklerine ve taşıdıkları risk oranına göre belirlenmektedir (GMD, 2001:314).

Yeni Yaklaşım kapsamında, uygunluk değerlendirmesi usullerinin çeşitli aşamalarına ilişkin modüller düzenlenmiştir. Sistem, uygunluk değerlendirmesini, ürünün gelişim aşamasına (tasarım, prototip, tam üretim), değerlendirme çeşidine(doküman kontrolü, onay, kalite güvence)ve değerlendirmeyi yapacak olan kişiye (üretici ya da üçüncü bir taraf) göre sekiz modüle ayırmaktadır.

Global Yaklaşım; “Uygunluk değerlendirmesinde Global Yaklaşım Kararı” 1989 yılında yayınlanmıştır. Global yaklaşımda, ürünün güvenlik ve kalitesini sağlamaya yönelik önlemler, ürünün gelişimi sırasında birkaç farklı aşamada alınabilir. Test etme, belgeleme, kontrol. Bu aşamalar üretimden önce , üretim sırasında, veya üretimden sonra olabilir. Burada, ürünün gereklere uygunluk ispatı yapılır. Bunun yanı sıra ürün CE işareti de taşımak zorundadır (GMD, 2001:314).

Yeni Yaklaşım Direktiflerinde Uygulanan “Modüler Sistem” çeşitleri;

Modül A; Üretimin İç Kontrolü (Internal Control of Production) hem tasarım hem üretim safhalarını içeren bu modülde üretici, ürünün ilgili direktiflere uygunluğunu beyan eder, tasarım, üretim ve kullanımını açıklayan teknik dökümanları hazırlar. Onaylanmış kurumun müdahalesi gerekmemektedir.

Modül B; AB Tip İncelemesi (EU Type Examination) yalnızca tasarım aşamasını kapsayan bu modül genellikle uygunluk beyanı ile birlikte kullanılır. CE işareti şartı aranmayan bu modül çerçevesinde onaylanmış kurum, ürün örneğini ilgili direktif doğrultusunda test eder.

Modül C; Tipe Uygunluk Beyanı (Conformity to the Type) üretim aşamasına yönelik olan bu modül tek başına yeterli değildir ve AB Tip İncelemesi modülünden (Modül B) sonraki bir aşamayı temsil eder. Ürünün ilgili direktif gereklerine uyduğunu kanıtlamak için kullanılan bu modül sonucunda üretici ürününe CE işareti ilişitirir ve uygunluk beyanında bulunur (İKV, 2005a:65).

Modül D; Üretim Kalite Güvencesi (Product Quality Assurance) üretim aşamasını kapsar ve Modül B'yi takip eder. Onaylanmış bir kurum tarafından test edilme ve onaylanma sürecini içerir. İzlediği süreç ISO 9000'nin üretim, tesis ve satış sonrası hizmet kapsamı (eski ISO 9002) ile benzerlik gösterir. Üretim sürecine yönelik bir kalite güvence sistemi kurulmasını öngörür. Nihai ürün denetimi ve testleri imalatçı tarafından gerçekleştirilir.

Modül E; Ürün Kalite Güvencesi (Product Quality Assurance) üretim aşamasını kapsar ve Modül B'yi takip eder. Onaylanmış bir kurum tarafından test edilme ve onaylanma aşamasını içerir. İzlediği süreç ISO 9000'nin son kontrol ve testler alım+ambalaj+satış sonrası hizmet (üretimi içermez) kapsamı ile benzerlik gösterir (eski ISO 9003). Üretim sürecine yönelik bir kalite güvence sistemi kurulmasını öngörür. Nihai ürün denetimi ve testleri imalatçı tarafından gerçekleştirilir.

Modül F; Ürün Doğrulaması (Product Verification) sadece üretim aşamasına yönelik olan bu modül genellikle Modül B ile birlikte kullanılır. Onaylanmış bir kurumun, ürünün teknik dökümanlara veya tip incelemesindeki tanımlara uygunluğunu denetlediği modül çerçevesinde yazılı uygunluk belgesi ile birlikte ürüne CE işareti ilişitirilir.

Modül G; Birim Doğrulaması (Unit Verifaction) hem tasarım hem üretim safhalarını kapsayan bu modül çerçevesinde, onaylanmış kurumun, ürünün ilgili direktiflere uyduğunu bildirmesi ve yapılan testler neticesinde ürünün CE işareti taşıması gerekir.

Modül H; Tam Kalite Güvencesi (Full Quality Assurance) hem tasarım hem üretim safhalarıyla ilgili olan bu modülün uygulanması için onaylanmış bir kurum tarafından kalite güvence sisteminin [ISO 9000'nin tasarım+üretim+tesis+satış sonrası hizmet kapsamını (eski ISO 9001)] denetlenmesi gerekir.

Kısaca Modül A,G ve H hem tasarım hem üretim aşamalarını; Modül B sadece tasarım aşamasını; Modül C,D,E ve F ise sadece üretim aşamasını kapsar (İKV, 2005a:66).

Modüler Sistem ve ISO 9001:2000; incelendiğinde kalite; insan sağlık ve emniyetinin,hayvan ve bitki varlığının ve çevrenin korunması veya tüketicinin doğru bilgilendirilmesi gibi kriterler göz önüne alınarak, bir ürün veya hizmetin varolan yada olabilecek ihtiyaçları karşılama yeteneği ile ilgili özelliklerinin tümüdür. ISO 9001:2000 de ISO tarafından yayımlanan kalite standartları serisi olup kalite yönetimi ile ilgilidir. ISO 9001:2000 ile, daha önce yayımlanan ISO 9002, ISO 9003, ISO 9001 serileri birleştirilerek tek bir seri altında toplanmıştır.

ISO 9001:2000, ürünlerin nihai özelliklerini belirlememektedir. Kalite yönetimi, nihai ürün kontrolü yerine, prosesi; yani ürünün üretim sürecini iyileştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Temel amaç, bir işletmede her işin bir defada ve hatasız, eksiksiz olarak yapılması ve tüketicinin tatmin edilmesidir. Dolayısıyla, sıfır hata anlayışı, hammadde aşamasında başlamakta, işletmeye girdi sağlayan yan sanayicileri ve satış sonrası hizmetleri içeren bir süreci kapsamaktadır. ISO 9001:2000 işletmelerin ürünleri üretme kapasitelerini göstermek için oluşturacakları kalite sisteminin değişik kısımlarını açıklamaktadır. ISO 9001:2000, kalite yönetimi ile ilgili olup, organizasyonların müşteri tatminini arttırmak üzere onların ihtiyaçlarını ve ilgili standartların gereklerini karşılama ve bu amaç doğrultusunda faaliyette bulunmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla, işletmelerin faaliyetlerinin sonuçları ile değil, bu faaliyetleri nasıl gerçekleştirdiklerine yönelik toplam kalite yönetimidir (İKV, 2006: 36).

Modül D, Modül E, Modül H. Bu Modüller, ISO 9001:2000 serisinin o zamanki gerekliliklerini yansıtmak üzere geliştirilmiştir. Modüler sisteme, kalite güvence modüllerinin dahil edilmesindeki temel amaç, öncelikli olarak ekonomiktir. ISO

9001:2000 üreticilerin sıklıkla ve artan şekilde rağbet ettikleri sertifikaların başında gelmektedir. Dolayısıyla, AB teknik düzenlemeleri ve kalite sistemleri arasında net bir bağın kurulması, üreticilerin kalite sistemine ilişkin yaptıkları yatırımlarla, hem yasal gereklilikleri karşılamaları hem tüketici memnuniyeti temin etmelerine yöneliktir (Ulaş-Arslan, 2005).

İSO 14000; günümüzde çevreye duyarlı olmanın önemi gittikçe daha çok artmaktadır. İşletmelerin çevreyi kirletmeden üretim yapmaları ve çevreye karşı duyarlı olmaları için ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları yayınlanmıştır. Bu standartlar ile doğal çevreyi koruyacak üretim yöntemleri ve standartlar benimsenmektedir. ISO 14001, bir kuruluşun çevre politikasını ve çevreyle ilgili hedeflerini ortaya koymasını, uygun koşulları oluşturmasını ve bunu göstermesini sağlar. ISO 14000 zorunlu olmasa bile, standartlara uyan firmalar ihracat açısından diğer firmalara göre avantaj sahibi olmaktadır. Gümrük Birliği sonrasında bir ürünün, çevre dostu standardında ambalajlanması, tüketiciye yönelik gerekli bilgiler taşınması ve standart ölçülerde tüketiciye sunulması sadece ihracat stratejisinin değil genel sanayi stratejisinin bir aracı haline gelmiştir (Ulaş-Arslan, 2005).

2.1.3. Uygunluk Değerlendirmesi, Onaylanmış Kuruluşlar ve Akreditasyon

Yeni yaklaşım'ın işleyişi, güvenilir bir uygunluk değerlendirme sistemini gerektirmektedir. Bu nedenle, yeterlilik ve şeffaflık ilkeleri üzerine kurulu olan ve ürünün piyasaya sürülmesinden ya da hizmete sokulmasından önce gerçekleşen uygunluk değerlendirmesine ilişkin kapsamlı bir çatı ve politika geliştirilmesi öngörülmüştür. Üretici, ürünü piyasaya arz etmeden önce, ilgili direktifte belirtilen uygunluk değerlendirme prosedürlerine tabi tutmak zorundadır.

Yeni Yaklaşım kapsamında, test ve belgelendirme alanında da uyumlaştırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Uygunluk değerlendirmesine ilişkin yönlendirici ilkeleri ve CE işaretinin iliştilmesine ilişkin kuralları belirleyen küresel yaklaşım, uygunluk değerlendirmesini, ürünün gelişim aşamasına (dizayn, prototip, tam üretim), değerlendirme çeşidine (doküman kontrolü, onay, kalite güvence) ve değerlendirmeyi yapacak olan kişiye (üretici yada üçüncü bir taraf) göre 8 modüle ayırmaktadır. Yeni yaklaşım direktifleri, bu modüller çerçevesinde işleyen bir sistem ile ürünün genel

gerekliliklere uygunluğuna ve CE işaretinin iliştirilmesine ynelik kuralları belirlemektedir (İKV, 2005a:12).

Ürünlerin tasarım, üretim veya ikisi ile ilgili olan modüller, gerekli uygunluk değerlendirme prosedürünü sağlamak üzere kombinasyonlar oluşturabilir. Genel kural olarak, bir ürün tasarım ve üretim aşamaları boyunca bir modüle göre uygunluk değerlendirmesine tabi tutulur. Ancak, tasarım ve üretim aşamalarına ilişkin ayrı modüller belirlenebilir. Her Yeni Yaklaşım Direktifi uygulanabilecek uygunluk değerlendirme prosedürlerinin çeşidini ve ieriğini belirtir. Direktifler aynı zamanda, birden fazla seğenek sağlanması halinde, üreticinin hangi modülü/modülleri seğeceğine ilişkin şartları da belirler.

Temel amaç, her bir üretim sürecinin bütününe ilişkin ve kendine has ihtiyaçları doğrultusunda geręekleşmesi gereken uygunluk değerlendirmesi sistemine esneklik sağlamaktır. Bu süreçte önemli bir rol üstlenen, onaylanmış kuruluşlar ise, denetim için üçüncü bir taraf gerektiren direktiflerde atıfta bulunan uygunluk değerlendirme prosedürleri ile ilgili görevleri yerine getirmektedir. Düşük risk taşıyan ürünlerde üreticinin uygunluk beyanı yeterli olmakla birlikte, yüksek risk taşıyan ürünler için üreticinin beyanı yetmemekte ve bir uygunluk değerlendirme kuruluşunun yapacağı testler gerekmektedir (İKV, 2005a:13).

Onaylanmış kuruluşlar; üçüncü bir tarafın denetimi gerektiğinde, uygunluk değerlendirme prosedürleri ile ilgili görevleri yerine getirirler. Üye devletler tarafından belirlenerek Komisyon'a bildirilen onaylanmış kuruluşlar, Komisyon tarafından uygun görülmeleri halinde, AB Resmi Gazetesi'nde isimleri yayımlanarak faaliyete geğerler. Söz konusu kuruluşların teknik olarak yeterli ve bağımsız olmaları, ayrıca uygunluk değerlendirmesi sürecinde elde ettikleri bilgilerin gizli kalmasını temin etmeleri gerekmektedir. Bu kuruluşlar, belirli aralıklarla akreditasyon kuruluşlarınca geręekleştirilen gözetimlere tabidir.

Akreditasyon; Uygunluk Değerlendirmesi yapacak kuruluşların yeterliliğin belgelenmesidir. Yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte, uygunluk değerlendirme sürecinin güvenilirliğini temin etmek açısından önem taşımaktadır. Ulusal akreditasyon kuruluşunun yaptığı akreditasyon faaliyetlerinin ve bu kuruluş

tarafından akredite edilen uygunluk değerlendirme kuruluşlarının verdiği belgelerin uluslararası alanda tanınırlığı, uluslar arası tanınma şartlarının(EA, IAF, ILAC gibi uluslararası akreditasyon kuruluşlarına üyelik ve karşılıklı tanınma anlaşmaları (MLA) imzalanması tamamlanmasına bağlıdır (İKV, 2005a:13).

Akreditasyon, uygunluk değerlendirmesi kuruluşlarına olan güvenin temin edilmesi ve sürekliliği açısından çok önemli bir araçtır. Herhangi bir test kuruluşunun yaptığı testlerin ya da belgelendirme kuruluşunun düzenlediği belgelerin güvenilirliğinin sağlanması, bu kuruluşların uluslar arası kriterler temelinde faaliyet gösterdiğinin belgelenmesine bağlıdır.

Kalite yapısının geliştirilmesi çerçevesinde akreditasyon faaliyetlerinin şu nedenlerle geliştirilmesi gerekmektedir:

- Tüm uygunluk değerlendirmesi faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Söz konusu faaliyetlerin yerine getirilmesinde şeffaflığın temin edilmesi,
- Ulusal yetkililerin onaylanmış kuruluşların atanmasına ilişkin aldıkları kararların teknik olarak ayrıntılandırılması (İKV, 2006:19-20).

Bu çerçevede AB, karşılıklı güvenin şartlarını sağlamak amacıyla, politikalarında, fikir birliği ile oluşturulan standartlara dayanan akreditasyonu kullanmaktadır. Zira karşılıklı güvenin, ancak uygunluk değerlendirme sürecinin şeffaf ve karşılaştırılabilir olmasını temin eden ve objektif olarak doğrulanabilir kriterler aracılığıyla kurulabilmesi mümkündür.

Ulusal akreditasyon kuruluşlarının Avrupa Akreditasyon Birliği (EA) tarafından düzenli olarak değerlendirilmesi üye ülkeler arasındaki karşılıklı güveni güçlendiren en önemli noktalardan biridir. Avrupa düzeyinde değerlendirme mekanizması, ilgili Avrupa ve uluslar arası standartlara uygunluğu ölçmekte ve tüm uygunluk değerlendirme sürecinin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Buna ek olarak, standartlar temelinde kurulmuş bir akreditasyon sisteminin uluslararası düzeyde de tanınırlığı sağlanmaktadır. Bu bağlamda, akreditasyona ilişkin EN 4500 standartları geliştirilmiştir (İKV, 2006:20).

Akreditasyon, yasal bir zorunluluk değildir. Ancak, yetkili kuruluşların, onaylanmış kuruluşların yeterliliklerini değerlendirirken kullandığı en önemli araçlardan biridir. Uygunluk değerlendirme faaliyetlerinin uluslararası çapta tanınırlığının sağlanmasındaki en önemli unsundur. Akreditasyonun, sadece verildiği ülkede değil diğer ülkelerde de tanınabilir olması, uygun bulunan ürünün, hiçbir kısıtlama-kontrol-denetime tabi olmadan serbestçe dolaşımı anlamına gelmektedir.

Ülke dışında tanınırlılık hususu, yalnızca AB ile sınırlı olmayıp, uluslar arası düzeyde tanınırlığı da kapsamaktadır. Aynı şekilde teknik mevzuata uyum çabaları da, yalnızca AB ile kısıtlı olmamakta; sonuçları itibariyle dünya çapında malların serbest dolaşımı amacına hizmet etmektedir. Nitekim, AB Teknik Mevzuat Sistemi, dünya ticaretinde teknik engellerin kaldırılması yönünde çalışan DTÖ kuralları ile örtüşmektedir (İKV, 2006:20).

Avrupa Birliği'nde akreditasyon gelişimi 1970'lerden itibaren başlamıştır. İlk olarak Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği (ILAC) akreditasyon hizmetlerini uluslararası düzeyde bir araya toplamak için kurulmuş bir kuruluştur.

Daha sonra kuruluşu Avrupa Laboratuvar Akreditasyon Birliği (EAL) ve belgelendirme alanında da Avrupa Belgelendirme Akreditasyon Kuruluşu (EAC) takip etmiştir. Ve son olarak da Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF) oluşturulmuştur. 1997 yılında EAL ve EAC birleşerek Avrupa Akreditasyon Birliği'ni (EA) kurmuştur. Kuruluş 2000 Haziran ayında Hollanda hukukuna bağlı bir kuruluş olmuştur. Komisyon AB akreditasyon faaliyetlerine destek olmak amacıyla EA ile mutabakat zaptı imzalayarak politikaların geliştirilmesinde yakın işbirliği kurmuştur. Böylece imzalanan mutabakat zaptıyla EA Avrupa düzeyinde kamuda ilk kez resmi olarak tanınmıştır (www.turkak.org.tr, 20.12.2007).

CE işareti; Avrupa Birliği'nin, teknik mevzuat uyumu çerçevesinde 1985 yılında benimsediği Yeni Yaklaşım Politikası kapsamında hazırlanan Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamına giren ürünlerin bu direktiflere uygun olduğunu ve gerekli bütün uygunluk değerlendirme faaliyetlerinden geçtiğini gösteren bir Birlik işaretidir. CE işareti, ürünlerin, amacına uygun kullanılması halinde insan can ve mal güvenliği,

bitki ve hayvan varlığı ile çevreye zarar vermeyeceğini, diğer bir ifadeyle ürünün güvenli bir ürün olduğunu gösteren bir işarettir (www.sanayi.gov.tr, 2007).

Yeni Yaklaşım Direktifleri hükümlerine uygun olarak üretilen ürünler CE işareti taşımak zorundadır. CE işareti; ürünün, söz konusu ürüne uygulanabilir bütün direktiflerde yer alan temel gerekleri karşıladığını ve tüm uygunluk değerlendirme işlemlerinden geçtiğini gösterir. Üye ülkeler CE işaretini korumak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

CE işareti, ürüne bu işaretin iliştirilmesini zorunlu kılan ilgili teknik düzenlemeye uygunluğu ve güvenliği gösteren bir işaret olmasının yanı sıra ticari açıdan da, ürünlerin bir AB üyesi ülkeden diğerine dolaşımı sırasında bir çeşit pasaport işlevi görmektedir. AB’de “CE” işareti kapsamına alınan ürünlerin bu işaret olmaksızın pazara sokulması mümkün değildir. Bu kural , hem iç piyasada üretilmiş olan ürünler için hem de üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünler için geçerlidir.

Üye ülkeler CE işareti taşıyan ürünlerin, bu işaretin iliştirilmesini öngören direktif hükümlerine uygun olduğunu kabul etmek zorundadırlar. Buna göre, üye ülkeler sınırları içinde CE işareti taşıyan ürünlerin piyasa arzını ve hizmete sokulmasını , CE işaretinin iliştirilmesine ilişkin kurallara aykırı hareket edilmemişse, engelleyemez, kısıtlayamaz ve yasaklayamaz.

Uyumlaştırılmış standarda göre hazırlanan ulusal standarda uygun ürünlerin temel gerekleri karşıladığı varsayılır. Üretici söz konusu standardı hiç uygulamazsa veya kısmen uygularsa, ürünün temel gerekleri karşıladığını belgelemek zorundadır.

Üye ülkeler kamu yararı ile kişilerin sağlık ve güvenliğini tehlikeye sokan CE işaretli ürünlerin piyasaya arzını engellemek için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür (DTM, 2007a:94).

CE işaretinin ürünlere konması ile ilgili düzenleme “www.cebelgelendirme.com, 2007” sitesinde aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

“Ürünlerin, CE işaretli olarak piyasaya sunulmasından üretici sorumludur. Ancak; eğer üretici ya da üreticinin yetkili temsilcisi Avrupa Birliği içinde değilse, bu sorumluluğu ithalatçı yerine getirmek zorundadır. Bir başka deyişle, ithalatçı ithal

ettiği ürünlerin AB normlarına uygun olduğunu garanti etmek zorundadır. Üreticinin bu işareti ürüne iliştiirebilmesi için çeşitli alternatifler sunulmuştur;

Bir kısım ürün grupları için (bunlar genelde düşük risk arz eden ve/veya arz ettikleri riskin tespitinin görece kolay olduğu ürünlerdir, örneğin, bazı makinalar), direktifin temel gereklerine uygunluk, üreticinin kendisi tarafından ya kendi test imkanları ya da başka herhangi bir kuruluşun imkanlarının kullanılmasıyla doğrulanabilmekte ve bu ürünler hakkında üreticinin düzenleyeceği uygunluk beyanı ile CE işareti, üretici tarafından ürüne iliştirilmektedir.

Diğer bir kısım ürünlerin ise (örneğin, bazı tıbbi cihazlar ve bazı makinalar) mutlaka, AT Resmi Gazetesi'nde adı yayımlanmış yetkili test ve belgelendirme kuruluşları (Onaylanmış kuruluşlar-Notified bodies) tarafından doğrulanması gerekmektedir. Onaylanmış kuruluşun bu incelemesine istinaden, üretici CE İşaretini ürüne iliştirilmektedir.”

Genel Ürün Güvenliği Direktifi; piyasaya sürülmüş olan tüketim ürünlerinin normal veya öngörülen kullanım koşullarında herhangi bir risk oluşturmamasını temin eder. Direktif, Topluluk mevzuatında belirli bir ürünün güvenliği ile ilgili özel hükümler bulunmaması halinde uygulanmaktadır. Bu kural, ilgili ürünlerde öncelikle Yeni Yaklaşım Direktiflerinin uygulanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, Yeni Yaklaşım direktiflerinin ve diğer topluluk mevzuatının uygulama alanı dışında kalan tüketim ürünleri (orjinalleri direktifin yürürlüğe girmesinden önce topluluk pazarına sürülmüş olan kullanılmış ve ikinci el ürünler ve tamire uğramış ürünler) ticari bir faaliyete konu oldukları sürece Genel Ürün Güvenliği Direktifinin kapsamına girerler (İKV, 2005a:14).

Teknik Dosya; daha önce ifade edilen Yeni Yaklaşım direktifleri üreticinin, ürünün ilgili temel gerekliliklere uygunluğunu gösteren bilgileri içeren bir teknik dosya hazırlanmasını gerektirir.

Teknik dosya içerik bakımından ürüne ait genel bir tanımlama; tasarım ve üretime ait çizimler ve şemalar; ürünün çalışmasına yönelik açıklamalar; ürünün üretiminde uygulanan standartların listesini kapsamaktadır.

AT Uygunluk Beyanı ise üreticinin veya yetkili temsilcisinin adı ve adresini; ürünün tanımını ilgili direktif uyarınca uygulanan tüm hükümleri içerir. Ürünün uygunluğunu onaylayan Onaylanmış Kuruluşun adı ve adresi ile AT tip inceleme belgesinin numarasını; varsa üretim ve uygunluk değerlendirmesinde esas alınan uyumlaştırılmış Avrupa standartlarının numaralarını da içermektedir.

Varsa, kullanılan ulusal standartlara ve teknik şartnamelere atfı; üretici veya onun yetkili temsilcisi/ithalatçı adına taahhütte bulunmaya yetkili kişinin imzasını; CE işaretinin ilişitirildiği yılın son iki rakamını içeren ve üretici tarafından yapılan bir beyandır (İKV, 2005a:15).

Piyasa gözetimi ve denetimi; esas olarak, ürüne ilişkin teknik mevzuatı hazırlamaya ve yürütmeye yasal olarak yetkili bulunan kamu kuruluşlarının, ürünün piyasaya arzı veya dağıtım aşamasında veya ürün piyasada iken ilgili mevzuata uygun olarak üretilip üretilmediğini, güvenli olup olmadığını denetlemesi, güvenli olmayanların güvenli hale getirilmesini ve gerektiğinde yaptırımlar uygulanmasını sağlamak amacıyla yetkili kamu kuruluşu tarafından yapılan her türlü faaliyettir (DTM, 2007b:5).

Piyasa gözetimi, üye ülkelerin ilgili direktiflerde belirtilen temel gerekliliklere uyan malların serbest dolaşımına izin vermesini gerektiren Yeni Yaklaşımın tamamlayıcısı niteliğindedir. Yeni Yaklaşım direktiflerinde yüksek seviyede bir koruma öngörülmüştür ve bu durum üye ülkelerin piyasaya sürülecek ürünlere ilişkin gerekli tüm önlemleri almalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla üye ülkelerin piyasa gözetimini kurma ve etkili bir şekilde işletme yükümlülükleri bulunmakta, böylece, uygun olmayan ürünlerin belirlenmesi mümkün olmaktadır. Bu, sadece tüketicilerin değil, ekonomide faaliyet gösteren tüm aktörlerin çıkarlarının da haksız rekabete karşı korunması için faydalı bir yapılanma sağlamaktadır.

Piyasa gözetimi alanında AB’de uyulması gereken tek bir düzenleme yoktur. Bunun öncelikli nedeni, üye ve aday ülkelerin, varolan farklı alt yapılarını geliştirerek kendilerine en uygun sistemi bulmalarına imkân vermektir. Ayrıca, piyasa gözetimi sadece Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamındaki ürünler değil, piyasadaki tüm ürünleri kapsamaktadır. Zaten tüm piyasa ürünlerine ilişkin bir model Yeni Yaklaşım da gözükmemektedir.

Diğer taraftan, üye ülkelerdeki mevcut sistemlerin örnek alınması, aday ülkeler açısından son derece yararlı olmaktadır. 1 Mayıs 2004 itibariyle üye olan 10 yeni üye ülkenin piyasa gözetim sistemleri büyük ölçüde eski üye ülkelerden aktarılan tecrübeler ışığında şekillenmiştir. Bu doğrultuda incelenen 4 eski (Fransa, Hollanda,

İngiltere ve İsveç) ve üç yeni (Estonya, Letonya ve Polonya) üye ülkenin piyasa gözetimi sistemleri önemli örnekler sunmaktadır. 7 üye ülkenin piyasa gözetimi sistemlerinin ortak noktaları aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

-Sorumluluk çeşitli kamu kuruluşları ya da uzman kuruluşlar arasında paylaştırılmaktadır,

-Yetkili kuruluşlar, yerel düzeyde faaliyet göstermelerini sağlayacak altyapıyı geliştirmekte ya da uzman kuruluşlar ile işbirliği içinde çalışmaktadır,

-Yetkili kuruluşların faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamak için bir ya da iki kuruluş belirlenmektedir;

-Yetkili kuruluşlar arasında hızlı bilgi akışını sağlayacak bir sistem bulunmaktadır,

-Gümrükler önemli rol üstlenmektedir (İKV, 2005a:38).

Belli Başlı AB Üyeleri:

Fransa:

Fransa'ya baktığımız zaman piyasa gözetimi sorumluluk alanlarına göre, çeşitli bakanlıklar, kamu kuruluşları ya da uzmanlaşmış kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Fakat gerekli olan yasal düzenlemelerin bütün piyasalarda uygulanması için iki kurum vardır. Bunlar; Ekonomi, Maliye, ve Sanayi Bakanlığı bünyesinde yer alan Rekabet, Tüketici İşleri ve Dolandırıcılıkla Mücadele Genel Müdürlüğü (DGCCRF) ve Gümrükler. İki kurumun görevleri birbirini tamamlamaktadır. DGCCRF, kendi inisiyatifiyle ya da Gümrüklerin talebi üzerine denetim yapmaktadır.

Piyasa gözetimi alanında görevler bakanlıklar arasında paylaştırılmıştır. Örneğin; oyuncaklar, elektromanyetik uygunluk ve otomatik olmayan tartı aletlerinden Ekonomi, Maliye ve Sanayi Bakanlığı; makineler tıbbi cihazlar ve kişisel koruyucu donanımlardan Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı; kozmetiklerden ise sorumludur. Ayrıca, ilgili bakanlıklar altında birimler oluşturulmuştur (İKV, 2005a:39).

Gümrükler ise, üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünlerin denetimini gerçekleştirmekte ve diğer yetkili birimleri bilgilendirmektedir. Fransa'daki piyasa gözetimi sisteminde gümrükler çok önemli bir rol üstlenmiştir. Buna göre, Fransız gümrük yetkilileri geleneksel gümrük kontrollerine ek olarak, ulusal sınırlar içinde dolaşıma giren sanayi mallarının ilgili yasal düzenlemelere uygun olup olmadığını denetlemektedir.

Fransa gümrüklerinde görevli olan yaklaşık 19000 personelin 9000'i piyasa gözetimi altında çalışmaktadır. Fransa'da piyasa gözetimi, merkezi olmayan bir idari yapı tarafından yürütülmektedir. İlgili Bakanlıklar, bunlara bağlı oluşturulan Genel Müdürlükler ve uzman kuruluşlar arasındaki bağlantıyı ise, sorumluluk alanı çok geniş olan Ekonomi, Maliye ve Sanayi Bakanlığı Bünyesinde yer alan Rekabet, Tüketici İşleri ve Dolandırıcılıkla Mücadele Genel Müdürlüğü (DGCCRF) ve Gümrükler sağlamaktadır.

Hollanda:

Hollanda'da piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetlerine baktığımızda bu faaliyetler gümrük idareleri ve Sağlık Teftiş Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir. Sağlık Teftiş Kurulu Gıda ve Tüketici Ürünleri Güvenliği Yetkili Kurumu'nun bünyesinde yer almaktadır (İKV, 2005a:40).

Gümrükler ve Sağlık Teftiş Kurulu arasında 27 Ekim 1997 tarihinde "Ürün Güvenliği Anlaşması" yürürlüğe girmiştir. Anlaşmaya göre iki kurum, edinilen bilgilere göre belirlenen ve özellikle dikkat edilmesi gereken ürün gruplarını birlikte belirlemektedir. Riskli kabul edilen ürünlerin kontrol edileceğine ya da serbest dolaşıma sokulacağına ilişkin karar, birimler arasındaki bilgi akışı sayesinde kısa bir sürede verilebilmektedir.

İngiltere:

İngiltere'de ise piyasa gözetimi ve denetimi , Yeni Yaklaşım'ın üreticiye güven esası ilkesi ile örtüşmektedir. Güvenli ürün için temel gereklilikler belirlenmekte ve üreticinin bu gereklilikleri karşılamak için seçeceği yol, tercihine bırakılmaktadır. Piyasa gözetimini gerçekleştiren birimlerin kendi aralarında ve üreticiler ile bu birimler arasında yakın işbirliği sağlanmıştır. İngiltere'de piyasa gözetimi

faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi amacıyla yerel birimlere tam yetki verilmiştir.

İngiltere, düzenlemeleri en iyi şekilde uygulanmak için, yeni bir planlama oluşturmak yerine, üreticilerin ve tüketicilerin yakından tanıdığı varolan ulusal kurumlarını güçlendirme yolunu seçmiştir.

Tüketiciyi Koruma Yasası'ndaki koruma hükümleri, İngiltere'deki yerel yönetimler bünyesinde yer alan 'Ticaret Standartları' bölümlerince ve Kuzey İrlanda'da şehir meclislerinde yer alan 'Çevre Sağlığı' Bölümlerince yürütülmektedir. İşyerinde Sağlık ve Güvenlik Yasası ise Sağlık ve Güvenlik Teftiş Kurulu (HSE) tarafından uygulanmaktadır (İKV, 2005a:42).

İşyerlerindeki teknik mevzuat çalışmaları uygulanırken Sağlık ve Güvenlik Teftiş Kurulu Yeni Yaklaşım kuralları doğrultusunda hareket etmektedir. Güvenli ürünü, kaliteli üretim aşamasının neticesi olduğu fikri benimsenmiştir. Dolayısıyla, nükleer enerji, maden, tarım, demiryolu ve üretim sanayinde faaliyet gösteren üreticilerin, üretim aşamasında da ilgili mevzuatı göz önünde bulundurmaları temin edilmektedir. HSE, yerel ofisleri aracılığıyla, işyeri denetçilerini eğitmekte, üreticiye teknik destek vermektedir.

Yerel ofislerin bir üst kurumdan talimat almaksızın ilgili mevzuatın gereklerini uygulama yetkisi bulunmaktadır. Her bir yerel birim gerekli denetimleri gerçekleştirmekte ve uygunsuzluğun tespit edilmesi halinde, diğer birimleri bilgisayar ortamında haberleşme sistemiyle (SAPID) bilgilendirmektedir. Tüm denetçilerin kullanımına açık olan SAPID, uygun olmayan ürünlere ilişkin bilginin yanı sıra üreticilere, tedarikçilere ve ürünlere ilişkin kapsamlı bilgileri de içermektedir. Ayrıca, Manchester'da bulunan bir ofis aracılığıyla, tüm denetim birimlerine teknik yardım ve diğer AB üye ülkelerindeki piyasa gözetim faaliyetlerine ilişkin bilgi akışı sağlanmaktadır.

Ticaret ve Sanayi Departmanı (DTI), 2002 yılında "Ticaret Standartları" bölümlerinin faaliyetlerinde tutarlılığın sağlanması amacıyla, "Ticaret Standartlarına İlişkin Performans Çerçevesi" adında bir belge yayımlanmıştır. Bu belgeye göre, ilgili birimlere yürütülecek faaliyetlere ilişkin tam yetki verilmiştir.

Kısaca İngiltere’de piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri Sağlık ve Güvenlik Teftiş Kurulu (HSE) ve Ticaret ve Sanayi Departmanı (DTI) tarafından yürütülmektedir. İki kurum da kendi aralarında etkili bir bilgi akışıyla bağlanmıştır. Ve iki kurumda da teknik olarak gelişmiş ve tam yetki verilmiş yerel altyapılar bulunmaktadır (İKV, 2005a:43).

İsveç:

İsveç’te piyasa gözetimi Akreditasyon ve Uygunluk Değerlendirmesi Kurulu (SWEDAC) tarafından yürütülmektedir. Temel idari kurum konumundadır. Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir kamu kuruluşu olan Kurul aynı zamanda, uygunluk değerlendirmesi, onaylanmış kuruluşların belirlenmesi vb. çalışmalarda faaliyet göstermektedir (İKV, 2005a:44).

İsveç’te oluşturulan piyasa gözetimi çalışmaları doğrultusunda yetkili kurum tarafından mevcut sektör yetkili kurumları görevlendirilmiş ve böylece varolan yapıdan faydalanılmıştır. Ulusal Tüketici Ajansı Genel Ürün Güvenliği Direktifi ve oyuncaklardan; Ulusal Tıbbi Ürünler Ajansı Tıbbi ürünlerden; İsveç Çevre Kurumu makinelerden; Ulusal Gıda İdaresi ise gıdadan sorumludur. Diğer bütün ürün grupları içinde benzer şekilde yetkili kurumlar belirlenmiştir.

Tüm piyasa gözetimi faaliyetlerinin SWEDAC’ta toplanması işlerin tek elden, dolayısıyla, tek bir yaklaşım çerçevesinde ilerlemesi sağlanmıştır. SWEDAC , ilgili tüm konularda ulusal düzeyde bir danışma, iletişim ve bilgi merkezi olarak işlemektedir.

Yeni Üyeler:

Estonya:

Estonya’da piyasa gözetimi, denetimi alanlarında çalışmalara baktığımızda bu konuda sorumlu bakanlık ve bunlara bağlı olan yetkili kurumlardan oluşmaktadır. Ekonomik İşler ve İletişim Bakanlığı’na bağlı olarak, Teknik Denetim Birimi, Tüketici Koruma Kurulu, Enerji Piyasası Denetim Birimi, Denizcilik Kurulu ve İletişim Kurul; Sosyal İşler Bakanlığı’na bağlı İşgücü Denetim Birimi, Devlet İlaç Ajansı ve Sağlık Koruma Denetim Birimi; Tarım Bakanlığına Bağlı Bitki Koruma Birimi; Çevre Bakanlığına

bağlı Çevre Denetim Birimi ve Maliye Bakanlığı'na bağlı Gümrükler Kurulu Estonya'da faaliyet gösteren bakanlık ve kurumlardır.

Estonya'daki piyasa gözetimi mekanizmasının altyapısı, büyük ölçüde Ocak 2002-Aralık 2003 arasında yürütülen Piyasa Gözetim Projesi ile oluşturulmuştur.

Estonya'da merkezi olmayan bir yapı ile piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri yürütülmektedir. Büyük ölçüde eski üyelerin aktardığı tecrübeler ışığında şekillenen sistem içinde ilgili bakanlıklar ve bunlara bağlı oluşturulmuş uzman birimler kadar gümrükler de faaliyet gösterilmiştir (İKV, 2005a:45).

Letonya:

Letonya piyasa gözetiminde 19 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe giren Ürün ve Hizmet Güvenliği Kanunu ile Genel Ürün Güvenliği Direktifi'ne uyum sağlamıştır. Söz konusu Kanun ile, piyasa gözetimi kurumlarının görevlilerin yetkileri ve hakları düzenlenmektedir. Buna göre, yetkililerin ürünleri kontrol etme, bilgi ve örnek talep etme, uygun olmayan ürünlerin dolaşımını engelleme, üreticiden gerekli önlemleri almasını talep etme ve yaptırımlar uygulama gibi yetkileri bulunmaktadır. Letonya üyelik sürecinde, Eski ve Yeni Yaklaşım direktiflerindeki gerekliliklere karşılık gelen Tüzükler kabul etmiştir. Böylece, her ürün grubunda gerçekleştirilecek piyasa gözetimi faaliyetlerinin detayları belirlenmiştir. Yeni Yaklaşım Direktiflerinin kapsadığı alanlardaki piyasa gözetiminin hangi kurumlarca ve nasıl bir yapılanma içinde yerine getirileceği, Ulusal Kalite Garanti Programı'nda belirlenmektedir. Buna göre, Letonya'da piyasa gözetim faaliyetlerinden sorumlu temel kurum Tüketici Haklarını Koruma Merkezi'dir (İKV, 2005a:46).

Polonya:

Polonya'da Piyasa gözetimi faaliyetleri Rekabet ve Tüketiciyi Koruma Ofisi'nin doğrutusunda yürütülmektedir. Düzenli olarak Bakanlar Kurulu'na rapor sunan Ofis, yetkili birimlerin kendi aralarında ve gümrüklerle koordinasyonu sağlamanın yanı sıra, yerel düzeyde faaliyet gösterecek denetçilerin eğitimini de sağlamaktadır. Ayrıca, uluslararası işbirlikleri için irtibat noktası olarak belirlenmiştir ve rekabet, tüketici politikası ve devlet yardımları alanında da faaliyet göstermektedir. Yeni

Yaklaşım Direktifleri alanında, üyelikle birlikte faaliyet göstermeye başlayan Ofis, genel ürün güvenliği alanındaki piyasa gözetimi faaliyetlerini de yürütmektedir. Ayrıca yakıt kalitesi alanında stratejik planlama yapma görevi de Ofis'in sorumluluğundadır (İKV, 2005a:47).

Piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetlerine ilişkin çalışmalar doğrultusunda Ofis'in Yeni Yaklaşım Direktiflerine ilişkin piyasa gözetimi faaliyetleri, 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren kanun ile düzenlenirken, direktiflerin özel hükümleri, buna bağlı yasal düzenlemeler yoluyla aktarılmaktadır. Kısaca baktığımızda Polonya'da Rekabet ve Tüketiciyi Koruma Ofisi tek kurum olarak faaliyet göstermektedir. Ofise bağlı uzman birimler altyapıyı oluşturmakla sorumlu olmaktadır (İKV, 2005a:48).

2.1.4. Avrupa Birliği'nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engeller

Avrupa Birliği oluşumunda iç düzenlemeler ve dış düzenlemeler için ortak bir ticaret politikası uygulanması amaçlanmıştır. Dış ticaret düzenlemeleri üçüncü ülkelere karşı uygulanan ticaret politikalarından oluşmaktadır. Dış ticaret düzenlemeleri Avrupa Birliği'nin iç piyasaları ortak bir politikaya göre uygulaması ve bunun sonucunda üçüncü ülkelerle alakalı olarak ortak politikalar uygulanması doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ortak Ticaret Politikası uygulanma aşamasında GATT sürecinden etkilenmiştir. GATT süreci de belli kriterler çerçevesinde Ortak Ticaret Politikası'ndan etkilenmiştir.

AB iç piyasasını düzenledikten sonra korumacılıktan uzaklaşarak küreselleşen ticaret düzeninde Ortak Ticaret Politikası'nı araç olarak kullanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda ticaretin serbestleşmesinde katkısı olmuştur. Ortak Ticaret Politikası AB ülkelerine üçüncü ülkelerle daha güçlü müzakere edebilme fırsatı sağlamıştır. Avrupa Topluluğu'nun kuruluşu aşamasında 23. maddesinde Ortak Ticaret Politikası olarak malların serbest dolaşımını kapsayan Gümrük Birliği'ne değinilmiştir (<http://ec.europa.eu>, 12.01.2008).

Malların serbest dolaşımında istisnai durum olarak ticarete engel teşkil etmediğinden teknik düzenlemeler, standartlar, sağlık vb. konularda kurallar koyulmuştur. (<http://ec.europa.eu>, 14.01.2008).

AB Ülkelerinin iç pazar oluşumlarını tamamlaması ile Dünya Ticaret Örgütü'nün ticaret uygulamalarında en etkili aktör durumuna geldiği zamanlar aynı yıllara denk gelmektedir. AB, pazarların mal ve hizmet ticaretine ülkelerin uygulamalarına imkan verecek bir süreç ve net kurallar çerçevesinde, Dünya Ticaret Örgütü'nün de şeffaf bir uygulama ile geliştirmekte olan ülkelerin karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanmasını savunmaktadır. AB bu doğrultuda sanayi ürünleri ile ilgili olarak;

-Uruguay Turu neticesinde, gümrük vergilerini %6,8'den %4,1'e düşürmeyi kabul etmiştir. Bazı alanlarda ise, sanayileşmiş ülkeler gümrük vergi oranlarını sınırlamışlardır. Bunlar genellikle istihdam yaratan dolayısıyla refahı artıran inşaat ve tarım makineleri, tıbbi cihazlar, eczacılık ve mobilya gibi sektörlerdir.

-WTO Tekstil ve Giyim Anlaşması ile, tüm tekstil ve konfeksiyon ürünlerini aşamalı olarak WTO'ye entegre etmiştir. Bu çerçevede, 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla süreç tamamlanmıştır. Bu tarihten itibaren AB, tekstil sektöründe herhangi bir korunma önlemini ancak WTO Korunma Önlemleri Anlaşması çerçevesinde alabilecektir. Bugün AB, WTO müzakerelerini belirleyen bir taraf olarak, özellikle şu konular üzerinde durmaktadır:

-Pazara erişimin kolaylaştırılması,

-Yatırım, rekabet ve ticaretin kolaylaştırılması gibi alanlarda kuralların belirlenmesi,

-Gelişmekte olan ülkelerin tercihli sistemler dahilinde desteklenmesi,

-WTO kuralları ile çevre standartları ve kamu sağlığı gibi konular arasında açık bir ilişki kurulması.

AB dünya nüfusunun %7'sini oluşturmaktadır ve toplam ithalat ihracat hacmi dünya ticaretinin beşte birini oluşturmaktadır. AB'nin dünya ticareti açısından önemi büyüktür. AB kendi içerisinde tarifeleri kaldırmıştır. Üçüncü ülkelere karşı da ortak düzenlemeler uygulamaktadır.

Tarife dışı engeller olarak standart, teknik düzenlemeler, sağlık gibi konularda artık ortak mevzuatları bulunmaktadır. Bu düzenlemeler belli miktarlarda maliyetlerinde artışa neden olmaktadır. AB ülkeleri pazardaki ürünleri zamanla tüketicilerin de kaliteli mallara yönelmesi ile birlikte belli standartlarda üretmektedirler. Üçüncü ülkelerden ithal edilen mallarda da günümüzde bu tip standartlara ürünün uygun olup olmadığı denetlenmektedir (<http://www.ikv.org.tr>, 2008).

2.2. Türkiye’de Tarife Dışı Engeller ve Dış Ticaret

Türkiye’de tarife dışı engel olarak incelenen mevzuatlar AB uyum sürecinde AB mevzuatları ile örtüşen, genel olarak AB’deki mevzuatlara uygun olarak hazırlanan düzenlemelerden oluşmaktadır.

2.2.1. Türkiye’de Tarife Dışı Engeller

Türkiye’de günümüzde artık tarife dışı engel olarak uygulanan çevresel kriterler, standartlar, teknik düzenlemeler konusunda Türkiye AB uyum sürecinde AB standartlarına paralel olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu süreçte standardizasyon alanında Türk Standartları Enstitüsü (TSE) sorumludur. Akreditasyon alanında ise Türkiye Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), deney ve laboratuvar çalışmalarında Türkiye Kalibrasyon ve Deney Laboratuvarları Derneği (TÜRKLAB) sorumlu kuruluşlardır.

2.2.2. Türkiye’de Teknik Mevzuat ve Standartlar

Çevre Yönetim Sistemleri Standartları;

- TS 9719 (ISO 14001) Çevre Yönetim Sistemi özellikler ve kullanım kılavuzu,
- TS-ISO 14004 Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu çevre ile ilgili denetimin genel prensipleri,
- TS-ISO 14001 Çevre Yönetimi-Çevre Denetim Kılavuzu denetim usulü. Kısım Çevre yönetim sistemlerinin denetimi,
- TS-ISO 14012 Çevre Yönetimi-Çevre denetçilerinin haiz olması gereken özellikler,
- TS-ISO 14020 Çevre Yönetimi-Çevre ile ilgili etiketlenmenin temel prensipleri,

- TS-ISO 14040 Çevre Yönetimi-Hayat boyu değerlendirme-Genel prensipler ve uygulamalar,

- TS-ISO 14060 çevre Yönetimi-Mamüllerin çevre mamul standartlarına dahil edilmesi ile ilgili kılavuz (Öktem, 1998:112).

Türkiye’de Çevresel Kriterler ile ilgili Bilgiler; çevresel kirliliğin önlenmesi için üretilen ürünlerin, hizmetlerin çevreye karşı olan olumlu veya olumsuz etkilerinin belirterek bu ürünlerin ve hizmetlerin çevreye karşı olan etkilerinin düzeltilmesidir.Çevre ile ilgili kriterler ele alındığında;

-Doğru olmalı, yanıltıcı olmamalı,

-Kanıtlanmış ve doğrulanabilir olmalı,

-Belirli bir ürün veya hizmetle ilgili olmalı ve uygun bir düzen ve çerçevede olmalı,

-Ürününü hangi özelliği ile ilgili olduğu belirtilmeli,

-Yanlış anlamaya sebebiyet vermemeli,

-Ürünlerin veya hizmetlerin çevreye etkileri yönünden önem taşınmalı ve lüzumsuz ayrıntıya girmemeli,

-Tüketici ve müşterileri satın alma kararlarına temel teşkil etmeli,

-Tamamının okunmasını sağlayacak tarzda sunulmalı (Öktem, 1998:113).

TSE AB ile veya diğer ülkeler ile ilişkilerde standartların düzenlenmesi için çalışmaktadır. Firmalar bilinçlendirilmektedir. Mesele Almanya ile Türkiye’nin ticaretinde Almanya’ya ihracat yapan firmalar “Yeşil Nokta” konusunda çok dikkatlidirler.

Almanya’nın Çevre Bakanlığı tarafından 1991 yılında uygulamaya koyduğu bir uygulama olan “Yeşil Nokta”nın temel amacı tekrar kullanılacak olan ambalaj malzemelerinin toplanması ve tekrar kullanılmasını temin etmektir. Yeşil Nokta’nın orijinal adı “Der Grüne Punkt” tur.

Almanya'da ambalajlı ürün satan ihratçılar malın ambalajını geri almak mecburiyetindedir. Eğer bu şirketler bunu sağlayamıyorsa ambalajın geri toplanması için kurulan şirketlerle anlaşılır ve Yeşil Nokta alınır. Yapılan bu işlemler yani ambalajların toplanması finansmanı da Yeşil Nokta ile gerçekleştirilir. Yeşil Nokta için gerekenler;

-PVC atık kullanılmayacak, bunun yerini PET alacaktır.

-Strosfor kullanımından kaçınılacaktır. Bunu yerine karton parçalar ikame edilecektir.

-Tek malzemeli ambalajlardan (bileşik ambalaj) kaçınılacaktır.

-Bileşik ambalajlarda malzemelerin, geriye atık kalmayacak şekilde problemsiz ayrılması sağlanmalıdır.

-Tüm plastikler işaretlenmelidir.

-Zehirli (toksik) baskı mürekkepleri (örneğin gümüş, bronz ve altın renkleri için ağır metal bileşikleri) kullanılması yasaktır (Öktem, 1998:114-115).

İnsanoğlu elindeki kaynakları her zaman hiç bitmeyecek gibi kullanmıştır. Oysa günümüzde baktığımızda çevre konusu çok büyük bir öneme sahiptir. Sanayiciler artık çevre standartları olan ISO 14000 olmadan bir kalkınma düşmemelidir.

Zaten çevre kirliliğinin ileri boyutlara varması sonucunda rahatsız olmaya başlayan insanlar farklı çözüm arayışları içine girmişlerdir. Milletlerarası Standartlar Teşkilatı (ISO)'da bu nedenle ISO 14000 çevre yönetim serisini yayınlamıştır. Bu standartlar Türkiye'de de TS-ISO 14000 serisi olarak kamuoyuna sunulmuştur. Bu standartlar gönüllülük esasına dayanmaktadır (Öktem, 1998:109)

ISO 14000 Çevre Standardı'nın kuruluşlara sağladığı faydalar incelendiğinde bu faydaları şu şekilde ifade etmek mümkündür,

- Tüketicilerin çevre ile ilgili beklentilerine cevap vermek,

- Enerji ve hammaddelerin verimliliklerini arttırmak,

- Atık yönetimi ile birlikte çevreye zarar veren sanayileri caydırmak. Bu yönetim de gelişmekte olan ülkelere ek maliyetler yüklenmektedir. Bu konu kapsamında

tartışmalar halen devam etmektedir,

-Çevresel düzenlemelere karşı bütün ülkeler beraber çalışmalıdır. Çünkü çevresel kirlenme bütün ülkeleri ilgilendiren bir sorundur.

KOSGEB AB Bülteni'ndeki ifade ile ISO 14000, ISO Teknik Komitesi TC 207 tarafından geliştirilmekte olan bir çevre yönetim standardıdır. ISO Teknik Komitesi Ürünlerin Dolaşım Ömrü Değerlendirmesi (LCA) için bir sistem oluşturma çabası içerisinde. Bu yönde güçlü bir talep vardır. Bunun nedeni ise aşağıda belirtilmiştir.

-Üreticiler ürünlerinin dolaşım süresinde çevre kirlenme etkilerinin nasıl azaltılabileceğini öğrenmek istemektedirler,

-Çevresel sorunlar karşısında tüketiciler ve çıkar grupları her ürünün çevre üzerinde nasıl bir etkiye bulunduğunu bilmek istemektedirler,

-Hükümetler ve diğer yönetsel düzenleyici kurumlar ürünler hakkında güvenilir bilgi talep etmektedirler,

-Bu taleplerin etkisi ile ISO süreci dışında LCA ile uyumlu olmayan sistemlerin oluşturulması yoluna gidilebilir (Öktem, 1998:110).

Sonuç olarak ISO 14000 çevresel yönetim sistemi ile ilk defa çevresel kirlenmeyi önlemek için çevresel düzenlemeler alanında ciddi bir adım atılmıştır. Çevresel kirlenmenin sonucu kaynakların bundan olumsuz etkileneceği ve bu bütün dünyanın sorunu olduğu ülkelerin sorumluluğu açısından gerçekçi bir şekilde ele alınmıştır.

2.2.3. Uygunluk Değerlendirmesi, Onaylanmış Kuruluşlar ve Akreditasyon

TSE (Türkiye Standartları Enstitüsü); Türkiye'de standardizasyon çalışmalarını yürütmektedir.

DTM'nin "CE İşareti İle İlgili Mevzuat ve Faydalı Bilgiler" adlı yayınında ve belirtildiği üzere TSE'nin standartlar alanındaki görevi açıklanmıştır.

"Teknik düzenlemelerde uyumlaştırılmış ulusal standartlara atıfta bulunulması halinde, ilgili uyumlaştırılmış ulusal standartların hazırlanması veya hazırlattırılması, tadil veya revize edilmesi, re'sen veya yetkili kuruluşların talebi üzerine, Türk Standartları Enstitüsü tarafından gerçekleştirilir.

Teknik düzenlemelerde atıfta bulunan uyumlaştırılmış ulusal standartlar ve ilgili uyumlaştırılmış Avrupa standartlarının isimleri, numaraları ile bunlara ilişkin değişiklikler, bu standartların ilgili olduğu teknik düzenleme belirtilmek suretiyle, yetkili kuruluşlarca, Resmi Gazetede yayımlanır” (DTM-AB, 2007:32).

TSE'nin “<http://www.tse.org.tr>, 2008” adresinde belirtildiği üzere aşağıdaki şekilde TSE'nin görevlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

- “- Her türlü standardı hazırlamak ve hazırlatmak,
  - Enstitü bünyesinde veya hariçte hazırlanan standartları tetkik etmek ve uygun bulunduğu takdirde Türk Standardları olarak kabul etmek.
  - Kabul edilen standartları yayımlamak ve ihtiyari olarak uygulanmalarını teşvik etmek, mecburi olarak yürürlüğe konmalarında fayda görülenleri ilgili bakanlığın onayına sunmak.
  - Kamu sektörü ve özel sektörün talebi üzerine standartları veya projelerini hazırlamak ve görüş bildirmek.
  - Standartlar konusunda her türlü bilimsel teknik incelemelerle araştırmalarda bulunmak, yabancı ülkelerdeki benzer çalışmalarını takip etmek, uluslararası ve yabancı standart kurumları ile ilişkiler kurmak ve bunlarla işbirliği yapmak.
  - Üniversiteler ve diğer bilimsel ve teknik kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlamak, standardizasyon konularında yayım yapmak, ulusal ve uluslararası standartlardan arşivler oluşturmak ve ilgililerin faydalanmalarına sunmak.
  - Standartlarla ilgili araştırma yapmak ve ihtiyari standartların uygulanmasını kontrol etmek için laboratuvarlar kurmak, kamu sektörü veya özel sektörün isteyeceği teknik çalışmaları yapmak ve rapor vermek.
  - Yurtta standart işlerini yerleştirmek ve geliştirmek için elemanlar yetiştirmek ve bu amaçla kurslar açmak ve seminerler düzenlemek.
  - Standartlara uygun ve kaliteli üretimi teşvik edecek çalışmalar yapmak ve bunlarla ilgili belgeleri düzenlemek.
  - Metroloji ve kalibrasyon ile ilgili araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak ve gerekli laboratuvarları kurmak.
- Türk Standardları Enstitüsü'nün bu görevlerinin öncelik esasına göre tanzimi Genel Kurul'ca kararlaştırılır ve ilgililere duyurulur.”

AB uyum çalışmaları doğrultusunda ilerleme raporunda TSE'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin noktalar doğrultusunda TSE 2005 yılından itibaren “Ayna Komite” olarak adlandırılan bir yapılandırmaya gitmiştir. Bu kurulan komiteyle amaç tüm taraflarca standardizasyon çalışmalarına aktif katılımı sağlamak olmuştur. Ve AB'deki standardizasyon kuruluşlarındaki çalışma gruplarıyla aynı yapıyı oluşturmak olmuştur. Temel amaç Avrupa standartlarını eş zamanlı olarak ilgili tarafların görüşüne sunmak ve ilgili taraflara aktarmaktır. Tüm bakanlıklar katılım için Komiteye davet edilmektedir. Zaman içinde de Komitelerin Avrupa ile ilgili tüm faaliyetleri üstlenmesi öngörülmektedir. TSE, Avrupa standartlarını hızla kabul edebilmek için bu yöntemi benimsemiştir. Böylece TSE taslak Avrupa standartlarını Avrupa birliği ülkeler ile aynı zamanda ülke içinde görüşe açarak belirli bir ülke

görüŖü oluŖturacak ve Avrupa standardının yayımlanması ile 6 ay içinde kabul edecektir. CEN ve CENELEC'te oy hakkı bulunmayan TSE'nin bu prosedürle amacı, Avrupa standartlarının kabul sürecini hızlandırmaktır (İKV, 2006:38).

TSE'de meydana gelen olumlu değişimin en önemli araçlarının başında MEDA projesi olan "Standardizasyon Faaliyetlerinin Desteklenmesi" gelmektedir. 29 Ocak 2005 tarihinde başlayan Proje, 7 alanda faaliyet göstermektedir: standardizasyona ilişkin çerçeve, kalite yönetim sistemi de dahil olmak üzere çalışma şekilleri, TSE'nin yapısı, iş alanı, CEN ve CENELEC üyeliği, 93/34 sayılı Direktifin uygulanması ve eğiticilerin eğitimi olarak sıralayabilmektedir.

Proje kapsamında gelinen nokta Ŗu şekilde özetlenebilir: TSE Kanunu'nun deęiŖtirilmesi çalışmalarını devam etmektedir. Bu kapsamda, ilgili uzmanlar TSE ve ilgili Bakanlıklarını ziyaret etmiŖler ve Taslak Kanun'da olması gerekenler hakkında görüş sunmuŖlardır (İKV, 2006:39).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın öncülüğünde Ekim 2005'te "AB Üye Ülkelerinde Standardizasyon ve Türkiye" başlıklı bir konferans düzenlenmiŖtir.

AB'deki düzenlemelerin sunulduğu konferans, yapılması gereken düzenlemeleri göstermiŖtir. Bu düzenlemlerde ilk olarak TSE'de yürütölen standardizasyon ve belgelendirme faaliyetlerinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Böylelikle kar amacı güden ve gütmeyen ayrımı ortaya çıkmıŖ ve buda TSE'nin onaylanmış kuruluş olma yolunda büyük bir adım atılmıŖtır.

Çalışmalar kapsamında, kalite yönetimi sistemi kurulmuŖtur. Kalite yönetimi sisteminin kurulması CEN ve CENELEC üyeliği açısından önem taşımaktadır. Kalite yönetimi, TSE'nin çalışma usullerini belirlemektedir.

Yeniden yapılandırma aŖamalarında son olarak, Standart Hazırlama Merkezi'ne iki yeni bölüm eklenmiŖtir: Kütüphane Müdürlüğü ve Bilgi ve Belge SatıŖ Müdürlüğü. Standart Hazırlama Merkezi'nin çatısı altında dört Müdürlük bulunmaktadır. Bahsedilen iki müdürlük, Uluslararası Standartlar Müdürlüğü ve Ulusal Teknik Komiteler Müdürlüğü'dür. Ulusal Teknik Komiteler Müdürlüğü Türk standartlarının hazırlanmasına ilişkin tüm faaliyetlerden sorumludur.

İhracat yapan şirketlerin standardizasyon alanındaki bilgi düzeyleri ihracat yaptıkları bölgelere göre değişim göstermektedir.

Mesela AB ülkeleriyle ticari ilişkileri olan şirketler bu konuda daha çok bilgi sahibidir. Şirketler için tek sorun uyum süreci içerisinde değişimleri takip etmektir. AB ve gelişmiş ülkeler dışındaki ülkelerle ticaret gerçekleştiren şirketlerin standardizasyon alanındaki çalışmaları daha yavaş ilerlemektedir.

Şirketleri ve ilgili tarafları bilgilendirme konusunda TSE temel bir rol üstlenmiştir. Standart ve teknik düzenlemeler ile ilgili bilgilendirmeler açısından ücretsiz olarak sektörel broşürler hazırlanmakta ve seminerler düzenlenmektedir (İKV, 2006:40-41).

Türkiye’de Akreditasyon Çalışmaları, Uygunluk Değerlendirmesi ve TÜRKAK;

Akreditasyon, uygunluk değerlendirme yapacak kuruluşların yeterliliğin belgelenmesidir şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye’de de akreditasyon sisteminin yerleşmesi uygunluk değerlendirme kuruluşlarına duyulan güvenin tesis edilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de de ulusal kuruluşların akreditasyon faaliyetlerinin yürütülmesi için 1999 yılında TÜRKAK kurulmuştur. Ve böylece standartlar ve teknik düzenlemeler alanında ürün güvenliği, muayene, deney, belgelendirme çalışmaları yapan ve laboratuvar ve belgelendirme kuruluşlarının yeterliliklerini tescil etmek ve uluslararası geçerliliklerini sağlamak hedeflenmiştir. 15 Haziran 2005 tarihinden itibaren TÜRKAK akreditasyon müracaatlarını kabul etmeye ve akreditasyon hizmeti vermeye başlamıştır.

TÜRKAK tarafından akredite edilecek faaliyet konuları, “Uygunluk Değerlendirmesi” kavramı içinde yer almaktadır. Buna göre; deney analiz ve kalibrasyon konusunda rapor ve sertifika veren laboratuvarlar, standartlar ve teknik düzenlemeler temelinde ürün belgelendirmesi yapan kuruluşlar, gözetim faaliyeti yapan kuruluşlar, kalite yönetim, çevre yönetim ve diğer yönetim sistemlerini belgelendiren kuruluşlar ile personel değerlendirme yapan kuruluşlar akredite edilecek potansiyel arasında yer almaktadır (İGEME, 2003).

TÜRKAK’ın vermiş olduğu akreditasyon belgelerinin ve akreditasyon almış kuruluşların faaliyetleri sonucunda verecekleri uygunluk belgelerinin Avrupa

Birliğinde tanınması için kurumun Avrupa Akreditasyon Birliği'ne (EA) üye olması ve Çoktarafli Anlaşma (Multilateral Agreement: MLA) imzalamasına bağlıdır. TÜRKAK tam üyelik başvurusu için gerekli çalışmaları ve hazırlıkları tamamlayarak EA'ya 2002 yılı içerisinde başvuruda bulunulmuştur. Başvurunun Kasım 2002 tarihinde Kopenhag'da gerçekleştirilen EA'nın Genel Kurul Toplantısında değerlendirilmesi neticesinde TÜRKAK bir Mutabakat Zaptı ile EA Tam Üyeliğine kabul edilmiştir. Daha sonra TÜRKAK'ın MLA imzalamasıyla, kurumdan akredite alan onaylanmış kuruluşlar uygun buldukları ürünler, hiçbir kontrol ya da kısıtlama olmadan Avrupa Birliği sınırları içerisinde serbest dolaşıma girebileceklerdir (İKV, 2006:44).

4 Nisan 2006 tarihinde, kalite sistem belgelendirme kuruluşları, muayene kuruluşları, test ve kalibrasyon laboratuvarları için MLA imzalanmıştır. Böylece, bir akreditasyon kuruluşunun uluslararası alanda tanınabilir hale gelmesi için gerekli olan asgari 4 yıllık bir icraat dönemin sonunda, TÜRKAK 4 Nisan 2006 tarihinden itibaren uluslararası tanınırlığı olan bir akreditasyon kuruluşu haline gelmiştir. Ayrıca, personel belgelendirme kuruluşları ve ürün belgelendirme kuruluşlarının akreditasyonun da MLA kapsamına dahil edilmesi için başvuru yapılmıştır. 2006'nın sonunda MLA'nın bu iki sektörü de kapsayacak şekilde genişletilmesi planlanmaktadır. TÜRKAK, söz konusu MLA'larla birlikte, AB'nin de ötesinde bir tanınırlık ve itibara da sahip olacaktır. Zira EA'ya üye olmanın yanı sıra, uluslararası akreditasyon kuruluşları olan IAF ve ILAC'a da üyelik hakkı kazanmış bulunmaktadır.

TÜRKAK'ın kuruluş aşamasında Kanun EN 45000 serisi standartlar, Avrupa ülkelerinin mevzuatı ve mevcut uygulamalar esas alınmıştır. TÜRKAK'ın oluşturulmasında;

-Tarafsız olması

-Standart hazırlayan, test ve belgelendirme yapan kuruluşlardan ayrı ve bağımsız bir altyapıya sahip olması,

-Sistemin işleminde devamlılık sağlayacak mali güce sahip bulunması,

ilkeleri benimsenmiş olup, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir şekilde yapılandırılmıştır.

TÜRKAK'ın onaylanmış kuruluşların değerlendirilmesine ilişkin, Yeni Yaklaşım Direktifleri'ni uyumlaştıran ve uygulayan Bakanlıklar ve Kurumlarla sözleşmesi bulunmaktadır: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı ve Telekomünikasyon Müsteşarlığı. Bu kapsamda, TÜRKAK onaylanmış kuruluş adayı olarak bildirilen tüm kurumları akredite etmiştir (İKV, 2006:45).

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın (DTM) kalite ve uygunluk değerlendirmesi açısından sorumlulukları Yatay ve Prosedürel Önlemler (92/59EEC), Teknik Mevzuatın Karşılıklı Bildirimi (98/34), ve uygunluk değerlendirmesinin çeşitli aşamalarına ilişkin modüller ve CE işaretinin iliştilmesine ilişkin kurallardan oluşmaktadır. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın hazırlamış olduğu (malların serbest dolaşımının tam olarak uygulanması için çerçeve Kanun'a göre yönetmelik aşağıdaki gibidir.

- 1)"CE" uygunluk işaretinin Ürüne iliştilmesine ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik,
- 2)Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik,
- 3)Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik,
- 4)Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik.

Sanayi Bakanlığına baktığımızda da 17'si yeni yaklaşım kapsamında yer alan toplam 162 direktiften sorumludur. Bakanlığın 2002 yılında gerçekleştirdiği envanter çalışmaları neticesinde tespit edilen uygunluk değerlendirme kuruluşlarının, sivil amaçlı patlayıcılar haricinde, piyasanın ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmektedir. Buna göre, Türkiye'de ilgili tüm alanlarda faaliyet gösteren yaklaşık 1200 laboratuvar bulunmaktadır. Laboratuvarlar üniversiteler, özel sektör ve özellikle büyük ihracatçı firmaların bünyesinde yer almaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde, “Makineler, Alçak Gerilim, Elektromanyetik Uyumluluk ve Basınçlı Kaplara ilişkin Yeni Yaklaşım Direktiflerinin Uygulanması için Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın Güçlendirilmesi” başlıklı bir proje yürütülmektedir. Proje 2003 yılında başlamıştır ve üç bölümden oluşmaktadır.

-Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarının ihtiyaçlarının belirlenmesi (tamamlanmıştır),

-Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarına ekipman sağlanması (bu bölüm tamamlanmış ve neticesinde, Meyer ve TAMTEST’e ekipman sağlanmıştır),

-Piyasa Gözetimi faaliyetlerine ilişkin Eleştirme Projesi (devam etmektedir).

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına baktığımızda ise bakanlık Yeni Yaklaşım Direktiflerinden sorumlu değildir. Klasik Yaklaşım ile ilgili alanda çalışmalarını yürütmektedir. Tarım Bakanlığına ait 40 laboratuvar çalışmaktadır. Çalışmalar doğrultusunda elde edilen testler 81 ilde kontrol birimlerine gönderilmektedir.

MEDA Projesi kapsamında, bu laboratuvarların 15 tanesine eğitim desteği, 6 tanesine ise ekipman desteği sağlanmıştır. Gıda maddelerine ilişkin testler için de Bakanlık özel laboratuvarlara görev vermektedir. Bakanlık tarafından görevlendirilen laboratuvar sayısı 24’tür. İllerdeki kontrol birimlerinden gelen talep üzerine Bakanlık test yapmakta ve ayrıca üreticilere ve çiftçilere de hizmet vermektedir. Gıda üreticilerinin Tarım Bakanlığı’ndan üretim sertifikası almaları gerekmektedir. Yerel denetimcilerin denetimleri neticesinde, Bakanlığın merkez binasında sertifikalar verilmektedir (İKV, 2006:48).

Bir diğer Bakanlık olan Sağlık Bakanlığının sorumluluğu altında olan AB Direktiflerine baktığımızda bunlarda “Oyuncaklar” ve “Tıbbi Cihazlar” Direktiflerine ilişkin ölçüm hizmetlerini TSE vermektedir. Özel Meyer laboratuvarları da “Tıbbi Cihazlar”, “Vücuda Yerleştirilebilir Tıbbi Cihazlar” ve “Vücut Dışında Kullanılan Tıbbi Tanı Cihazları” Direktifleri kapsamındaki ürünlere ilişkin test hizmeti vermektedir. Laboratuvarlar, başta Ankara’daki Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi olmak üzere, İstanbul’da yedi bölgede, Samsun, İzmir, Adana, Erzurum,

Diyarbakır'da bulunmaktadır. Bu test işlemleri Tübitak ve bazı üniversitelerde de gerçekleştirilmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'de uygunluk değerlendirme faaliyetlerine baktığımızda en önemli adım olarak ilgili tarafların birbiriyle olan koordinasyonunun sağlanması amacıyla oluşturulan 2003 yılında faaliyete geçen Uygunluk Değerlendirme Kurulunu gösterebiliriz. Uygunluk Değerlendirme Kurulu'nun bakanlıklar başta olmak üzere DTM, TSE, TÜRKAK, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Tüketiciyi Koruma Derneği (TUKODER) ve Türkiye Kalite Derneği (KALDER) olmak üzere ilgili kesimleri kapsamı öngörülmüştür. Fakat başta katılım olmak üzere yaşanan bazı sıkıntılardan dolayı 2004 tarihinde alınan Kurul Kararı ile Uygunluk Değerlendirmesi Kurulu'nun Dernek haline dönüştürülmesine karar verilmiştir. Yeni adı UDDER yani Uygunluk Değerlendirmesi Derneği olarak değişmiştir. UDDER'in sivil toplumu da içine alacak şekilde daha geniş bir alanı kapsamı hedeflenmektedir. Dernek 28 Haziran 2006 tarihinde kurulmuştur. Katılım, Yeni Yaklaşım Direktifleri'nden sorumlu Bakanlıklar ve devlet kurumları başta olmak üzere ilgili tüm taraflara açık olacaktır (İKV, 2006:49).

TÜRKLAB (Türkiye Kalibrasyon ve Deneysel Laboratuvarları Derneği); Türkiye'de özel ve kamu sektöründe hizmet sunan tüm Laboratuvarların tepe örgütü olma misyonu ile kurulmuştur. Türkak laboratuvarlarının gelişimi ve kalite yönetimi ve güvence sistemlerinin gelişimini artırıcı faaliyetler ile birlikte üyelerine ve üyelerinin bağlı bulunduğu kuruluşlara ve bu konularda faaliyet gösteren ilgili kuruluşlara hukuki, sosyal, teknik ve mesleki konularda rehberlik yapmak amacıyla 2003 yılının sonunda kurulmuştur. Toplam 48 üye laboratuvarın %30'u kalibrasyon, %70'i ölçüm ve analiz yapmaktadır. Özel laboratuvarlar TÜRKLAB üyeliğine daha fazla önem vermektedirler. 26 Ekim 2004 tarihinde TÜRKLAB EUROLAB üyesi olmuştur.

Laboratuvarlar dünya genelinde test ve kalibrasyon hizmetleriyle birlikte her türlü uygunluk değerlendirme çalışmalarının yapıldığı kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Ölçülmeyen, değerlendirilmeyen bir ürünün kalitesini kanıtlamak mümkün olmadığı için özellikle Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde olan ülkemizde Laboratuvar hizmetleri giderek artan bir önem kazanmaktadır. Dünya ticareti için de aynı kavramlar geçerlidir. Derneğin amacı, " ilgili kanun ve yönetmelik hükümlerine göre

kurulmuş deney ve kalibrasyon laboratuvarlarını bir dernek çatısı altında toplamak ve üyeleri arasındaki koordinasyonu sağlamak” olup hizmet koşulları aşağıda gösterilmektedir.

- a) Üye laboratuvarlarda gelişmelerin sağlanması için teknik ve ticari olarak için çalışmalar düzenlemek, bu konudaki çeşitli çalışmalara katılmak, organize etmek,
- b) Kalite yönetimi, güvence sistemlerinin gelişmesini artırıcı destek ve katılımında bulunmak,
- c) Üye laboratuvarların meslekleri ile ilgili hukuki, sosyal ve tüzel hakları ile ilgili düzenlemeleri takip etmek ve gelişmesine yönelik çalışmalar yapmak,
- d) Üyelerine ve üyelerinin mensubu bulunduğu kuruluşlara ve bu konularda faaliyet gösteren ilgili kuruluşlara hukuki, sosyal, teknik ve mesleki konularda rehberlik yapmak,
- e) Düzenleyici yasal otorite veya kuruluşlar konumunda sektörü temsil etmek; açıklama ve düzenlemeler karşısında görüşlerini organize etmek, bu görüşleri ifade etmek,
- f) Karşılaşılan sorunların çözümüne yardımcı olmak ve sektörün, kamu yararına, yasalara uygun bir şekilde, düzgün ve verimli gelişmesini sağlamaya yardımcı olmak,
- g) Türkiye ve dünyada, kalibrasyon ve deney laboratuvarlarının çalışmalarını etkileyecek olan politik-teknik yayın, açıklama ve düzenlemeleri takip etmek,
- h) Endüstriyel alanda deney ve kalibrasyonun gerekliliği konusunda bilincin artırılmasına yönelik çalışmalar yapmak,
- i) Deney ve kalibrasyon metotlarının harmonizasyonu ve gelişmesini hızlandırmak için ilgili organizasyon ve laboratuvarlar arasında işbirliği yapmak,
- j) Taraflar arasında deney ve kalibrasyon sonuçlarının karşılıklı kabulü için , ölçümlerin güvenilirliğini tesis edici, izlenebilirlik ve kalite güvencesini geliştirici, ilgili standartların uygulanmasını anlaşılır kılmak ve kolaylaştırmak amacı taşıyan eğitim vb. faaliyetleri gerçekleştirmek,

k) Yasa hükümleri çerçevesinde diğer ülkelerdeki sektörle ilgili iktisadi, istatistiksel ve teknik bilgileri üyelerine ve ülke ekonomisine kazandırabilmek amacı ile dış ülkelerdeki kuruluşlarla bilgi alış verişinde bulunmak, benzer amaçlı birlik ve kuruluşlara katılmak, bu amaçla gerek yurt içi gerekse yurt dışı seyahatler, sempozyumlar, kongre, konferans, toplantı vb düzenlemek ve düzenlenenlere iştirak etmek.

Globalleşen günümüz koşullarında üyeler ve üyelerin müşterilerinin gereksinimleri sürekli gelişmekte ve farklılaşmaktadır. Gerek Deney Laboratuvarları gerekse de Kalibrasyon Laboratuvarları özellikle ihracat açısından kritik önem taşımaktadırlar. Bu nedenle akreditasyon ve TURKAK ile ilişkiler önemli konuların başında gelmektedir (<http://turklab.org>, 2008).

Onaylanmış Kuruluş Çalışmaları; onaylanmış kuruluş olma süreci DTM tarafından “Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik” şeklinde hazırlanarak resmi gazetede yayınlanmış ve 11.01.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. DTM tarafından hazırlanan Yönetmelik her bir Bakanlığın sorumluluğu altındaki her bir yeni yaklaşım direktifi için faaliyet gösterecek onaylanmış kuruluşların atanmasına ilişkin kendi prosedürleri bulunmaktadır. DTM’nin tavsiyesi ile bakanlıklar TÜRKAK ile anlaşarak, başvurunun DTM’ye iletilmesinden önce kuruluşların akredite edilmesini sağlamaktadırlar. DTM, onaylanmış kuruluş olarak belirlenmek üzere ilgili bakanlıklarca kendisine iletilen başvuruları Komisyon’a bildirmekle görevlidir. Yetkili kuruluşlar uygun gördükleri bir veya birden fazla teknik düzenleme faaliyetleri kapsamındaki kuruluşları adları, adresleri uygunluk değerlendirmesini yapacakları modüller, ürünler vb. seçimlerindeki kriterler Dış Ticaret Müsteşarlığı aracılığıyla AB Komisyonu’na bildirilir. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın bu konuda görevi bu bilgileri AB Komisyonu’na bildirmekten ibarettir. Bildirimi öngörülen kuruluşların yetkinliğinin değerlendirilmesi ise Yetkili Kuruluşa (ilgili Bakanlık veya kamu kuruluşu) aittir. Komisyon tarafından, bu kuruluşlara bir kimlik kayıt numarası tahsis edilmesi ve alınan bilgilerle birlikte Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde yayımlanması ve kimlik kayıt numarasının yine DTM aracılığıyla Türkiye’deki yetkili kuruluşlara iletilmesi öngörülmüştür. Kimlik kayıt numarasının tahsisinden itibaren üç ay içerisinde yetkili

kuruluşların görevlendirmeyle ilgili bilgilerin T.C: Resmi Gazetesinde yayımlanmasıyla görevlendirme tamamlanmış olacak, aday kuruluş ise onaylanmış kuruluş statüsüne geçmiş olacaktır.

Onaylanmış statü sahibi olan kuruluşlar yaptıkları çeşitli uygunluk değerlendirme faaliyetlerinden dolayı ürünle ilgili mevzuatı yürüten yetkili kuruluşa karşı sorumlu bulunmaktadır.

İlgili onaylanmış kuruluşun sorumluluğunu yerine getirmediği yani ilgili kriterleri uygulamamasının tespiti halinde onaylanmış kuruluşun yetkili kuruluş tarafından faaliyetlerine geçici süreliğine son verilmesi, sürenin onaylanmış kuruluşun eksiklerini gidermesine kadar geçen sürede durdurulması gerekmektedir. Bu süre içerisinde eksikliklerinin giderilmemesi halinde, yetkili kuruluşça uygunluk değerlendirme kuruluşlarının ilgili teknik düzenleme kapsamındaki faaliyetine son verilirken, onaylanmış kuruluşların da bu statüsü kaldırılmaktadır. Onaylanmış kuruluşlara ilişkin değişiklikler yine DTM aracılığıyla Komisyon'a bildirilmektedir.

Türkiye'de onaylanmış kuruluşların faaliyete geçmeleri ile yani yerleşik duruma geçmeleri ile birlikte Türkiye altyapı gelişimi ve ekonomik kazanç bakımından önemli bir ilerleme sağlayacaktır. Ayrıca yerleşik duruma geçen onaylanmış kuruluşlar ile AB tarafından onaylanmış bu kuruluşların onay verdiği ürünler tekrar AB'de herhangi bir denetimden geçmeyerek piyasaya sürülecektir. Ve böylece arz konusunda herhangi bir gecikme veya bir sorun yaşanmayacaktır (İKV, 2006:53).

Hâlihazırda ülkemizin potansiyel onaylanmış kuruluş adaylarının değerlendirilmesi süreci devam etmekte olup, bu süreç tamamlanmadığı için henüz ülkemizde yerleşik bir onaylanmış kuruluş faaliyete başlamış değildir

(<http://www.dtm.gov.tr>, 08.02.2008)

Türkiye'de Komisyona iletilen ve değerlendirme süreci Avrupa Akreditasyon Birliği (EA) tarafından sürdürülen üç onaylanmış kuruluş adayları ile potansiyel onaylanmış kuruluş adayları mevcuttur. Adayların aday oldukları Yeni Yaklaşım Direktifleri aşağıdaki gibidir.

-Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği Kalite ve Çevre Kurulu İktisadi İşletmesi-Yapı Malzemeleri Direktifi,

-Türk Loydu Vakfı İktisadi İşletmesi-Taşınabilir Basınçlı Ekipmanlar Direktifi, Yeni Sıcak Su Kazanları Direktifi, Gaz Yakan Cihazlar Direktifi ve Eylül 2004 tarihi itibariyle Gezi Tekneleri Direktifi,

-TSE (Türk Standartları Enstitüsü)-Otomatik Olmayan Tartı Aletleri Direktifi, Taşınabilir Basınçlı Ekipmanlar Direktifi, Basınçlı Ekipmanlar Direktifi, Yeni Sıcak Su Kazanları Direktifi, Gaz Yakan Cihazlar Direktifi, Eylül 2004 tarihi itibariyle Asansörler Direktifi.

Tablo 2: Onaylanmış Kuruluş Adayları

Aday Kuruluş/Direktifi	Türk Loydu Vakfı	TSE	T.Çimento Müstahsilleri Birliği Kalite ve Çevre Komitesi(KÇK)
Basit basınçlı kaplar(87/404/EEC)	*		
Basınçlı ekipmanlar(97/23/EC)	*	*	
Taşınabilir basınçlı ekipmanlar (99/35/EC)	*	*	
Sıcak su kazanları(92/42/EEC)	*	*	
Gaz yakan cihazlar(90/396/EEC)	*	*	
Kişisel koruyucu donanım(89/686/EEC)	*	*	
Gezi tekneleri(94/25/EC)	*		
Otomatik olmayan tartı aletleri(90/384/EEC)		*	
Oyuncaklar(88/378/EEC)		*	
Tıbbi cihazlar(93/42/EEC)		*	
Yapı malzemeleri(89/106/EEC)		*	*
Asansörler(95/16/EC)		*	
Telsiz ve Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları(99/5/EC)			

Kaynak: İKV, (2006:55).

Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği Kalite ve Çevre Kurulu İktisadi İşletmesi ile Türk Loydu Vakfı İktisadi İşletmesi'ne ait başvurular, AB nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği'nin 15 Ekim 2003 tarihli yazısı ile kimlik kayıt numarası almak üzere Avrupa Komisyonu'na bildirilmiştir. TSE için ise benzer başvuru süreci Aralık 2003'te yapılmıştır. Bu süreci takiben, 27 Ağustos 2004 tarihinde ise,

-TÜBİTAK MAM (Marmara Araştırma Merkezi)-Kişisel Koruyucu Ekipmanlar Direktifi, R&TTE-Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları Direktifi,

-Yıldızcell-R&TTE-Telekomünikasyon Terminal Ekipmanları Direktifi,

-Kaya İnşaat Ltd. Şti.-Kişisel Koruyucu Ekipmanlar Direktifi,

-İşçi Sağlığı Ekipmanları Şti.-Kişisel Koruyucu Ekipmanlar Direktifi,

-Yakupoğlu İnşaat Şti.-Kişisel Koruyucu Ekipmanlar Direktifi,

kapsamında potansiyel onaylanmış kuruluş adayları olarak bildirilmişlerdir(İKV, 2006:56).

Başvuru dosyalarının, komisyona ulaşmasının ardından Ocak 2004 tarihinde söz konusu başvuruyu da kapsayacak şekilde tüm başvuruları reddettiği bildirilmiştir. Komisyon Türkiye'nin, AB Teknik Mevzuatını üstlenmesi sürecindeki eksikliklerine dikkat çekerek, bu aksaklıkların giderilmesi ve uygunluk değerlendirmesi ve uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yeterliliğinin tespit edilmesine ilişkin çalışmalar tamamlanana kadar Türkiye'nin, onaylanmış kuruluş atamalarına ilişkin başvuruların askıya alındığını bildirmiştir.

Askıya alınan kararın temel gerekçesi ise mevzuatın uyumunun tamamlanmaması ve tamamlanan kısmının tam olarak uygulanmamasıdır. Bunun neticesinde OKK'dan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde Türkiye'de AB mevzuatının uygulanmasını mümkün kılacak idari alt yapının oluşturulması gerekliliğine değinilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin AB'de kurallara uygun olarak üretilen ürünler için dahi halen zorunlu standartlar ve ek belge istemeyi sürdürüyor olması gibi teknik engellere değinilerek, bu durumun Türkiye tarafından atanan onaylanmış kuruluşların, Topluluk mevzuatı çerçevesinde uygunluk belgelendirmesi yapabilmeleri hususunda da ciddi şüpheler uyandırdığı dile getirilmiştir.

Nisan 2005'te, bahse konu onaylanmış kuruluş başvurularının CEN tarafından incelenmekte olduğu ancak Kaya Yapı Ltd. Şti., İşçi Sağlığı Ekipmanları Ltd. Şti., Yakupoğlu Ticaret ve Yıldızcell'in gerekli belgeleri tamamlayarak CEN ile irtibat kurmadığı; öte yandan TSE'nin CEN'e sunduğu dökümanların inceleme yapılması

için gerekli olmadığı belirtilmiştir. Mayıs 2005'te ise potansiyel onaylanmış kuruluş adaylarından TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'nin (MAM) kalite sistemi eksikliği gerekçesiyle onaylanmış kuruluş adaylığından vazgeçmiştir. CEN yetkilileri Haziran 2005 tarihi itibarıyla TSE'ye inceleme yapmak üzere Türkiye'ye gelmiş ancak daha sonra görevi EA devralmıştır.

2006 Ocak ayı içinde başlayan "Malların Serbest Dolaşımı" ön tarama görüşmelerinde, AB Komisyonu tarafından "Sıcak su kazanları" ve "Gezi tekneleri" için "olumlu" olarak değerlendirilen Türk Loydu Vakfı başvurusunun, toplam kalite yönetim sistemi açısından "olumsuz" olarak değerlendirilmesinden ötürü onaylanmasında sıkıntı bulunduğu belirtilmiştir. Kalite Çevre Kurulu'nun başvurusu ise toplam kalite yönetim sistemi açısından "olumlu" bulunurken, "Yapı malzemeleri" için durumunun kısa zamanda belli olacağı ifade edilmiştir.

Bununla birlikte Komisyon'un alınan 15 Şubat 2006 tarihli yazısında CEN'in tüm raporlarında bazı eksikliklerin ve çelişkilerin bulunduğu, bu nedenle artık Onaylanmış Kuruluş adaylarının yeterliliğine ilişkin değerlendirmenin bizzat EA (Avrupa Akreditasyon Birliği) uzmanları tarafından "yerinde inceleme" şeklinde gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Komisyon, EA tarafından gerçekleştirilecek bu değerlendirmenin mümkün olduğu kadar hızlı yapılması için elerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir. Bu çerçevede, 1-12 Mayıs tarihleri arasında bahse konu incelemeler gerçekleşmiştir. Komisyon, EA uzmanlarının görüşlerini bir rapora bağlamaksızın Komisyona iletmelerinin ve son kararın yine Komisyon tarafından alınmasının yerinde olacağını düşünmektedir (İKV, 2006:57).

Diğer taraftan, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın, Onaylanmış Kuruluşları bağlayan malların serbest dolaşımına ilişkin Topluluk araçlarının kullanımıyla ilgili 9. maddesine işlerlik kazandırılmasına yönelik çalışma yapılması gerekmektedir. Zira söz konusu maddeye göre, taraflar arasındaki ticaretin, sağlanan mevzuat uyumu çerçevesinde gerçekleşeceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, Yeni Yaklaşım kapsamında Türkiye'nin sağladığı ilerlemenin ilgili maddeye yansımaları ve bu maddenin işlerlik kazanması gerekmektedir.

Komisyon, Ekim 2004'te, ilk taslak protokol metnini sunmuştur. Bir paket olarak hazırlanan protokole göre, Ortaklık Konseyi kararıyla hem ilgili maddenin değiştirilmesi hem de Gümrük Birliği Ortak Komitesi'ne (GBOK) yetki verilerek ilgili alandaki teknik mevzuatın uyumlaştırıldığına bildirimine ilişkin işlemleri tamamlaması sağlanacaktır. Taraflar değişiklik üzerinde anlaşmaya varmıştır ve hukuki sürecin tamamlanması gerekmektedir. EA'nın hazırladığı Teknik Yeterlilik Raporları'nın ve OKK değişikliğinin kabulü, onaylanmış kuruluşlara ilişkin süreci hızlandıracaktır (İKV, 2006:58).

Türkiye ve Piyasa Gözetimi; Avrupa Birliği'nde olduğu gibi piyasa gözetimi ve denetimi sistemine paralel bir sistemde Türkiye'de kurulması için hukuki altyapı 11 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Piyasa gözetimi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, EPDK-Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telekomünikasyon Kurumu, TAPDK-Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu ve Denizcilik Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir.

Piyasa Gözetimi ve Denetimi Koordinasyon Kurulu'nun ana görevi, piyasa gözetimi ve denetimi konusunda yetkili kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmasına katkıda bulunmak, karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri üretmek, teknik mevzuatın yetkili kuruluşlarca hazırlanmasını ve uygulanmasını izlemek ve gerektiğinde, teknik mevzuat uyumu ile piyasa gözetimi alanlarında tavsiye niteliğinde kararlar almaktır. Dolayısıyla, Kurulun oluşturulmasındaki temel amaç, Türkiye'deki piyasa gözetimi sisteminin ortak kurallar çerçevesinde işlenmesine katkıda bulunmak ve yetkili kuruluşların görevi olan piyasa gözetimi ve denetimi izlemektir (DTM 2007b:7).

Ancak, uygunluk değerlendirmesi ve piyasa gözetimine ilişkin, Yeni ve Global Yaklaşım Direktiflerinin tam olarak uygulanabilmesi için, idari yapının güçlendirilmesi ve ilgili devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Son olarak, AB Komisyonu tarafından hazırlanan 2004 Türkiye İlerleme Raporu'nda bu noktaya özellikle vurgu yapılmıştır.

Piyasa Gözetimi Koordinasyon Kurulu, bu doğrultuda ve Ulusal Program'da belirlenen öncelikler temelinde, piyasa gözetimi sisteminin kurulması için gerekli çalışmaları, yukarıda sözü edilen tüm kurumlar ve piyasa gözetimi ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren diğer kamu kuruluşlarıyla (Maliye Bakanlığı ve Kamu İhale Kurumu gibi) birlikte yürütmektedir (İKV 2005a:50).

Piyasa gözetimi alanında, çeşitli projeler yoluyla, altyapının geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır.

- Türkiye-AB Malı İşbirliği 2002 Programlaması kapsamında, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) tarafından yürütülen ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından koordine edilen “Türkiye’de Uygunluk Değerlendirme ve Piyasa Gözetimi Alanında Fiziki Altyapının Güçlendirilmesi-Otomotiv Sektörü” Projesi geliştirilmiş ve tamamlanma aşamasına gelmiştir.

- 2003 yılı Programlaması kapsamında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Telekomünikasyon Kurumu’nun taraf olduğu, “Türk Uygunluk Değerlendirme Kuruluşlarına ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığına Bazı Yeni Yaklaşım Direktiflerinin Uygulanmasında Destek” Projesi uygulanmaktadır. Projenin toplam bütçesi 7 milyon Euro olup; makine, alçak gerilim cihazları (LVD), elektro manyetik uyumluluk (EMC), basınçlı kaplar ve basit basınçlı kaplar, radyo ve telekomünikasyon terminal ekipmanları (R&TT), oyuncaklar, deterjanlar ve tıbbi cihazlar sektörlerini kapsamaktadır.

- 2003 yılında ayrıca, Telekomünikasyon Kurumu tarafından yürütülen “Piyasa Gözetimi Alanında Telekomünikasyon Sektörünün Fiziki Altyapısının Güçlendirilmesi” Projesi geliştirilmiştir ve uygulanmaktadır (İKV 2005a:51).

- 2004 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında ise, çeşitli kurumların taraf olduğu (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Denizcilik Müsteşarlığı) “Tekstil, İnşaat Malzemeleri, Gübreler, Asansörler, Otomatik Olmayan Tartı Aletleri ve Yasal Metroloji kapsamındaki AB Direktiflerinin Uygulanmasına Yönelik Olarak Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının Desteklenmesi” Projesi bulunmaktadır. Bu Proje kapsamında

desteklenecek olan laboratuvarların ekipman teminine yönelik ihale işlemlerinin 2006 yılında başlatılması öngörülmektedir.

- 2004 yılı Mali İşbirliği Programlaması içinde, buna ek olarak, yetkili bazı bakanlıkların taraf olduğu (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) “Belirli Alanlardaki Piyasa Gözetimi Faaliyetleri için Bakanlıkların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi” Projesi uygulanmaktadır. Söz konusu Proje; tekstil, sivil amaçlı patlayıcılar, patlayıcı ortamda kullanılan koruyucu ekipmanlar, gaz yakan cihazlar, otomatik olmayan tartı aletleri, yasal metroloji ve hazır ambalajlama, yeni sıcak su kazanları, asansörler, tıbbi cihazlar, vücuda yerleştirilebilir tıbbi cihazlar, Invitro tıbbi cihazlar (IVD), kişisel koruyucu ekipman, inşaat malzemeleri ve gübreleri kapsamaktadır.

Bu Projeler ile yetkili kurumların altyapılarında gelişim sağlanmakta ve koordinasyon güçlendirilmektedir. Bunlara ek olarak, Ekim ayında oylanacak olan 2005 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında, “Yeni Sıcak Su Kazanları, Gaz Yakan Cihazlar, Kozmetik, IVD, Veterinerlikte Kullanılan Tıbbi Malzeme, Yapı Malzemeleri kapsamındaki AB Direktiflerinin Uygulanmasına Yönelik Olarak Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının Desteklenmesi” projesi geliştirilmiştir. Proje’nin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından yürütülmesi öngörülmektedir. 2006 yılı Programlama çalışmaları kapsamında ise, gürültü emisyonu, tarım ve orman traktörleri ve motorlu taşıtlarla ilgili bir proje bulunmaktadır (İKV 2005a:51-52)

Yetkili kurumların Piyasa Gözetimi alanında gerçekleştirdikleri faaliyetler; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, faaliyet alanı gereği sorumluluğu altında olan Yeni Yaklaşım Direktiflerinin kapsamı ve sayıca çok olması nedeniyle, piyasa gözetiminde önemli bir yere sahiptir. Bakanlık, ilgili Yeni Yaklaşım Direktiflerinin, her aşamada sağlıklı bir şekilde uygulanmasını temin etmek amacıyla, bünyesinde 7 sektör komitesi oluşturmuştur. İlgili sektördeki tüm tarafların bir araya gelmesini temin eden komiteler ürünün, piyasaya arzı öncesinde ve sonrasında önemli rol üstlenmişlerdir: Motorlu Araçlar Teknik Komitesi (MARTEK), Makine Teknik Komitesi (MAKTEK), Asansör Teknik Komitesi (ASTEK), Elektrik ve Elektronik Sanayi

Teknik Komitesi (ELTEK), Tartı Aletleri Teknik Komitesi (TARTEK), Basınçlı Kaplar Teknik Komitesi (BASTEK) ve Gaz Yakan Cihazlar Teknik Komitesi (GAZTEK). Ayrıca, Hazır Ambalaj Teknik Komitesi (HAZTEK) de oluşturulma aşamasındadır.

Bakanlığın piyasa gözetimi faaliyetleri, Piyasa Gözetimi ve Denetimi Stratejisi temelinde yürütülmektedir. Buna göre, piyasa gözetimi ve denetimi stratejisi kısa, orta ve uzun vadeli öncelikler temelinde belirlenmiştir. Piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri, Sanayi Genel Müdürlüğü, Ölçüler ve Standartlar Genel Müdürlüğü, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü ve 81 il Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. 2004 yılında toplam 4223 ürün denetimi yapılmıştır. Bu denetimlerin %78'i merkez birimler tarafından, %22'si ise il müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Elektrikli aletler, gaz yakan cihazlar, basınçlı kaplar ve makineler ağırlıklı olarak denetlenmiştir. Denetlenen ürünlerin %68'i uygun bulunmuştur (İKV 2005a:53).

2005 yılında Strateji'nin yenilenmesi düşüncesinden hareketle, güncelleme çalışmaları başlatılmıştır. Strateji, önümüzdeki iki yıl boyunca gerçekleştirilecek denetimlere ilişkin genel politikanın ve politika araçlarının belirlenmesini sağlayacaktır.

Strateji kapsamında, ilk olarak, üretim yoğunluğuna göre Türkiye çapında 15 adet pilot il müdürlüğü seçilmiştir. Bu il müdürlükleri; Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Bursa, Adana, Samsun, Gaziantep, Konya, Erzurum, Diyarbakır, Kayseri, Mersin, Eskişehir ve Yalova İl Müdürlükleridir. Bu Müdürlükler, başlangıçta kendi bölgelerinde piyasa gözetimini gerçekleştireceklerdir. Bakanlık, 3 icracı genel Müdürlüğü (Sanayi Genel Müdürlüğü, Ölçüler ve Standartlar Genel Müdürlüğü, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü) ve pilot İl Müdürlüklerini kalifiye personel ve ekipman açısından güçlendirecektir. Ayrıca, uygulama tarihi 2003-2006 yılları olarak belirtilen "sanayi.net.tr" bilgi ağı oluşturma projesi kapsamında hali hazırda 12 il müdürlüğünün merkez ile bağlantısı sağlanmış durumdadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, piyasa gözetimi ve denetimine yönelik hizmet içi eğitime öncelik vermektedir. 81 İl müdürlüğü'nde görevli denetçilerinin piyasa gözetimi ve denetimi konusunda temel bilgilendirmesini tamamlamıştır. Ayrıca, icracı Genel Müdürlükler kendi sorumluluk alanına giren yönetmelikler çerçevesinde, illere denetime gittiklerinde, önce ilgili il müdürlüğünün denetçilerine, denetim yapılacak yönetmelikler çerçevesinde ayrıntılı bilgilendirme sunmaktadır. Bu bilgilendirmeyi takiben, il müdürlüğü denetçileri ile birlikte denetime çıkmaktadırlar. Böylece, il müdürlüklerindeki denetçilerin hem teorik hem pratik deneyimler kazanması sağlanmaktadır.

Sağlık Bakanlığı'nın sorumluluğu altında olan tıbbi cihazlara ilişkin, piyasa gözetimi ve çalışanların eğitimi konusundaki çalışmalara, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğünün ilgili daire başkanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. Genel Müdürlük, Tıbbi Cihazlara ilişkin piyasa gözetimi faaliyetlerinin geliştirilmesini, yukarıda bahsedilen projeler kapsamında sağlamaktadır.

Ayrıca, Sağlık Bakanlığı'nın sorumluluğu altında olan oyuncaklara ilişkin etkin bir piyasa gözetiminin sağlanabilmesi ile ilgili olarak da laboratuvarların altyapılarının güçlendirilmesi ve akreditasyon çalışmaları sürdürülmektedir.

Oyuncaklar, tıbbi cihazlar ve deterjanlar için Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi (RSHM) Proje kapsamında ekipman desteğinden yararlanmak üzere belirlenmiştir. Sağlık Bakanlığı'nda, merkezdeki kadronun piyasa gözetimi konusunda eğitimi tamamlanmış olup, ilerideki denetçilerin eğitiminin de 2005 yılsonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır (İKV 2005a:54).

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın sorumluluğu altında olan yapı malzemelerine ilişkin piyasa gözetimi faaliyetleri kapsamında, nihai sorumluluk valiliklerdedir.

Bakanlığın taşra teşkilatına genel bir eğitim verilmiştir. Merkez teşkilatının sadece gerekli bildirimleri yapmak üzere teşkilatlandırılması amaçlanırken, taşra teşkilatında 2004 sonu itibariyle 29 ilden 358 kişi, piyasa gözetimi ve denetimi görevlisi olarak görevlendirilmiştir.

Telekomünikasyon Kurumu ise, 4,8 milyon Euro’luk bütçe ile cihaz alımını kapsayan “Piyasa Gözetimi Alanında Telekomünikasyon Sektörünün Fiziki Altyapısının Güçlendirilmesi” başlıklı projeyi yürütmektedir. Buna ek olarak, özellikle çalışanların piyasa gözetimi konusunda eğitimine yönelik faaliyetler temel öncelik olarak belirlenmiştir (İKV 2005a:55).

Tablo 3: 2006 Yılı Bazı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Kuruluşlarının Denetimleri ve Sonuçları

Yetkili Kurum	Denetlenen ve Mevzuata Aykırı Bulunan Ürün Sayısı	Denetlenen ve Mevzuata Uygun Bulunan Ürün Sayısı	Denetlenen Toplam Ürün Sayısı
1) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	4.851 (% 5,24)	87.676 (% 94,76)	92.527
2) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	3029 (%31.00)	6.743 (% 69.00)	9.772
3) Sağlık Bakanlığı	356 (%90.82)	36 (%9.18)	392
4) Denizcilik Müsteşarlığı	50 (%16.23)	258 (%83.77)	308
5) TAPDK	11.672 (%93.00)	875 (%7.00)	12.547
6) Telekomünikasyon Kurumu	470 (%21.77)	1.689 (%78.23)	2.159

Kaynak: DTM, (2007b:71).

2.2.4. Türkiye’nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engeller

CE İşareti ve Türkiye’ye Olan Etkileri; CE işaretinin kullanım yeri direktiflerin şartlarına uygun olan ürünler üzerindedir. Bazı ürünlerde üçüncü kurumların araya girerek ürünler ile ilgili gerekli testlerin yapılması gerekebilir.

Ürünlerle ilişkin kalite, güvence sistemlerinin yaratılmasına ilişkin düzenlemeler literatürde üç nedene bağlanmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Dünyada pazarların ve endüstrilerin birbirine bağımlı hale gelmesi, ürün ve girdilere ilişkin ortak değerler ya da ölçüleri zorunlu kılmaktadır.
- İşletmeler, özel ihtiyaçlarını karşılamakta belirli standartlar kullanmaktadır.
- Uygunluk onayı için evrensel bir ölçüt olması açısından uluslararası standartlar kullanılmaktadır.

Yapılan standart ve teknik düzenlemeler ürünlerin pazardaki dolaşımını belli bir kritere bağlamakta ve halkın sağlığı, güvenliği açısından da önemli bir durum teşkil etmektedir.

CE işaretinin önemini maddeler olarak sıralayacak olursak;

- “CE” işareti, AB’ye ihraç edilecek ürünlerin, çevre, güvenlik, sağlık ve tüketicinin korunmasının bir simgesidir,

- Bu işareti alan bir ürün hiçbir güvenlik engeline takılmadan AB ülkelerinde serbest dolaşıma sahiptir,

- “CE” işareti için daha hızlı çalışmalıyız. Bunun nedeni ise AB’nin ilerde bu işarete sahip olmayan ürünleri toplatma ihtimalidir,

şeklinde ifade edilebilir (TİM, 2001:27).

Türkiye’deki firmalar ürünlerini onaylatmak için AB’ye Onaylanmış Kuruluşlara gitmektedirler. Türkiye’de Onaylanmış kuruluşların açılması ile firmalar kar elde etmiş olacaktır. Nedeni ise ürün onaylatılması için katlanılan maliyetlerdir. Bu konuya önceki açıklamalarımızda değinmiştik. Türk işletmelerinin ihraç ürünlerine ilişkin olarak uygunluk değerlendirmesi ve belgelendirme harcamaları mesela 2000 yılında 330 milyon \$ civarındadır. Türkiye’de Onaylanmış Kuruluşlar’ın açılması ile birlikte firmaların tasarrufu artmış olacaktır. Ve ayrıca sektör olarak bakarsak uygunluk değerlendirmesi faaliyetlerinden ülkemizde kazançlı çıkacaktır (ERDİL, 2003)

Türk Sanayisine standartlar bakımından göz attığımızda günümüze kadar sağlık, güvenlik, çevresel standartlar, tüketicilerin korunması gibi konularda gerekli hassasiyet gösterilmemiştir. Fakat global açıdan baktığımızda artık ülkelerin birbiriyle ticaretleri sıklaşmıştır. Bu durum ülkemiz içinde geçerlidir. Artık ülkeler aldıkları mallarda ürünlerin yeteri kadar güvenli, sağlıklı, çevresel kriterlere duyarlı olup olmadığına bakmaktadır. Ürünler bu açıdan değerlendirilerek ticaret yapılmaya başlanmıştır.

Yukarıda değindiğimiz üzere artık gerekli endüstriler bu standartlara uymak durumundadırlar. Yoksa bu durumda ticaretleri olumsuz yönde etkilenecektir. Bu mevzuat bütün ülkeler için olduğu gibi Türkiye içinde geçerlidir.

Bu tür değişmeleri iç pazarlarda yaşam standartlarının yükselmesi ve dış pazarda da daha geniş bir piyasaya hitap etme, daha geniş bir pazar bulma olarak gösterilebilir.

Gümrük Birliği'ni imzalamış olan Türkiye'deki üreticilerin CE işareti konusunda çalışmalarını hızlandırmaları kendi menfaatlerine olacaktır. Avrupa Birliği ülkeleri ile yaptığımız ticaret her zaman için dış ticaretimizin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle de CE işareti AB'nin önceki bölümde açıkladığımız üzere "Yeni Yaklaşım" mevzuatı içerisinde yer almaktadır. AB ile ilişkilerimiz için büyük önem taşımaktadır. Bu mevzuatı yerine AB dışında kalan ülkeler AB ülkelerinin piyasasına giremezler.

AB ile imzaladığımız Gümrük Birliği neticesinde Türk sanayicisinin, ihracatçıların önündeki engeller belli bir çerçeve içerisinde kalkmıştır. Bu da ihracat potansiyelinin biraz daha artmasını sağlamıştır (Öktem, 1998:117).

Ürünleri riskli kategorilerde bulunan üreticilerimiz masraflı olan uygunluk değerlendirme işlemlerini Avrupa Birliği'ndeki Onaylanmış Kuruluşlara yaptırmak zorundadırlar. Konusunda uzman olan kuruluşlar, bu masrafları az da olsa azaltabilmek için, Onaylanmış kuruluşlara ihtiyacı olan benzer üreticilerin ortak olarak bir Onaylanmış Kuruluş ile anlaşmalarını sağlayabilmektedir. Bu şekilde masraflar bölüşülmüş olarak uygunluk değerlendirme işlemlerinin yürütülmesine yardımcı olunmaktadır (Öktem, 1998:119).

Türkiye'de her ne kadar görevlendirme süreci başlamış olsa da, henüz olumlu bir gelişme kaydedilememiştir. Onaylanmış kuruluşların olmamasından dolayı da en çok CE işaretlemesine tabi olup test işlemi için tarafsız bir onaylanmış kuruluşa gitmesi gereken ürünleri imal eden KOBİ niteliğindeki kuruluşları zor durumda bırakmaktadır. Ancak, KOBİ'lerin AB ülkelerindeki yerleşik onaylanmış kuruluşlarda test işlemi yaptırmaları halinde, KOSGEB'in ve Dış Ticaret Müsteşarlığının %50'ye varan desteklerinden yararlanmaları mümkündür. Türkiye'de standartlar ve teknik düzenlemeler kapsamında pazara güvenli ürünlerin girmesi için , çevresel kirliliğin

önlenmesi, ürün güvenliği ve sağlık açısından kötü olan malların varlığından dolayı oluşabilecek haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli piyasa gözetimi ve denetimi ile ilgili kamu kuruluşlarının altyapı eksiklikleri mevcuttur.

Türkiye'deki kamu kuruluşlarının imkânları iyi bir şekilde kullanması bu yönde çalışmaları hızlandırması çok büyük bir önem arz etmektedir. TÜRKAK'ın Avrupa Akreditasyon Birliği (EA) Türkiye açısından önemli bir gelişme olmakla birlikte EA bünyesinde Karşılıklı Tanıma Anlaşmalarının da imzalanması gerekmektedir (ISO 2004:27-28).

Türkiye'de KOBİ'lerin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engellere Uyumunu sürecinde; Avrupa Birliği ülkelerinin 1996 yılında tavsiye niteliğinde almış oldukları karar ile ortak bir KOBİ tanımı geliştirilmiştir. AB'de KOBİ tanımı 250 kişiden az işçi çalıştıran, yıllık satış cirosu 40 milyon Euro'yu ve bilançosu 27 milyon Euro'yu geçmeyen işletmelerdir.

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik geliştirilmiş tek bir tanım bulunmamaktadır. KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)'ın tanımına göre 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri küçük sanayi, 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmeleridir. Halkbank'ın tanımına göre ise işçi sayısı 1-150 arasında olan, sabit yatırım tutarı 100 bin YTL'yi aşmayan işletmeler teşvik belgeli; işçi sayısı 1-250 arasında olan, sabit sermaye yatırım tutarı 400 bin YTL'yi aşmayan işletmeler normal KOBİ tanımına girmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'ne göre 1-150 işçi çalıştıran işletmeler KOBİ kabul edilmektedir. DİE'ye göre 2000 yılında imalat sanayinde toplam 208.183 KOBİ faaliyet göstermekte olup, 922.715 kişi istihdam edilmektedir.

Hazine Müsteşarlığı, imalat sanayiinde sabit yatırım tutarı 400 bin YTL'yi aşmayan yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirmektedir. 1-9 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler ise orta ölçekli işletmelerdir.

Türk KOBİ'lerinin küçük ölçekli olup milli üretime olan katkılarının nispeten az olması, uluslararası karşılaştırmalarda görülmektedir. Örneğin, 100 kişiden az işçi çalıştıran KOBİ'lerin oranı Türkiye'de birçok OECD ülkesinde olduğundan daha fazladır (İtalya tek dikkate değer istisnadır) ve Türk KOBİ'lerinin bir çoğu,

bünyesinde ondan az kişi çalıştıran işletmeler kategorisinde yer almaktadır. Türkiye ayrıca, bünyesinde on kişiden az işçi çalıştıran imalat firmalarında en yüksek oranda iş sayısına sahip olan bir ülkedir (%34). Bundan da öte, mikro ölçekli işletmeler Türkiye'deki işyerlerinin %95'ini ve tüm işlerin %34'ünü oluştururken bunlar toplam imalatın %7.8'i gibi son derece küçük bir bölümünü teşkil etmektedir; bu İtalya, Fransa ve Portekiz gibi bu tür işletmelerin orantısal olarak daha az olduğu ve daha az kişinin istihdam edildiği ülkelerde %11 ile %15'e civarlarında görülmektedir.

(<http://www.oecd.org>, 2008)

Türkiye'de KOBİ'lerin ürünlerinin AB pazarında yer edinebilmesi için ISO 9000 gibi kalite standartları büyük öneme sahiptir ve bu sistemlere ait belgeler ve ürünle ilgili güvenlik şartları ticarete bir zorunluluk haline gelmiştir. Gelecekte ISO 14000 çevre yönetim sistemlerinin de zorunlu hale gelmesi beklenebilir. Bütün bu sistemler üretimin kalitesini arttırmak için gerekli olmakla birlikte, KOBİ'ler için uluslararası arenada, fırsatlardan çok tehditlerle dolu bir ortam bulunmaktadır. Çok sayıda küçük işletmeci uluslararası pazarlara açılmayı istemekte, bununla birlikte nitelikli işgücü temini, finansal kaynak ihtiyacı, altyapı, standartların gerekliliği, yasal düzenlemeler, bilgi yetersizliği, uluslararası alanda farklı yönetim modellerinin işlenmesi gibi nedenlerden dolayı girişimlerini bir süre sonra durdurmak zorunda kalmaktadır.

2002 yılında yayınlanan Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı "SME'S in Focus" adlı rapora göre AB'de 20,5 milyon KOBİ bulunmaktadır ve bu işletmelerde çalışan 122 milyon kişi toplam istihdamın 2/3'ünü oluşturmaktadır. İşletmelerin %93'ünün istihdamı 10 kişinin altındadır. 1998'den bu yana büyük işletmelerde istihdam azalırken KOBİ'lerin sağladığı istihdam artmıştır. İstihdama ve toplam işyeri sayısına katkısına bakıldığında dinamik ve esnek yapıları ile KOBİ'lerin, düşen büyüme hızı ve artan işsizlik nedeniyle ABD ve Japonya'ya karşı rekabet gücünü yitiren AB için 1980'lerin başından itibaren ekonominin içinde bulunduğu durgunluğu aşmada önemli bir araç olduğu görülmektedir.

Tablo 4'de Avrupa Birliği'nde KOBİ yapısı verilmiştir. İşletmelerin %99,7'si KOBİ'dir ve istihdamın %71.48'ini karşılamaktadır. Tablo 5'de ise görüldüğü gibi Türkiye'de toplam işletmelerin %98,5'ini oluşturan ve istihdamın %65'ini sağlayan KOBİ'lerin üretim ve ihracatları çok fazla değildir ve bunların arttırılması için

desteklenmesi gerekmektedir. KOBİ'lerin toplam işletmelere oranı, üretimdeki payları ve KOBİ'lerdeki istihdam oranı, diğer gelişmiş ülkelerin aynı alanlardaki oranları ile benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan ülkemizde KOBİ'lerin ihracattaki payı ve verilen kredilerdeki payına bakıldığında diğer ülkelerin oranlarıyla karşılaştırılmayacak derecede düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Avrupa Birliği'nde KOBİ Avrupa Birliği'nde KOBİ Yapısı

Toplam İşletme Sayısı	16 350 000 (%99.78'i KOBİ)
Toplam İstihdam	101 350 000 (%71.48'i KOBİ)
Ortalama İstihdam	6 işçi/işletme
KOBİ İşgücü Verimliliği	45 000 Euro/İşçi
Katmadegerde İşgücü Maliyetinin Oranı	%59

Kaynak: Çolakoğlu, (2002:5).

Tablo 5: KOBİ'lerin Çeşitli Ülkelerdeki Ağırlığı (%)

A.B.D.,AL M., İNG.,FR., İtalya.,G.K ore	ABD	ALMANYA	İNGİLTERE	FRANSA	İTALYA	G.KORE	TÜRKİYE
İşletmelere oranı	97.2	99.8	96	99	97	97.8	98.5
İstihdam oranı	50.4	64	36	49.4	56.1	61.9	65
Yatırımdaki payı	38	44	29.5	45	36.9	35.7	9
Üretimdeki payı	36.2	49	25.1	54	53.8	34.5	40
İhracattaki payı	32	31	22.2	23.6	17.9	20.2	8
Kredilerdeki payı	42.7	35.6	27.2	48	34.1	46.8	5
Reel kredi maliyeti	4-7	4-7	4-7	3-7	4-9	2-3	15-35

Kaynak: Sarıarslan, (1996:9)

19-20 Haziran 2000 tarihinde Santa Maria da Feira'da (Portekiz) düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında, AB üye ülke devlet ve hükümet başkanlar, KOBİ'leri desteklemek amacıyla küçük işletmeler için Avrupa Şartı'nı imzalamışlardır. Şart, AB'nin KOBİ politikasının temel prensipleri çerçevesinde imza atan ülkelere dair şu beklentileri içermektedir: (Ulaş-Arslan, 2005)

“-Girşimcilik eğitimi ve öğretimi,

-Daha ucuz ve daha hızlı iş kurma süreçlerinin geliştirilmesi,

-Daha iyi kanunlar ve mevzuat düzenlemesinin yapılması,

-Nitelikli personel eğitiminin gerçekleştirilmesi,

-İnternet erişiminin gerçekleştirilmesi,

-Tek pazardan daha iyi yararlanma olanaklarının geliştirilmesi,

-KOBİ'lerin teknoloji ve yenilikçilik kapasitelerinin geliştirilmesi,

-E-ticaretin ve başarılı iş modellerinin teşvik edilerek bilgilendirme ağlarının geliştirilmesi,

-Ulusal ve uluslararası düzeyde KOBİ'lerin daha etkili bir şekilde temsil edilmesi”

(İKV, 2005b:88-89).

Yukarıda açıklanan şartlar 2002 yılında (Maribor Konferansı) AB'ye aday bütün ülkeler tarafından da kabul edilmiştir. Türkiye, şartın yerine getirilip getirilmediğinin kontrolü için oluşturulan komisyona 2002 yılından beri rapor sunmaktadır. KOBİ'lerde 2002 yılından itibaren gelişmeler meydana gelmektedir.

Örneğin KOBİ'lerin %74'ünde internet kullanılmaktadır. Türkiye, KOSGEB'in koordinasyonluğunda aday ülke statüsünde çeşitli politikalar benimsemiştir. Bu politikalar ile iş yönetimi kalitesi, istihdam geliştirme, ar-ge çalışmalarının desteklenmesi, finans kaynaklarının geliştirilmesi vb. konularda ilerleme amaçlanmıştır.

İhracat pazarlarına girebilmek KOBİ'lerde yabancı dil ve maliyet sorunları nedeniyle zor görülmektedir. AB uyum sürecinde gerekli standartların bilinmesi, bilgiye kolayca erişilmesi gerekli bağlantıların kurulabilmesi için yabancı dil bilmek ayrı bir öneme sahiptir.

KOBİ'ler hizmetler sektöründe büyük bir öneme sahiptir. Uluslararası genişlemenin maliyeti KOBİ'ler üzerinde ağır yükler doğurur. Katlanılması gereken maliyetlerde büyük firmalara göre daha çok etkilenirler.

KOBİ'ler birleşme ve satın almalara karşı korunmasızdır. Orta boy işletmeler dışa açılma konusunda sınırdan yer alırlar, sahip oldukları yerel birikim, deneyim ve yenilik potansiyelleri, nedeniyle büyük şirketlerin hedefi haline gelirler.

Küçük üye devletlerin KOBİ'leri özellikle avantajlı durumdadır. İç piyasanın sınırlı olması sebebiyle bu ülkelerin KOBİ'leri uluslararası faaliyetlere daha çok ihtiyaç duyarlar. Fakat uluslararası faaliyetlerden de yararlanamazlar bunun nedeni ise potansiyel talebin düşük olmasıdır. Bu durum sunulacak hizmetleri daha az çekici hale getirir (İKV, 2004:69-70).

Teknolojik gelişmelerin artması ile KOBİ'lerin maliyetlerinde de azalma meydana gelecektir. Bu yönüyle teknolojik gelişmeler büyük önem taşımaktadırlar.

Ayrıca teknoloji gelişimi ile KOBİ'ler daha çok pazarlara ulaşabileceklerdir. Bunlar gibi daha birçok gelişme ile KOBİ'ler rekabet avantajı sağlayacaklardır.

KOBİ'lerin üretim maliyetlerini düşürmeleri, pazar paylarını büyütmeleri, daha çok rekabet gücü kazanmaları konusunda yaptıkları çalışmaları faturalamaları ile birlikte bunun %50 gibi bir miktarı Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı ve TÜBİTAK tarafından karşılanmaktadır.

Çeşitli ülkelerde KOBİ'lerin yatırım, teknolojik yenileme, dış ticaret ve işletme kredileri ilgili devlet, kamu ve özel bankalarca çok düşük faizle verilmekte ve bu işletmelere devlet kuruluşları tarafından teknoloji transferi, iç ve dış mevzuat ve dış pazarlama kursları ücretsiz olarak verilmektedir (Çarıkcı, 2004:34).

KOBİ'ler kredi temininde zorlanmakta, ayrı bir finansman bölümüne sahip bulunmamaktadırlar. KOBİ'lerin banka kredileri içindeki payı %5 düzeyindedir. Avrupa'da KOBİ'lerde 150 kişi ve altında istihdam hacmine sahip, imalat sanayinde faaliyet gösteren ve ihracat yapan KOBİ'lere çeşitli kurumlar ve bankalar tarafından altı ay vadeli kredi imkânı sağlanmaktadır.

DTM KOBİ'lere çeşitli istihdam yardımları, fuarlara katılım, pazarlama araştırması, eğitim vb. konularda destek sağlamaktadır ve ISO 9000, ISO 14000, CE işareti gibi kalite ve çevre belgelerinin alımında %50 yi geçmemek koşuluyla maliyetleri karşılamaktadır.

KOBİ'lerde Profesyonel yöneticiler bulunmamakta, sahipleri ilgilenmektedir bu nedenle kararlar istatistiki yöntemlere göre değil sezgisel olarak alınmaktadır.

Mesleki ve teknik bilgilerin yetersizliği, uzman istihdamından kaçınma, eleman istihdamından kaçınma gibi nedenlerle yanlış kararlar alınabilmektedir.

KOBİ'lerde sipariş hacmi küçük olduğundan büyük işletmelere göre fiyat indiriminden faydalanma oranı büyük işletmelere göre daha az olmaktadır. Ayrıca AB tam üyelik sürecinde işletmelerimizin kaliteli malzemeler tedarik etmeleri önem arz etmektedir (Ulaş-Arslan, 2005).

KOBİ'lerde bütün şartları uygulamak için çalışılmaktadır. Öncelikle yapılması gerekenler ise;

-KOBİ finansmanı alanında yeni kuruluşların yaratılması ve kapasite artırımı,

-KOBİ'lere teknoloji transferi ve endüstriyel problem çözümü alanında destek verecek ulusal teknoloji transferi hizmet merkezleri ağı kuran, sahasında piyasa oluşturucu kuruluşun hayata geçirilmesi,

-KOBİ'lerin teknik mevzuat uyumunun desteklenmesi, Yeni Yaklaşım Direktifleri ve CE işaretine önem verilmesidir (İKV, 2001:56).

AB uyumlu örnek KOBİ yol haritası;

1.aşama: Yerel KOBİ üst örgütleri veya kuruluşlarınca KOBİ'ler için AB uyum ölçütlerinin standartlaştırılması.

2.aşama: Her sektörde yerel ayrımlar içinde nitelikli bir KOBİ'nin AB uyumlu örnek KOBİ seçilmesi ve niteliklerinin standartlara uyumu sağlanarak güvence altına alınması.

3.aşama: Diğer KOBİ'lerin AB uyumlu örnek KOBİ'lere göre konumlarının belirlenmesi ve bu KOBİ'lerin performansına göre izlenmeleri.

4.aşama: Elde edilen KOBİ performanslarının endekslenmesi.

5.aşama: İlerleme kaydeden KOBİ'lere destek olmak amacıyla AB uyumu, teknoloji yenileme maliyetlerinin iadesi.

6.aşama: verilen tarihe kadar verilen ölçütlere ulaşamayan KOBİ'ler için stratejik işbirliklerinin özendirilmesi ve güçlerinin birleştirilmesinin sağlanması (İTO, 2005:79-81).

CE İşareti, ISO 9000, ISO 14000 Standartları ve Durumu;

2000 yılında CE işareti ile ilgili olarak OSTİM'de yapılan araştırmalar sonucunda işletmelerin çoğunluğunun gerekli belgelere sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Fakat gerekli çalışmaların devam ettiği gözlenmiştir.

2006 yılında OSTİM'de işletmelerde CE işareti, ISO 9000 kalite standardı, ISO 14000 Çevre standardı uyumu hususunda sektörlerde yapılan araştırmalar sonucunda ise gerekli düzenlemeler ve standartlara uyumun büyük ölçüde tamamlanmaya başladığı gözlenmiştir.

Türkiye'de KOBİ'lerde CE işareti ve diğer standart ve teknik düzenleme belgelerinin bulunması rekabet gücünü arttıracaktır böylece pazar payları yükselecektir. İhracatları diğer Avrupa ülkelerinde hiçbir engelle takılmadan pazara sunulacaktır.

BÖLÜM 3: AB'DE UYGULANAN TARİFE DIŞI ENGELLERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE ETKİLERİ

3.1 Türkiye'nin AB İle Dış Ticareti

Avrupa Birliği korumacılık politikalarıyla öncelikli olarak iç piyasalarını şekillendirmiştir. İç pazarda ise mallar hiç bir kısıtlamaya tabi olmadan piyasada serbestçe dolaşabilmişlerdir. AB korumacılıktan küreselleşme sürecine geçişte kendine daha çok pazar bulmak için üçüncü ülkelere karşı ortak tarife uygulamaya başlamıştır. Bunun yanında karşılıklı olarak tarifeleri en aza indirerek dünya ticaretinde pazar payını arttırmaya çalışmıştır.

Tablo 6: Türkiye'nin Dış Ticaretinde GB Öncesi ve Sonrası AB'nin Payı

Yıl	Genel (Milyon \$)			Avrupa Birliği (Milyon \$)			AB'nin Payı (%)		
	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim
1980	2,910	7,909	10,819	1,300	2,360	3,660	44.7	29.8	33.8
1985	7,958	11,343	19,301	3,204	3,895	7,099	40.3	34.3	36.7
1993	15,348	29,429	44,777	7,599	13,875	21,474	49.5	47.1	48.0
1994	18,105	23,270	41,375	8,635	10,915	19,550	47.7	46.9	47.3
1995	21,636	35,707	57,343	11,078	16,861	27,939	51.2	47.2	48.7
1996	23,224	43,627	66,851	11,549	23,138	34,687	49.7	53.0	51.9
1997	26,261	48,559	74,820	12,248	24,870	37,118	46.6	51.2	49.6
1998	26,974	45,921	72,895	13,498	24,075	37,573	50.0	52.4	51.5
1999	26,587	40,671	67,258	14,348	21,401	35,749	54.0	52.6	53.2
2000	27,775	54,503	82,278	14,510	26,610	41,120	52.2	48.8	50.0
2001	31,342	41,399	72,741	16,118	18,280	34,398	51.4	44.2	47.3
2002	36,059	51,553	87,612	18,459	23,321	41,780	51.2	45.2	47.7
2003	47,252	69,339	116,591	24,484	31,695	56,179	51.8	45.7	48.2
2004	63,120	97,539	160,659	34,417	45,434	79,851	54.5	46.6	49.7
2005	73,476	116,774	190,250	38,394	49,220	87,614	52.3	42.1	46.1
2006	85,141	137,032	222,173	43,924	53,849	97,773	51.6	39.3	44.0
2007	107,153	169,986	277,139	60,397	68,589	128,986	56.4	40.3	46.5

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (12.05.2008).

<http://www.tuik.gov.tr>, (2008).

<http://www.tuik.gov.tr>, (2008).

Gümrük Birliği öncesi, 1980-1995 yılları arasında Türkiye'nin genel ihracatında gözle görülür bir artış sağlanmış, en çok artış ise 1993-1995 yılları arasında meydana gelmiştir.

AB ile olan ticarete ise 1980 döneminde 1,300 milyon \$ olan ihracat rakamları Gümrük Birliği öncesi son dönemde 11,078 milyon \$ civarına çıkmıştır. İthalat rakamlarında 1980 yılında 2,360 milyon \$ seviyesinden 1995 yılında 16,861 milyon \$ seviyesine çıkmıştır. AB dış ticarete 1980 yılında olduğu gibi günümüzde de ticaretin büyük bir kısmının gerçekleştiği bölge olmuştur.

Gümrük Birliği öncesi dönemde 1980 yılında Türkiye'nin AB'ye olan ihracat payı toplam ihracat payının %44.7'sini oluşturmaktadır. Gümrük Birliği öncesi son dönemde ihracat payındaki oran %51.2 oranında gözlenmektedir. İthalat payı ise 1980 döneminde 29.8 oranında iken 1995 yılında bu oran %47.2'dir.

Gümrük Birliği sonrası dönem incelendiğinde AB ile olan ticarete 1996 yılında ihracat rakamları 11,549 milyon \$ olan Türkiye'nin 2000 yılında ihracat rakamları 14,510 milyon \$, 2007 yılında 60,397 milyon \$'dır. İthalat rakamları da 1996 yılında 23,138 milyon \$, 2000 yılında 26,610 milyon \$, 2007 yılında 68,589 milyon \$ civarındadır.

Gümrük Birliği sonrası dönemde 1996 yılında Türkiye'nin AB ile olan ihracat payı %53, 2000 yılında %48.8, 2007 yılında ise %40.3'tür.

AB'nin Türkiye pazarına hiç bir kısıtlama olmaksızın girebilmesi 1996 yılı itibariyle uygulamaya konulan Gümrük Birliği anlaşması ile gerçekleşmiştir.

1980'den 1995 yılına kadar olan dönemde Türkiye'nin AB ile olan ticaret hacmindeki payı ortalama %42.9'dur. Bu dönem Gümrük Birliği Öncesi Döneme denk gelmektedir. Gümrük Birliği sonrası döneme bakacak olursak AB ile ortalama ticaret hacmindeki pay %49.01 civarındadır (Seki, 2005).

Türkiye'nin dünya ticaretinde büyük paya sahip AB'ye ihracat hacmi artmıştır. Her yıl ortalama olarak AB ile olan ihracat rakamlarında artışlar yaşanmaktadır fakat ihracata paralel olarak ihracattan daha yüksek değerlerde ithalat rakamlarında artışlar gözlenmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin AB ile olan dış ticaretinde Gümrük Birliği'nin imzalanması ile başlayan dönemde ortalama ticaret hacminde artışlar meydana gelmiştir. Gümrük

öncesi döneme göre ihracat ve ithalat payında önemli ölçüde artışlar gözlenmektedir. Türkiye'nin AB'deki ihracat payı artmıştır fakat dış ticarete açık söz konusudur.

3.2. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Dış Ticaretinde Sektörel Dağılım ve Tarife Dışı Engellerin Etkileri

Tablo 7: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tarım Sektörü (İhracat Milyon \$)

Yıl	Tarım											
	Temel Tarım			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Su Ürünleri			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	900	7.3	-	25	0.2	-	80	0.7	-	1,005	8.2	-
1997	924	6.8	2.7	30	0.2	20.0	100	0.7	25.0	1,054	7.8	4.9
1998	942	6.6	1.9	32	0.2	6.7	75	0.5	-25.0	1,049	7.3	-0.5
1999	920	6.3	-2.3	33	0.2	3.1	77	0.5	2.7	1,030	7.1	-1.8
2000	766	4.8	-16.7	36	0.2	9.1	67	0.4	-13.0	869	5.4	-15.6
2001	861	4.7	12.4	37	0.2	2.8	54	0.3	-19.4	952	5.2	9.6
2002	896	3.7	4.1	53	0.2	43.2	81	0.3	50.0	1,030	4.2	8.2
2003	1,088	3.2	21.4	67	0.2	26.4	120	0.3	48.1	1,275	3.7	23.8
2004	1,446	3.8	32.9	105	0.3	56.7	135	0.4	12.5	1,686	4.4	32.2
2005	1,790	4.1	23.8	113	0.3	7.6	143	0.3	5.9	2,046	4.7	21.4
2006	1,589	3.6	-11.2	117	0.3	3.5	125	0.3	-12.6	1,831	4.2	-10.5

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

AB ile ticarete ihracat alanında tarım sektöründe 1996 yılından itibaren 2006 yılına kadar olan veriler tabloda gösterilmiştir.

Verilere göre ihracatta tarım sektöründe toplam değer rakamları ile 1996 yılında 1,005 Milyon \$ iken 1999-2000 yılına kadar artış göstermektedir. 2000 yılındaki ekonomik kriz nedeniyle ihracat rakamlarında azalmalar meydana gelmektedir. Toplam yüzdeler pay olarak ise 1996 dönemlerindeki ticaret payına günümüz ihracat rakamları olarak yaklaşılamamıştır. Kriz döneminden sonraki yıllara bakıldığında tarım sektöründe yeniden toplam değer olarak artış görülür. Fakat pay olarak azalmalar devam etmektedir.

Tarım sektöründe standartlara uyum açısından bakıldığında Türkiye'de firmaların büyük bölümü uyumlaştırılmıştır. Hazır gıda ürünlerinde standartlara tam uyum ile gelecekte AB'ye olan ihracat artacaktır.

Tablo 8: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü (İhracat Milyon \$)

Yıl	Tekstil ve Konfeksiyon								
	Tekstil			Konfeksiyon			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	1,316	10.7	-	3,598	29.4	-	4,914	40.1	-
1997	1,543	11.4	17.2	3,603	26.7	0.1	5,146	38.1	4.7
1998	1,756	12.2	13.8	3,934	27.4	9.2	5,690	39.7	10.6
1999	1,746	12.0	-0.6	3,873	26.7	-1.6	5,619	38.7	-1.2
2000	1,765	11.0	1.1	3,999	24.8	3.3	5,764	35.8	2.6
2001	1,871	10.1	6.0	4,175	22.6	4.4	6,046	32.8	4.9
2002	1,849	7.6	-1.2	5,098	20.8	22.1	6,947	28.4	14.9
2003	2,315	6.7	25.2	6,435	18.7	26.2	8,750	25.4	26.0
2004	2,976	7.8	28.6	7,525	19.6	16.9	10,501	27.4	20.0
2005	3,108	7.1	4.4	8,250	18.8	9.6	11,358	25.9	8.2
2006	3,441	7.8	10.7	8,472	19.3	2.7	11,913	27.1	4.9

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe her yıl ortalama ticaret değerlerinde artış gözlenmektedir. Toplam değer olarak 1996 yılında 4,914 milyon \$ olan ihracat rakamları 2000 yılında 5,764 milyon \$, 2006 yılında 11,913 milyon \$ civarındadır.

Tekstil ve Konfeksiyon sektörüne toplam ihracat payı olarak bakıldığında 1996 yılında %40.1 olan ihracat payı 2000 yılında %35.8, 2006 yılında ise 27.1 oranlarındadır.

Genel toplam ihracat payına bakıldığında AB'ye olan ihracat payında azalmalar meydana gelmiştir. Bu azalmalarda dışarıyla olan rekabetin önemi büyüktür. Özellikle de Çin'in Tekstil sektöründeki payı Türkiye'nin AB'ye olan payını aşmıştır.

Türkiye tekstil sektöründe AB uyum sürecinde gerekli belgeleri almaktadır. Firmaların Türkiye hızlı bir şekilde gerekli çalışmaları yürütmektedir. Önümüzdeki 5 yıl içerisinde AB'ye olan ticaret tekstil sektöründe de artacaktır.

Tablo 9: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Demir-Çelik Sektörü (İhracat Milyon \$)

Yıl	Demir-Çelik (72-73)								
	Demir ve Çelik(72)			Demir veya Çelikten Eşya(73)			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	182	1.6	-	238	2.1	-	420	3.6	-
1997	339	2.8	86.3	282	2.3	18.5	621	5.1	47.9
1998	391	2.9	15.3	311	2.3	10.3	702	5.2	13.0
1999	515	3.6	31.7	302	2.1	-2.9	817	5.7	16.4
2000	547	3.8	6.2	360	2.5	19.2	907	6.3	11.0
2001	625	3.9	14.3	371	2.3	3.1	996	6.2	9.8
2002	493	2.7	-21.1	443	2.4	19.4	936	5.1	-6.0
2003	792	3.2	60.6	641	2.6	44.7	1,433	5.9	53.1
2004	1,525	4.4	92.6	1,067	3.1	66.5	2,592	7.5	80.9
2005	1,181	3.1	-22.6	1,121	2.9	5.1	2,302	6.0	-11.2
2006	1,830	4.2	55.0	1,359	3.1	21.2	3,189	7.3	38.5

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

AB'ye olan ihracat payında artışlar sağlanmıştır. Toplam değer olarak da Türkiye'nin kazancı paralel bir seyir izlemektedir. 2000 krizinde ihracat payında herhangi bir düşüş gözlenmemektedir.

Ticaret payı demir çelik alanında Türkiye'nin AB'ye olan payı 1996 yılında %1.6 seviyesinden 2006 yılında %4.2 seviyesine çıkmıştır. Demir çelik eşya bölümünde ise ticaret payı daha az artış göstermiştir. 1996 yılında %2.1 olan ticaret payı 2006 yılında %4.2 civarlarındadır.

Genel olarak ticaret payı ise 1996 yılında %3.6 iken bu oran 2000 yılında %6.3 ve 2006 yılında %7.3 seviyesine yükselmiştir.

Demir-Çelik sektöründe birtakım projeler üzerinde çalışılmaktadır. 2009-2010 senelerinde uyumlaştırma çalışmalarının bitmesi planlanmaktadır. Gerekli düzenlemeler ile 1996 yılından bu yana az da olsa gelişme gösteren sektörde artışlar yaşanacaktır.

Tablo 10: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Elektrikli ve Elektronik Ürünler (İhracat Milyon \$)

Yıl	Elektrikli ve elektronik ürünler (84,85,87)											
	Makineler (84)			Elektrikli ve elektronik ürünler(85)			Motorlu taşıtlar ve parçaları (87)			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	414	3.6	-	713	6.2	-	376	3.3	-	1,503	13.0	-
1997	456	3.7	10.1	852	7.0	19.5	240	2.0	-36.2	1,548	12.6	3.0
1998	577	4.3	26.5	1,238	9.2	45.3	267	2.0	11.3	2,082	15.4	34.5
1999	707	4.9	22.5	1,095	7.6	-11.6	902	6.3	237.8	2,704	18.8	29.9
2000	718	4.9	1.6	1,231	8.5	12.4	915	6.3	1.4	2,864	19.7	5.9
2001	919	5.7	28.0	1,277	7.9	3.7	1,557	9.7	70.2	3,753	23.3	31.0
2002	1,135	6.1	23.5	1,803	9.8	41.2	1,985	10.8	27.5	4,923	26.7	31.2
2003	1,558	6.4	37.3	2,268	9.3	25.8	3,271	13.4	64.8	7,097	29.0	44.2
2004	2,208	6.4	41.7	3,294	9.6	45.2	6,091	17.7	86.2	11,593	33.7	63.4
2005	2,700	7.0	22.3	3,704	9.7	12.4	6,615	17.3	8.6	13,019	34.0	12.3
2006	3,308	7.5	22.5	4,034	9.2	8.9	8,441	19.2	27.6	15,783	35.9	21.2

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe 1996 yılında toplam ihracat rakamlarına bakıldığında toplam ihracat değeri 1,503 milyon \$ iken 2000 yılında 2,864 milyon \$ ve 2006 yılında 15,783 milyon \$'dır. İhracat payı olarak incelendiğinde 1996 yılında %13 olan ihracat payı 2000 yılında %18.8 oranına, 2006 yılında %35.9 oranına yükselmiştir.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe Türkiye'nin kazancı ve ihracat payı her sene ortalama belli oranlarda artış göstermektedir. 2006 yılı rakamları ile AB'ye olan ihracat payı üç katına çıkmıştır.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe Türkiye'de firmalar CE işareti konusunda çalışmalarına destek vermektedir. AB uyum sürecinde bu sektörde de firmalar gerekli sertifikaları AB ülkelerinden almaktadır. Bu da firmalara ek maliyetler yüklemektedir. Türkiye'de gerekli kuruluşların oluşmasıyla gerekli düzenlemelere uyum süreci hızlanacaktır ve bu sektörde de ihracat payı artacaktır.

**Tablo 11: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Diğer Sanayi Ürünleri
(İhracat Milyon \$)**

Yıl	Sanayi Ürünleri (diğer)		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	3,707	32.1	-
1997	3,879	31.7	4.6
1998	3,975	29.4	2.5
1999	4,178	29.1	5.1
2000	4,106	28.3	-1.7
2001	4,371	27.1	6.5
2002	4,623	25.0	5.8
2003	5,929	24.2	28.3
2004	8,045	23.4	35.7
2005	9,581	25.0	19.1
2006	11,208	25.5	17.0

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

İncelenen diğer sektörlerde ise ihracat pay olarak 1996 senesinde %32 civarlarında iken 2006 senesine bakıldığında %25 oranlarındadır. Değer olarak ise ihracat rakamları 1996 senesinde 3,707 milyon \$ iken 2006 senesine kadar artış ile 11,208 milyon \$'dır.

**Tablo 12: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde İncelenen Sektörler Toplamı
(İhracat Milyon \$)**

Yıl	Toplam
	Değer
1996	11,549
1997	12,248
1998	13,498
1999	14,348
2000	14,510
2001	16,118
2002	18,459
2003	24,484
2004	34,417
2005	38,306
2006	43,924

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

İncelenen bütün sektörlerin toplamına baktığımızda ihracatta AB'ye her yıl bir önceki yıla oranla artış yaşanmıştır.

Tablo 13: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tarım Sektörü (İthalat Milyon \$)

Yıl	Tarım											
	Temel Tarım			İşlenmiş Tarım Ürünleri			Su Ürünleri			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	559	2.2	-	57	0.2	-	23	0.1	-	639	2.6	-
1997	357	1.5	-36.1	71	0.3	24.6	32	0.1	39.1	460	1.9	-28.0
1998	313	1.5	-12.3	90	0.4	26.8	22	0.1	-31.3	425	2.0	-7.6
1999	310	1.2	-1.0	107	0.4	18.9	17	0.1	-22.7	434	1.6	2.1
2000	274	1.5	-11.6	114	0.6	6.5	23	0.1	35.3	411	2.2	-5.3
2001	156	0.7	-43.1	104	0.4	-8.8	4	0.0	-82.6	264	1.1	-35.8
2002	238	0.8	52.6	134	0.4	28.8	7	0.0	75.0	379	1.2	43.6
2003	338	0.7	42.0	152	0.3	13.4	16	0.0	128.6	506	1.1	33.5
2004	332	0.7	-1.8	228	0.5	50.0	15	0.0	-6.3	575	1.2	13.6
2005	385	0.7	16.0	272	0.5	19.3	12	0.0	-20.0	669	1.2	16.3
2006	360	0.7	-6.5	336	0.6	23.5	13	0.0	8.3	709	1.3	6.0

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

Türkiye'nin AB ile olan ticaretinde tarım sektörü toplam değer olarak 1996 yılında ithalat rakamları 639 milyon \$, 2000 yılında 411 milyon \$, 2006 yılında 709 milyon \$'dır.

İthalat payı incelendiğinde toplam ithalat payı 1996 yılında %2.6, 2000 yılında %2.2, 2006 yılında %1.3 oranındadır.

Türkiye'nin AB ile olan ticaretinde ithalat rakamlarına baktığımızda tarım sektöründe Türkiye'nin ithalatı her sene ekonomik kriz yıllarındaki inişler hariç artış içerisindedir. İthalat payı olarak incelendiğinde ise 1996 yılındaki %2.6 oranındaki ithalat payı oranı 2006 yılında gözlemlenmemektedir.

1996 yılından itibaren su ürünlerindeki ithalat payında azalışlar gözlenmektedir. 2000 yılından itibaren su ürünlerinde ithalat payı %0'dır. İşlenmiş tarım ürünleri ve temel tarım ürünlerinde ithalat payı artmıştır.

Genel olarak toplam ithalata baktığımızda Türkiye tarım ürünlerinde AB'den ithal etmek yerine AB'ye ihraç eden ülke konumundadır.

Tablo 14: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü (İthalat Milyon \$)

Yıl	Tekstil ve Konfeksiyon								
	Tekstil			Konfeksiyon			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	1,139	4.6	-	119	0.5	-	1,258	5.1	-
1997	1,352	5.6	18.7	142	0.6	19.3	1,494	6.2	18.8
1998	1,201	5.6	-11.2	154	0.7	8.5	1,355	6.3	-9.3
1999	1,131	4.3	-5.8	121	0.5	-21.4	1,252	4.7	-7.6
2000	1,192	6.5	5.4	142	0.8	17.4	1,334	7.3	6.5
2001	1,102	4.7	-7.6	117	0.5	-17.6	1,219	5.2	-8.6
2002	1,390	4.4	26.1	139	0.4	18.8	1,529	4.8	25.4
2003	1,536	3.4	10.5	187	0.4	34.5	1,723	3.8	12.7
2004	1,847	3.8	20.2	201	0.4	7.5	2,048	4.2	18.9
2005	1,828	3.4	-1.0	201	0.4	0.0	2,029	3.8	-0.9
2006	1,715	3.2	-6.2	255	0.5	26.9	1,970	3.7	-2.9

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

Tekstil sektörü incelendiğinde toplam ithalat değeri 1996 yılı rakamlarıyla 1,258 milyon \$ civarlarındadır. 2000 yılında ise ithalat değeri 1,334 milyon \$, 2006 yılında 1,970 milyon \$'dır.

Tekstil sektöründe ithalat payı 1996 yılında %5.1 oranında iken 2000 yılında bu oran %7.3, 2006 yılında düşüşle %3.7 oranına gerilemiştir.

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe ithalat olarak Türkiye'nin AB ile olan payında 1996 dönemine kıyasla 2006 yılına kadar düşüş gözlenmektedir. Türkiye tekstil sektöründe ihracatçı ülkedir.

Daha çok AB'den ithal etmek yerine ihraç edilmektedir. Bu nedenle ithalat rakamlarında azalışlar söz konusu olmaktadır. Ayrıca bizim yerli sanayimizde diğer üçüncü ülkelerden ucuz olduğu sürece tekstil mallarını ithal edebilmektedir.

**Tablo 15: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Demir-Çelik Sektörü
(İthalat Milyon \$)**

Yıl	Demir-Çelik (72-73)								
	Demir ve Çelik(72)			Demir veya Çelikten Eşya(73)			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	1,581	6.8	-	499	2.2	-	2,080	9.0	-
1997	1,298	5.2	-17.9	573	2.3	14.8	1,871	7.5	-10.0
1998	996	4.1	-23.3	469	1.9	-18.2	1,465	6.1	-21.7
1999	610	2.9	-38.8	332	1.6	-29.2	942	4.4	-35.7
2000	813	3.1	33.3	518	1.9	56.0	1,331	5.0	41.3
2001	608	3.3	-25.2	395	2.2	-23.7	1,003	5.5	-24.6
2002	1,033	4.4	69.9	462	2.0	17.0	1,495	6.4	49.1
2003	1,802	5.7	74.4	604	1.9	30.7	2,406	7.6	60.9
2004	2,394	5.3	32.9	640	1.4	6.0	3,034	6.7	26.1
2005	2,958	6.0	23.6	744	1.5	16.3	3,702	7.6	22.0
2006	3,265	6.1	10.4	884	1.6	18.8	4,149	7.7	12.1

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

1996 yılından 1999 yılına kadar demir çelik sektöründe ithalat rakamlarında azalma söz konusudur. Fakat ekonomik kriz sonrası dönem itibariyle ithalat payı artışa geçmiştir.

**Tablo 16: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Elektrikli ve Elektronik Ürünler
(İthalat Milyon \$)**

Yıl	Elektrikli ve elektronik ürünler (84,85,87)											
	Makineler (84)			Elektrikli ve elektronik ürünler(85)			Motorlu taşıtlar ve parçaları (87)			Toplam		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	6,137	26.5	-	1,973	8.5	-	2,043	8.8	-	10,153	43.9	-
1997	6,205	24.9	1.1	2,580	10.4	30.8	2,964	11.9	45.1	11,749	47.2	15.7
1998	5,927	24.6	-4.5	3,074	12.8	19.1	2,695	11.2	-9.1	11,696	48.6	-0.5
1999	4,214	19.7	-28.9	3,823	17.9	24.4	2,389	11.2	-11.4	10,426	48.7	-10.9
2000	4,934	18.5	17.1	4,297	16.1	12.4	4,462	16.8	86.8	13,693	51.5	31.3
2001	3,837	21.0	-22.2	2,398	13.1	44.2	1,500	8.2	-66.4	7,735	42.3	-43.5
2002	5,365	23.0	39.8	2,550	10.9	6.3	1,975	8.5	31.7	9,890	42.4	27.9
2003	6,719	21.2	25.2	2,788	8.8	9.3	4,479	14.1	126.8	13,986	44.1	41.4
2004	8,818	19.4	31.2	4,691	10.3	68.3	8,449	18.6	88.6	21,958	48.3	57.0
2005	10,346	21.1	17.3	4,834	9.9	3.0	8,378	17.1	-0.8	23,558	48.1	7.3
2006	11,578	21.5	11.9	5,127	9.5	6.1	8,794	16.3	5.0	25,499	47.4	8.2

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

1999-2000 yıllarında elektrikli ve elektronik ürünlerde ithalat payı %48.7-%51.5 seviyelerindedir. Fakat sonraki dönemlerde ithalat paylarında düşüşler yaşanmıştır. Bu düşüslere rağmen ithalat payı bir önceki dönemi yakalamış ve %48 seviyelerine çıkmıştır.

Tablo 17: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde Diğer Sanayi Ürünleri (İthalat Milyon \$)

Yıl	Sanayi Ürünleri (diğer)		
	Değer	Pay (%)	Değ. (%)
1996	9,008	38.9	-
1997	9,296	37.4	3.2
1998	9,134	37.9	-1.7
1999	8,347	39.0	-8.6
2000	9,841	37.0	17.9
2001	8,059	44.1	-18.1
2002	10,028	43.0	24.4
2003	13,074	41.2	30.4
2004	17,819	39.2	36.3
2005	18,999	38.8	6.6
2006	21,522	40.0	13.3

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

Diğer çeşitli sektörlerde ise ticaret payı olarak çok fazla değişim gözükmemektedir. Değer olarak ise 1996 yılında 9,008 milyon \$ olan ithalat rakamları 2006 senesinde 21,522 milyon \$ civarında seyretmektedir. 2006 senesinde ithalat payı %40'dır.

Tablo 18: Türkiye'nin AB ile Ticaretinde İncelenen Sektörler Toplamı (İthalat Milyon \$)

Yıl	Toplam
	Değer
1996	23,138
1997	24,870
1998	24,075
1999	21,401
2000	26,610
2001	18,280
2002	23,321
2003	31,695
2004	45,434
2005	48,957
2006	53,849

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, (21.05.2008).

İthalat alanında incelenen sektörlerin toplamında AB ile olan ticaret rakamlarına bakıldığında ele alınan yıllardan 1999 ve 2001 yıllarında meydana gelen azalışlara rağmen 2001 yılından itibaren seneden seneye ithalatta artışlar görülmektedir.

AB'ye uyum sürecinde standart ve teknik düzenlemeler, çevresel kriterler alanında tarım sektöründe en önemli düzenlemelerden biri ambalajlama işlemleridir. Ambalajlama işlemleri bakımından Türkiye'de sektörlerin uyumluluğu %80 civarlarında bulunmaktadır. Diğer bölümlerde AB uyum sürecinde çalışmalara devam edilmektedir (<http://www.tarimsalpazarlama.com.tr>, 2008).

Gıda sektöründe kayıt dışı işletmelerin sayısı fazladır. Ayrıca bu sektörde et üretim ve işleme tesislerinin %10'u teknik ve hijyenik düzenlemelere uygundur. Bu düzenlemelerde kayıt dışı firmalardan halkın yoksul kesiminin daha ucuz olduğu için alışveriş yapmasının önemi büyüktür. AB üyeliğine kadar gerekli standartlara uymayan yada geçiş sürecine hak kazanmayan firmalar kapatılacaktır (İKV, 2007).

Tekstil ve Hazır giyim sektöründe 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye'de toplam ihracatın %40'ı karşılanmaktadır. Sektörler istihdamın %35'ini sağlamaktadır. 2004'te AB tekstil pazarında Türkiye %17 pay ile lider Çin %11 ile ikinci olarak yer almaktaydı. 2001 yılında WTO Doha Zirvesinde belli olan 2005 yılında kotların kalkmasıyla Çin 2005 yılının ilk altı ayında %22'lik pay ile birinciliğe yükselmiştir. Türkiye ise %19'luk pay ile ikinciliğe düşmüştür.

Demir-Çelik sektörü değinildiği üzere sektörler arasında en erken uyum çalışmalarına başlamasına rağmen gerekli projeler 5-5 yıl içerisinde tamamlanacaktır.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe ise örnek verecek olursak televizyon ticaretinde AB'de %50'lik pazar payı bulunmaktadır. Bunun %80'i fason, %20'si Türkiye'nin markalarından oluşmaktadır. Uyum çalışmaları devam etmektedir.

AB pazarı günümüzde Uzakdoğu ülkelerinin rekabetine karşı anti-damping vergileri ile korunmaktadır. Çin'e uygulanan vergi %44.6, Tayland'a uygulanan vergi %30, Malezya %25, Kore %15, Türkiye %0 olarak belirlenmiştir (Sak, 2005).

Tablo 19: Türkiye'nin AB'ye İhracatı ve Belli başlı Sektörlerin İhracatı Değeri (milyon \$) ve Payları (%)

Yıllar	Toplam İhracatta AB'nin Değer ve Payı		Tarım sektörü		Tekstil ve Konfeksiyon sektörü		Demir-Çelik sektörü		Elektrikli ve elektronik ürünler sektörü	
	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay
1996	11,549	49.7	1,005	8.2	4,914	40.1	420	3.6	1,503	13.0
1997	12,248	46.6	1,054	7.8	5,146	38.1	621	5.1	1,548	12.6
1998	13,498	50.0	1,049	7.3	5,690	39.7	702	5.2	2,082	15.4
1999	14,348	54.0	1,030	7.1	5,619	38.7	817	5.7	2,704	18.8
2000	14,510	52.2	869	5.4	5,764	35.8	907	6.3	2,864	19.7
2001	16,118	51.4	952	5.2	6,046	32.8	996	6.2	3,753	23.3
2002	18,459	51.2	1,030	4.2	6,947	28.4	936	5.1	4,923	26.7
2003	24,484	51.8	1,275	3.7	8,750	25.4	1,433	5.9	7,097	29.0
2004	34,417	54.5	1,686	4.4	10,501	27.4	2,592	7.5	11,593	33.7
2005	38,394	52.3	2,046	4.7	11,358	25.9	2,302	6.0	13,019	34.0
2006	43,924	51.6	1,831	4.2	11,913	27.1	3,189	7.3	15,783	35.9

Kaynak: Bu tablo çeşitli ihracat rakamları ve oranları kullanılarak tarafımdan oluşturulmuştur.

Tablo 19'a göre tarım sektörü incelendiğinde AB'ye olan ihracattaki pay tarım sektöründe 1996 senesinde %8.2 civarındadır. 2000 senesinde bu oran %5.4 ve 2006 senesinde %4.2'dir.

Tekstil sektöründe ise AB'ye olan ihracat içerisindeki pay 1996 senesinde %40.1, 2000 senesinde %35.8, 2006 senesinde %27.1'tir. AB'ye olan payın düşmesinin en önemli sebeplerinden biri Çin piyasasının da AB içerisine girmesidir. Fakat günümüzde tüketiciler daha ucuz mallar yerine kaliteli mallara yönelmektedirler.

Demir-Çelik sektöründe ise AB içerisinde sektörün payı 1996 senesinde %3.6, 2000 senesinde %6.3, 2006 senesinde %7.3 civarındadır. Demir-Çelik sektöründe kademeli olarak artış söz konusudur. Fakat tam olarak AB uyum süreci gerçekleşmemektedir. Gerekli yatırım ve düzenlemelerle sektörün ihracat payında artış yaşanabilir.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe 1996 senesinde bu oran %13, 2000 senesinde %19.7, 2006 senesinde %35.9'dur. 1996 senesine kıyasla istikrarlı bir şekilde sektörde artış sağlanmıştır. Bu sektörde CE belgelendirme faaliyetlerinin tam

olarak uygulanması ve gerekli ürünlerin bu belgelere sahip olması ile pazar payı daha da artacaktır.

İncelenen sektörlerde AB'ye olan ihracatta en büyük etki tekstil ve elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye olan ihracatında tekstil sektörünün 2006 yılında payı %27.1'dir. Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe ise ihracat payı %35.9'dur.

Türkiye'nin İhracatında önemli paya sahip olan Tablo:19'da açıklanan sektörlerde Tarife dışı engel oluşturan kalite, çevre ve sağlık standartları ve teknik düzenlemeler konusunda büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin AB'ye ihracatında bu konuda herhangi bir kısıtlama ile karşılaşması mümkün değildir. Hatta dış ticaret potansiyelinin daha artması mümkün olacaktır.

3.3. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Dış Ticaretinde Tarife Dışı Engel Oranları ve Dış Ticaret Üzerine Etkileri

Uruguay Raundu ile birlikte TBT anlaşmasında varılan sonuçlar ile ticarete standartlar ve teknik düzenlemelerin engellerden sayılmaması için bu tür ürünler için uygulanacak tarife oranları %12-%15 civarlarında seyretmektedir. Fakat yerel üreticiler bu oranları korumacılık kapsamında %50 civarlarında tutmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerine baktığımızda tarım ve balıkçılık üretimi sektörünü örnek gösterecek olursak sektördeki ürünlerin %50'sinde tarife oranları %12 civarlarındadır.

Endüstriyel üretimde tarife düzenlemeleri yapılan ürünlerde tarife oranları %12-%15 , motorlu taşıtlarda tarife oranları %15, Tekstil sektöründe ve ayakkabı, çorap vb. ürünlerin bulunduğu sektörlerde ise %12-%19 civarlarında tarife oranları gözlenmektedir (<http://www.twinside.org>, 2008).

Türkiye'de Avrupa Birliği pazarında payını arttırmak için gerekli AB standart ve teknik düzenlemelerini uygulamak zorundadır. Bu düzenlemeler olmadan önümüzdeki yıllarda AB ile olan ticaret payımızda artış yaşanmayabilir.

Avrupa Birliği uyum sürecinde standartlar, teknik düzenlemeler ve çevresel kriterlere uyum aşamasında firmaların belli oranlarda üretim maliyetlerinde artış yaşanmaktadır. Bu maliyetler bir fatura veya belge ile gerekli kurumlara bildirildiklerinde belli oranlarda bu maliyetlerden kurtulabilmektedirler, bu kurumlar maliyetlerin bir kısmını karşılamaktadırlar.

WTO'nün 2003 Dünya Ticaret Raporu doğrultusunda verilen bilgilere göre; dünya mal ticareti 2001 yılında yaşadığı daralmadan kurtulmuştur. İstatistiklere bakıldığında AB içi ticaret hacmi hariç olarak hesaplanan verilere göre dünya ihracatında geçen yıla kıyasla %4'lük büyüme sağlanmıştır. Dünya ithalatında ise %3'lük bir büyüme sağlanmıştır. İhracat ve ithalat sırasıyla 4,9 trilyon dolar ve 5,1 trilyon dolara yükselmiştir. Rakamlara göre dünya ticareti 2002 yılına göre daha iyi verilere sahip olsa bile yine de, genişleme 1990'lı yıllardaki genişlemenin yaklaşık olarak yarısına gelmektedir.

Dünya mal ihracatından AB iç ticareti hariç, AB %19,1 pay ve 939 milyar dolar ile birinci sırada yer almaktadır. 693 milyar dolar ile AB'yi ikinci sırada ABD takip etmektedir. Üçüncü olarak ise Japonya 416 milyar dolar ile dünya mal ihracatında önemli bir yere sahiptir.

Mal ithalatında ise ABD %23,2'lik pay ve 1,2 trilyon dolar ile birinci sırada yer almaktadır. Arkasından AB %18 pay ve 931 milyar dolar ile ikinci, Japonya ise 336 milyar dolar ile üçüncü sıradadır.

AB'nin 2001 yılına kıyasla 2002 yılında üçüncü ülkeler ile olan ticaretinde gerçekleştirdiği ithalatın çok az bir yükseliş ile %1 gibi bir düzeyde kaldığı saptanmıştır. AB içerisindeki ticaret ise %4,5'lik bir oranda artmıştır. AB ticaretinde en dinamik bölümün ise AB'nin %6,5'lik bir pay ile artış gösteren üçüncü ülkelere yapılan mal ihracatı olmuştur. Türkiye, dünya mal ticaretinde 2002 yılında %0,7'lik pay ve 34,8 milyar dolarlık mal ihracatı ile 25. sırada yer almıştır. Dünya ithalatında ise %0,9 pay 48,8 milyar dolarlık ithalat ile 19. sırada yer almaktadır. İthalat bakımından Türkiye'de bir önceki yıla oranla % 18'lik bir artış görülmektedir. İhracat bakımından ise iki haneli artış hızı %11 devam etmektedir.

Tablo 20: Tarife Dışı Engellerin Çevresel Kriterler Açısından Uygulama Oranları

	AB, Kanada, Japonya, ABD		Türkiye, Meksika, Kore	
(%)	Sınır	Uygulanan	Sınır	Uygulanan
1.Çevre kirliliği yönetim grubu				
Hava Kirliliği Kontrolü	0-5.6	0-7.2	17.0-42.7	4.3-10.2
Atık su yönetimi	0-5.7	0-7.9	16.8-55.2	5.2-12.7
Katı atık yönetimi	0-9.0	1.4-11.4	63.8-17.1	4.9-13
İyileştirme ve temizleme	2.3-3.4	2.9-4.5	32.8-38.3	8.0-13
Gürültü kirliliğini azaltma	1.6-2.3	1.6-2.5	22.7-21.7	8.4-9.3
Çevresel gözlem ve analiz	0.7-2.3	1.7-4.0	13.7-23.3	3.7-12
2.Temizleyici teknoloji ve üretim grubu				
Kaynakları etkin çevreci kullanma, teknoloji ve yöntem	-	-	-	-
Kaynaklarda etkin çevreci üretim	2.0-5.6	3.1-6.5	21.8-30.5	9.3-11.7
3.Kaynak yönetim grubu				
İç mekan hava kirliliği kontrolü	-	-	-	-
Su temini	2.0-4.5	3.1-5.4	20.0-24.8	7.8-10.2
Geri dönüşüm materyaller	-	-	-	-
Isı enerji koruma ve yöntemi	1.7-5.6	1.4-7.2	49.3-17.1	4.3-11.3

Kaynak: Bu Tablo OECD'nin çeşitli dokümanlarından yararlanılarak derlenmiştir, "OECD Documents, (2000)."

Dünya hizmet ticareti incelendiğinde ticaret rakamları 2002 yılında %5'lik bir artış ile 3 trilyon dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Dünya hizmet ihracatında AB, 673 milyar dolarlık ihracat ve %43,7'lik pay ile birinci sırada yer almıştır. Dünya hizmet ithalatında ise 651 milyar dolar ile ve %42,8'lik bir pay ile AB birinci sırada yer almaktadır. WTO'nun 2003 Dünya Ticaret Raporu'nda küresel ticaretin önümüzdeki yıllarda %3 veya daha az artması beklenmektedir. Bu azalmanın nedenleri arasında petrol fiyatlarındaki artışlar, savaşlar, hastalıklar vb. konular gösterilmektedir (WTO, 2003).

Türkiye'nin 1999 yılında çevresel ürünler ile ilgili tarife dışı engel olarak görülen oranlarda uygulanma oranları %0,9 ile %11,5 arasında değişim göstermektedir (OECD, 2002a).

2002 yılında çevresel mallarda tarife dışı oranlar ise Türkiye'de üst sınır olarak ortalama %22,4 şu an için uygulanan oranlar ise 8,2 civarlarındadır (OECD, 2002b).

Standartlara uyum sürecinde üretim maliyetlerinde artışlar yaşanmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar sabit maliyetlerin, firmaların katma değerinin %5'ine kadar çıkabileceğini göstermektedir.

Uyum çerçevesinde yapılan %1'lik yatırımın firmaların daha fazla işçi ve sermaye kullanmasına sebep olarak değişken üretim maliyetlerini %0.15 civarında arttırabileceği hesaplanmaktadır (Sak, 2005).

Avrupa Birliği'nin dünya ticaretindeki verilerine baktığımızda, AB'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı ithalat miktarı 2002 senesinden bir önceki yıla kıyasla artış göstermemektedir.

AB'nin dış ticaretinde ithalat payındaki düşüşün nedenleri arasında AB'nin koyduğu standartlar ve teknik düzenlemeler ile gerekli düzenlemelere uymayan malların kaliteli, halk sağlığını ve güvenliğini tehdit etmesinin oluşturduğu engeller vardır.

AB'nin mal ihracatı ise ithalata oranla daha yüksek bir seyir izlemektedir. Günümüzde tüketicilerin kaliteli mallara yönelmeleri ve dolaylı olarak bu etkinin piyasa baskısı olarak kendini göstermesi firmaları gerekli düzenlemeleri yapmaya zorlamaktadır.

Tablo 21: Tarife Dışı Engellerin AB ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması

2000-2006 Yılları Ortalamaları (Sektörler)	AB ile Dış Ticarete İhracat Payı (%) ve Değer (Milyon \$)	AB ile Dış Ticarete İthalat Payı (%) ve Değer (Milyon \$)	Genel Olarak Standartlara Uyum Payı (%)	2002 Yılı Belirlenen Tarife Dışı Engellerin AB ve Türkiye İçin Tarife Oranları Ve Standartlar	Türkiye'nin Tarife Dışı Engellere Sektörel Bazda Uyumu
Tarım	İhracat payı %4.5 İhracat değeri 1,384 milyon \$	İthalat payı %1.3 İthalat değeri 501 milyon\$	%80	Tarım Sektöründe en önemli bölümlerden olan ambalajlamada %80 standartlara uyum söz konusudur. Genel olarak uygulanan: TR:%8.2 AB:%2.1	Tarımsal ürün ticaretinde tarife dışı engeller Türkiye'nin lehine gelişme seyri göstermektedir. Özellikle işlenmiş gıdalarda standartlara uyum büyük oranda sağlanmıştır.
Tekstil ve Konfeksiyon	İhracat payı %28.9 İhracat değeri 8,754 milyon\$	İthalat payı %4.6 İthalat değeri 1,693 milyon\$	%60-%70	Tekstil sektöründe en önemli belgelerden Eko Teks'e sahip firmalar Türkiye'de %60 civarındadır.	Tekstil ürünleri ticaretinde Türkiye'nin lehine durum söz konusudur.
Demir-Çelik	İhracat payı %6.3 İhracat değeri 1,765 milyon\$	İthalat payı %6.6 İthalat değeri 2,445 milyon\$	%65	Erdemir-İşdemir-Kardemir'de standartlara uyum projesi 2009 yılında bitecektir.	Demir-Çelik ürünleri ticaretinde henüz tam uyum sağlanamamıştır.
Elektrikli ve Elektronik Ürünler	İhracat payı %28.9 İhracat değeri 8,433 milyon\$	İthalat payı %46.3 İthalat değeri 16,617 milyon\$	%70	Sektörlerde Ar-ge, yeni ürün geliştirme durumu zayıftır.CE işareti konusunda çalışmalar devam etmektedir.	Elektrikli ve Elektronik ürün ticaretinde standartlarda büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. Fakat AB'den ithalat payı ihracat payının üzerindedir.

Kaynak: Bu tablo "www.dtm.gov.tr, (12.05.2008),
www.dtm.gov.tr,(21.05.2008),
www.tarimsalpazarlama.com,(2008),
OECD, (2002b),
SAK, Güven (2005)," kaynakları derlenerek tarafımdan oluşturulmuştur.

Türkiye'nin de AB'ye olan ihracatının artması, Türkiye'deki firmaların AB'deki firmalarla rekabet edecek güçte olması, standart ve teknik düzenlemelerin bir an önce uygulanması ile gerçekleşecektir. Uygulanan standartlar ile birlikte firmaların

ürünleri AB ülkelerinde serbest dolaşım hakkı kazanacaktır ve daha çok pazar payına sahip olunacaktır.

Tarım sektöründe Türkiye'nin AB ile olan ticaretinde ihracat rakamları sürekli bir düşüş içerisinde girmiştir. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde tarım sektöründe özellikle ambalajlama sisteminin uygulanması bakımından önemli olan işlenmiş ürünlerde Türkiye %80 civarlarında standartlara uyum sağlamaktadır. Buna paralel olarak da işlenmiş ürünlerde AB'ye olan ihracat payında artış görülmektedir.

Tablo 19'daki ihracat rakamların incelendiğinde 2006 yılında tarımsal ürün ihracatı 1,831 milyon \$ düzeyindedir. Standart ve teknik düzenlemelere uyumsuzluk %20 ile %30 civarındadır. Bunun kısmen de olsa ihracat üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır.

Türkiye'de AB uyum süreci içerisinde tarım sektöründe firmalar büyük oranda standartlara hazır hale gelmektedir. Tarım sektöründe ithalat payı olarak temel tarım ürünlerinde Türkiye'nin AB'ye olan ihracatı AB'nin Türkiye'ye olan ihracatından büyüktür. Temel tarım ürünlerinde Türkiye üstün bulunmaktadır. Fakat işlenmiş ürünlerde Türkiye'nin ihracatı AB'den ithalatı karşılamamaktadır. Türkiye'nin işlenmiş ürünlerdeki standartlara uyumunun tamamlanması ile birlikte bu sektörde AB'ye olan ihracatı daha da artış gösterecektir.

Gıda sektöründe 5 Haziran 2004 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Gıda Güvenliği Kanunu ile birlikte AB'deki uygulamalar ile uyumlu olarak "tarladan sofraya gıda güvenliği" yaklaşımı benimsenmiştir (İKV, 2007).

Tekstil sektöründe ise 1990'lı yıllarda %40 olan ihracat günümüzde önemli ölçüde azalmıştır. Bunun en önemli etkileri arasında üçüncü ülkelerin Türkiye'den daha ucuza AB'ye tekstil aramalı ve nihai ürün ihraç etmesidir. Fakat gelecek dönemlerde tekstil sektöründe tarife dışı engeller konusunda gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi halinde ihracat payında önemli artışlar sağlanabilecektir. Tekstil sektöründe AB'den ithal edilen ürünler ihracata paralel bir seyir izlemektedir. Türkiye ile AB arasında ticaret hacmi oranlarına bakıldığında ise tekstil sektöründe bu oran Türkiye'nin lehinedir.

Çevresel standartlara uyum çalışmaları doğrultusunda tekstil sektörü ile alakalı olarak Ekolojik Tekstil çalışmaları dünyada 1990'lı yıllarda başlamıştır. Eko Teks olarak da nitelendirilen bu çalışma ile birlikte tekstil ürünleri tüm yaşam sürecinde hammaddenin elde edilmesinden ürünün atık haline kadar olan süreç içerisinde kullanılan kimyasallar, atık su, işyerinde gürültü düzeyi, baca gazı gibi çevre ve insan sağlığıyla ilgili konular ekolojik tekstil ürünleriyle ilgili çalışmaların ana hatlarını oluşturmaktadır (Öktem, 2001).

1998 yıllarında Eko Teks 100 belgesine sahip firmaların payı % 4.8 civarlarında idi. Fakat 2001 yılından itibaren firmalar hızlı bir şekilde bu belgeye sahip olmaya başlamışlardır. Günümüzde bu belgeye sahip firmalar % 60'ların üzerindedir. Bunun en büyük nedeni AB ülkelerinin ithalat yaparken Eko Teks gibi çeşitli etiketleme sistemlerine dikkate almalarıdır. Genel olarak tekstil sektöründe %60 ile %70 oranında standartlara uyum sağlanmıştır.

Tablo 19'da tekstil sektörünün 2006 yılı ihracat rakamı 11,913 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. %30-%40 oranında standartlara ve teknik düzenlemelere uyumsuz olan sektörde, gerekli uyumun sağlanmasıyla ihracat potansiyelinde artış gözlemlenebilecektir.

AB ye olan ihracat payının artması için örneğin Almanya'nın Yeşil Nokta diye nitelendirdiği kurallarına uyarak, Yeşil Nokta'ya sahip olmak Türkiye'nin Almanya'ya olan ihracatında önemli bir artışa neden olacaktır (Öktem, 2001).

Demir çelik sektöründe ise Türkiye'nin ithalatı 1996 ve 2000'li yılların başlarına oranla 2006 yıllarında artış göstermiştir. Fakat AB ile olan ithalat rakamları da ihracat rakamlarına yakındır. Yine de AB'nin Türkiye'ye ihracat değeri Türkiye'nin ihracat değerinin üzerindedir. Bunun nedenleri arasında AB ülkelerinden, çoğunlukla, yassı ve vasıflı çelik ithal edilirken, AB ülkelerine, katma değeri düşük, inşaat demiri ihraç edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye demir çelik sektörü AB uyum çalışmalarına en erken başlayan sektörlerden biridir. AB uyum sürecinde çalışmalara devam edilmektedir. AB standartları doğrultusunda Erdemir, İşdemir, Kardemir'de projeler gerçekleştirilmektedir. 2006 yılı itibariyle gerekli standartlara uyum %65 oranında tamamlanmıştır. Bu projelerin

de 2009 yılında bitmesi planlanmaktadır. AB çevre ile ilgili standartlar ve ar-ge çalışmaları sürdürülmektedir (<http://www.sedefed.org>, 2008).

Tablo 19’da demir-çelik sektöründe 2006 yılı ihracat rakamı 3,189 milyon \$ civarındadır. %35 oranında standartlara ve teknik düzenlemelere uyumsuzluk söz konusudur. Gerekli uyumun sağlanmasıyla demir çelik ihracatında AB pazarı önemli bir potansiyel olacaktır.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe CE işaretinin Türkiye’de alınarak daha rahat bir şekilde belli maliyetlerden kurtularak standartlara uyum amaçlanmıştır. Sektörde standartlara uyum konusunda çalışmalar devam etmektedir. 2006 yılı itibariyle %70 standartlara uyum söz konusudur.

Tablo 19’da elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe 2006 yılında ihracat rakamı 15,783 milyon \$’dır. %30 oranında standartlara uyumsuz olan sektörün gerekli uyumun sağlanmasıyla AB’ye ihracatta öncü sektörler arasında yer alacaktır.

Elektrikli ve elektronik ürünlerde Türkiye’nin ihracatına bakıldığında toplam pay yüzdeler olarak artmıştır. Bu artışta en önemli pay motorlu taşıtlar ve araçların bulunduğu sektördedir. Elektronik ürünler ve makinelerde AB’ye olan ihracat payındaki artışlar yıllık ortalama %1 civarındadır.

Türkiye’nin ithalat payına bakıldığında ise makinelerde 2006 yılında oran %21.5 olmasına rağmen ihracatta bu oran %7.5 civarlarındadır. Elektrik ve elektronik ürünlerde ise ithalat payında her sene azalışlar görülmektedir ve 2006 yılında bu oran %9.5 civarlarına gerilemiştir. İhracat payı ise %9.2 civarlarında seyretmektedir. Motorlu taşıtlar ve parçalarının ithalatında ise 1990 yılları ve 2000 yıllarının başlarına göre son yıllarda ithalatta oran artışa geçmiş ve %16 civarlarına ulaşmıştır. Fakat 2006 yılı ihracat payına bakıldığında bu oran %19.2’lik bir düzeye çıkmıştır.

Elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe Türkiye’nin AB ile ticaretinde ticaret hacmi makinelerin ticaretinde AB’nin lehine, elektrikli ve elektronik ürünlerde ise eşit bir durum söz konusudur. Motorlu taşıtlar ve parçalarında ise ticaret hacmi

Türkiye'nin lehinedir. Genel toplam olarak baktığımızda ise 2006 yılında ticaret payı AB'nin lehine görülmektedir.

3.4. Türkiye'nin AB'ye Uyumda Karşılaştığı Sorunlar

Türkiye AB ile uyum sürecinde tarife dışı engeller alanında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunları yasal, kurumsal ve ekonomik sorunlar olarak üçe ayırabiliriz.

3.4.1 Yasal Sorunlar

Türkiye'de yasal sorunlar olarak değerlendirdiğimiz mevzuat uyumunda ortaya çıkan sorunlar genellikle CE işareti ile olan sorunlardan meydana gelmektedir.

CE işaretinde meydana gelen temel sorunlar uygulama eksikliklerinden oluşmaktadır. Ürünlerin Teknik Mevzuatının Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun, uyumlaştırılan AB mevzuatı, diğer mevzuatlar konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Sorunların içinde en önemlisi Türkiye'de onaylanmış kuruluşun olmamasıdır. Görevlendirme süreci başlamış olsa da olumlu bir gelişme kaydedilememiştir. (ISO, 2004:27).

Onaylanmış kuruluş alanında Türkiye'de aday kuruluşlar bulunmaktadır. Ocak 2004 tarihinde AB'ye başvuran onaylanmış kuruluş adaylarının başvuruları iptal edilmiştir. Bunun gerekçesi ise gerekli mevzuatlara tam olarak uyulmadığı ve ayrıca altyapının tam olarak sağlanmadığı durumundan kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de tam olarak yasal mevzuatlara uyum sağlanamamıştır. Önümüzdeki 5-10 yıl içerisinde onaylanmış kuruluş adaylarının gerekli düzenlemeleri tamamlayıp aday olmaları beklenmektedir.

3.4.2. Kurumsal Sorunlar

Pazara güvenli ürünlerin sunulmasını sağlamak için insan ve çevre sağlığına zarar verecek ürünlerin engellenmesi, firmalar arası haksız rekabetin önlenmesi için yetkili kuruluşlar tarafından yapılan piyasa gözetimi ve denetimi konusunda kamu kuruluşlarında altyapı eksiklikleri söz konusudur.

TSE’de teknik kurula ilişkin bir düzenleme olmamıştır. Ücret karşılığında görev yapan uzmanlar aynı kalmıştır. TSE’ye bu yönde eleştiriler gelmektedir. AB entegrasyonu bağlamında standardizasyon sürecinin, ücretli uzmanlar yerine, ilgili tarafların katılımı ve mutabakatı neticesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. TSE Kanunu’nda yapılması öngörülen çalışmalar devam etmektedir. Taslak Kanun birçok olumlu düzen getirmektedir fakat teknik kurulların ilgili taraflara tam anlamıyla açıklık getirmemektedir. Teknik Kurullara katılan uzmanlara belirli ücretin ödenmesi de tarafsızlığı etkileyen bir başka olumsuz noktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. İleride bu konular TSE’nin CEN ve CENELEC’e yaptığı tam üyelik başvurularına engel teşkil edebilir.

AB tarafından eleştirilen bir diğer konu da büyük bölümü yapı malzemelerine ilişkin olan zorunlu standartlardır. Bu konuda, en son bilgi, “Türkiye’de Kalite Altyapısının Desteklenmesi” Projesi kapsamında hazırlanan Ülke Raporları’nın sonuncusunda (2005-2006) yer almaktadır.

Buna göre, 2005 yılında toplam zorunlu standart sayısı 683 iken, 2006 yılında 261 tanedir. Bu standartlardan Yeni Yaklaşım Direktifi kapsamında olanların sayısı ise, 2005 yılında 300 iken, 2006 yılında 29’a indirilmiştir. Dolayısıyla, zorunlu standartların azaltılmasına ilişkin çalışmalar hızla sonuç vermektedir.

Standartların zorunlu uygulaması ilgili bakanlığın sorumluluğu altındadır. AB uyum çalışmaları kapsamında standartların gönüllü uygulanmasını teşvik etmek ve özellikle uyumlaştırılmamış alanda zorunlu standart uygulamasını azaltmak amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde bir komisyon kurulmuştur. TSE standart hazırlama Merkezi de bu komisyonda gözlemci olarak yer almakta ve standardizasyon alanındaki tecrübelerini aktarmaktadır (İKV, 2006:39-41).

TÜRKAK Kanunu’nun değiştirilmesi gündemdedir. Bunun başlıca nedeni, TÜRKAK’ın teknik uzmanlık gerektiren akreditasyon kararlarını verirken tam ve bağımsız yetkiye sahip olması gerekliliğidir. Bu yönde değişiklik çalışmaları sürmektedir (İKV, 2006:45).

Avrupa Birliği Bakanlık altında yetkilendirme sisteminin laboratuvar ve muayene kuruluşları açısından piyasa içerisinde eşit şartlar yaratmaktan uzak olduğunu ifade

etmektedir. Çevre Bakanlığı eleştirilerin giderilmesi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Bakanlığa başvuran laboratuvarların TÜRKAK tarafından akredite edilmek içinde başvurması gerekmekte ve akredite olmak için 1 yıl süre verilmektedir (İKV, 2006:48).

Türkiye’de standardizasyon açısından en büyük sorunlardan birisi standardizasyon sürecinde ilgili katılımlardan kaynaklanmaktadır.

3.4.3. Ekonomik Sorunlar

AB uyum sürecinde ekonomik olarak yaşanan sorunlar Türkiye’de henüz onaylanmış kuruluşların olmamasından kaynaklanmaktadır. Firmalar gerekli ürün testleri için AB’deki kuruluşlara gitmektedir bu da firmalara artı maliyet eklemektedir.

Genellikle KOBİ’lere daha ağır maliyetler yüklenmektedir. Test ve belgelendirme aşamaları için AB’deki kuruluşlardan alınan sertifikalar vb. belgeler maliyetli olmaktadır. Türkiye-AB standardizasyon sistemleri arasındaki temel farkları kısaca özetlersek;

- Avrupa Birliği’nde standartlar ihtiyari, direktifler ise zorunludur. Türkiye’de ise, standartlar zorunlu olarak yer almaktadır.

-AB’de üretici standartlara veya direktiflere uygun üretim yapma yollarından herhangi birini seçebilir. Eğer standartlara uygun üretim yaparsa, ürünün direktiflerin gereklerine uygun olduğu varsayılır. Ülkemizde ise, TSE tarafından belirlenen standartlara uygun üretim yapmak zorundadır. Ürünlerin uyması zorunlu kuralları belirleyen direktifler yoktur.

-AB’de standart hazırlama ile uygunluk değerlendirmesi yapma görevleri farklı kurumlara verilmiştir. Standart hazırlama görevi CEN ve CENELEC’te, uygunluk değerlendirme görevi ise onaylanmış kurumlardadır. Türkiye’de ise, hem standart hazırlama hem de uygunluk yapma işlemleri TSE tarafından yürütülmektedir. TSE’nin bu işlemleri yapan tek kuruluş olması AB sistemine uymamaktadır.

-AB standardizasyon sisteminde, ülkelerin standardizasyon faaliyetlerini yürüten üst kuruluş olarak Milli Akreditasyon Konseyi (MAK) bulunmaktadır. Ülkemizde ise,

Milli Akreditasyon Konseyi 04.11.1999 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4457 sayılı Milli Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuştur. Ancak, bu kurum tamamen AB mevzuatına uyum için verilen 5 yıllık geçiş süresinde yerine getirilmesi gereken taahhütlerden birisi olduğu için kurulmuştur ve halen yapılanmasını sürdürmekte olup, AB standardizasyon sistemi anlamında görevlerini yapamamaktadır (GMD, 2001:325).

3.5. Çözüm Önerileri

Ele alınan sektörlerde görüldüğü üzere genel olarak Türkiye'nin AB'ye olan toplam ihracatı ithalatını karşılamamaktadır. AB ile olan ticaret payının daha çok artması için günümüzde çeşitli sektörlerin ürünleri için AB uyum sürecinde gerekli standartlara uyulması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'de kurumlar arasında koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Kurumların ortak hareket etmeleri bilgi alışverişinde bulunmaları gerekmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri mal ithalatında ülkelerde belli standartlar aramaktadırlar. Örnek verecek olursak daha önce değinildiği üzere Almanya'nın Yeşil Nokta uygulamasında ülkeler ithal ettikleri malların ambalajlarının geri alınması için bu ülkelerde bu belgeyi zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde bu ülkelere mal ithalatı yapmamaktadırlar. Almanya'dan sonra bu uygulama diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de başlamıştır.

Tarım sektöründe özellikle işlenmiş ürünlerde, gerekli düzenlemelerin tam olarak uygulanması ile bu sektörde ticaret payında önemli artışlar görülecektir. Türkiye'nin ihracatında önemli payı bulunan elektrikli ve elektronik ürünler sektöründe, tekstil sektöründe gerekli düzenlemelerin tamamlanması Türkiye'nin ticaret hacmini önemli ölçüde arttıracaktır. Demir çelik sektöründe ise AB ile olan ithalat ve ihracat rakamları birbirine yakındır. Gerekli düzenlemelerin tamamlanması ile bu sektörde ihracat payında artış görülecektir.

Türkiye'nin ihracat rakamlarının artması için bu gibi standartların bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Gerekli sertifikaların alınması için firmaların katlandığı maliyet 2000 yılında 300 milyon \$ civarındadır. 2000 yılındaki AB ile olan ticaret

rakamlarına bakıldığında Türkiye'nin ihracatı 14 milyar \$, ithalatı ise 26 milyar \$ seviyelerindedir. İncelendiği üzere bu maliyet 2000 yılında önemli bir paya sahiptir.

Türkiye'de standartlara uyum sürecinin hızlı işlemesi için devletin ve sorumlu bakanlıkların, kurumların ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Türkiye'de bu konuda koordinasyon eksikliği yaşanmaktadır. Özellikle de KOBİ'lere gereken önem verilmelidir. KOBİ'lere AB uyum sürecinde gerekli standartlar, çevresel ve teknik düzenlemelerin takibi hususunda gerekli bilgiler güncellenmelidir. KOBİ'lerin de bu süreci yakından takip etmesi gerekmektedir.

AB standartları, çevresel vb. düzenlemelere uymak artık günümüz koşullarında zorunluluk oluşturmaktadır. Sektörlerin ticaret hacimlerinin artması için gerekli düzenlemeler yapılmalı gerekli sertifika ve belgelere sahip olunmalıdır.

Kaliteli, çevre dostu ürünlerin rağbet gördüğü AB pazarında böylelikle ticaret hacmin de daha da artış sağlanacak Türkiye'deki firmalar daha rahat AB pazarında rekabet edecek ve pazar bulabileceklerdir.

SONUÇ

Tarife dışı engeller konusu uluslararası ticarete kısıtlama oluşturan en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Yeni tarife dışı engel olarak adlandırılan çevresel düzenlemeler, sağlık, güvenlik, kaliteli standartları ve düzenlemeleri ticaretin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu nedenle artık bütün ülkeler bu konulara önem vermeye başlamışlardır.

Globalleşen dünyada artık tüketiciler de kaliteli mallara yönelmiş durumdadır. Çevresel korumacılık artık çok değerli bir hal almıştır. Ürünlerin çevresel kriterlere uyumu, halk sağlığını, güvenliğini koruyucu durum teşkil etmesi firmaların pazar payını arttırmaktadır. Standartlara uygun üretim yapan firmalar, diğer firmalara oranla dünyada daha rahat pazar bulabilir ve paylarını arttırabilirler.

Tarife ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)süresince Gümrük Birliği tarifeleri en aza indirilirken diğer taraftan tarife dışı araçlar ortaya çıkmıştır. Ülkeler, tarife dışı araçları yerli endüstrilerini dışarıdan korumak için uygulamaktadırlar. Tez araştırmasında GATT'ın Uruguay Raundu'nda tarife dışı araçlar ele alınmıştır. Ele alınan tarife dışı engeller Uruguay Raundu'nda ülkelerin uluslararası ticareti engellememeleri koşuluyla ticarete engel teşkil etmeyeceği kararına varılmıştır. Bu karar, TBT Ticarete Teknik Engeller Anlaşması'nda alınmış bir karardır. Ve böylece ülkeler çevreyi korumak, halk sağlığını korumak, güvenli, kaliteli mal tüketmek adına çeşitli standart ve teknik düzenlemeleri uygulayabileceklerdir.

Standart ve teknik düzenlemeler Avrupa Birliği ülkelerinde üç kurum tarafından düzenlenmekte ve uygulanmaktadır. Bu kuruluşlar CEN (Avrupa Standardizasyon Komitesi), CENELEC (Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi) ve ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü)'dir. Akreditasyon alanında ise ilk olarak Uluslararası Laboratuvar Akreditasyon Birliği (ILAC) daha sonra Avrupa Laboratuvar Akreditasyon Birliği (EAL) ve belgelendirme alanında da Avrupa Belgelendirme Akreditasyon Kuruluşu (EAC) takip etmiştir. EAL ve EAC birleşerek EA (Avrupa Akreditasyon Birliği) olmuştur.

AB tek Pazar için “Düzenlenmiş Alan” adı altında standartlar ve teknik düzenlemelerin gelişimi ve uygulama koşulları ile ilgili farklı yaklaşım direktifleri

oluşturmuştur. Bunlar sırasıyla; Klasik Yaklaşım, Yeni Yaklaşım, Modüler Yaklaşım, Global Yaklaşım uygulamalarıdır. Bu uygulamaların hepsinde amaç standartlar ve teknik düzenlemelerin en iyi şekilde işlemedir. Ürünlerin standart ve teknik düzenlemelere uygunluğunun belgesi olarak Yeni Yaklaşım Direktifleri ile ortaya çıkan CE işareti oluşturulmuştur. Ayrıca standart ve teknik düzenlemeler kapsamında çevre ile alakalı olarak ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları yayınlanmıştır. ISO 9001:2000 standardı ise üretim aşamasındaki kalite ve standartlardan oluşmaktadır. Bu standartlar dışında daha pek çok standart türleri mevcuttur. Tez çalışmasında ise daha çok dış ticarete engel oluşturabilecek standartlar ve düzenlemeler üzerinde durulmaktadır.

Türkiye’de standart ve teknik düzenlemeler adına TSE ve akreditasyon kurumu olarak TÜRKAK faaliyet göstermektedir. Türkiye’de onaylanmış kuruluş bulunmamaktadır. Bu nedenle firmalar ürünlerini onaylatmak için AB’ye gitmektedir. Bu da daha yüksek bir bedelle belge almak demektir. KOBİ’lerin uyum sürecindeki maliyeti 2000 yılında 300 milyon \$ civarındadır. Fakat onaylanmış kuruluş adayları bulunmaktadır. Onaylanmış kuruluşların açılması ile firmalar belli bir maliyetten kurtulacaklardır.

Standartlar ve teknik düzenlemeler firmaların üretim maliyetlerinde belli oranda artışa neden olmaktadır. Günümüzde daha çok yaygınlaşan çevresel kriterler kapsamında getirilen düzenlemeler belli düzeyde maliyet artışına neden olmuş ve firmalar bu tür düzenlemelerin ticarete engel teşkil ettiğini, bazı firmalar ise ticareti tam tersine engel oluşturmadığı ve hatta ticaret payını daha da arttıracığını savunmuşlardır.

Türkiye’de araştırılan KOBİ’lerin büyük bir kısmında 2000 yılında CE işareti veya diğer standartlara ait belge bulunmamaktadır. 2006 yılında ise gerekli belgelerin alınması ve standartlara uyumda çalışmalar devam etmektedir ve önemli ölçüde uyum sağlanmaya başlamıştır. İşletmelerin AB ile ticarete rekabet güçlerinin artması için gerekli düzenlemeleri tamamlamaları gerekmektedir. KOBİ’lere gereken desteğin sağlanması ve AB’ye tamamen hazır duruma gelmesi gerekmektedir. AB’ye uyum sürecinde gerekli destek devlet tarafından verilmektedir. Katlanılacak maliyetin %50’ye kadar olan oranı karşılanacaktır.

Tarife dışı engel oranlarına bakıldığında çevresel düzenlemeler kapsamında uygulanan oranlar AB ülkelerinde %2.1, Türkiye’de ise %8.2 civarındadır. Bu oranlar uygulanacak üst sınırı geçmemektedir. Dolayısıyla dış ticarete engel oluşturmamaktadır.

İncelenen sektörlerde AB uyum sürecinde gerekli standartlara tarım sektöründe %80 civarında uyum sağlanmıştır. AB’ye olan ihracatta tarım sektörünün payı 2006 yılında %4.2’dir. Gerekli standartlara uyumsuz olan bölümlerin ihracat rakamlarına etkisi tarım sektöründe ortalama %20-30 civarındadır. Tekstil sektöründe en önemli belgelerden biri olan Eko Teks’te %60 uyum sağlanmıştır. Genel olarak tekstil sektöründe %60-70 oranında uyum sağlanmıştır. Tekstil sektörünün AB’ye olan ihracat payı 2006 yılında %27.1’dir. Standartlara uyumsuz olan bölümlerin ihracat rakamlarına olumsuz etkisi %30-40 civarındadır. Demir-Çelik sektöründe projeler devam etmektedir, 2009 yılında bitmesi planlanmaktadır. 2006 yılında demir-çelik sektöründe standartlara uyum %65 oranındadır. Demir-Çelik sektörünün AB’ye olan ihracattaki payı 2006 yılında %7.3’tür. Standartlara uyumsuz olan bölümlerin ihracat rakamlarına etkisi ortalama %35 civarındadır. Elektrikli ve Elektronik Ürünler sektöründe CE işareti çalışmaları devam etmektedir. 2006 yılı itibariyle standartlara %70 oranında uyum sağlanmıştır. Bu sektörün de Türkiye’nin AB’ye olan ihracatındaki payı 2006 yılında %35.9’dur. Standartlara uyumsuz olan bölümlerin ihracat rakamlarına etkisi ortalama %30 dolaylarındadır. Önümüzdeki yıllarda tarım ve tekstil sektöründe gerekli standartlara tamamıyla uyum sağlanması ile Türkiye’nin ihracat rakamlarında artışlar yaşanacaktır. Demir-Çelik ve Elektrik ve Elektronik Ürünler sektöründe ise tam uyum sağlandığı takdirde özellikle elektronik ürünlerin ihracatında artışlar görülecektir. Türkiye’nin AB’ye olan ihracatında önemli paya sahip tekstil ve elektrik ve elektronik ürünler sektöründe tarife dışı engeller konusunda uyum çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır.

AB ile Türkiye’nin dış ticaretinde yeni tarife dışı engelleri oluşturan kalite, çevre, sağlık standartları ve düzenlemeleri önümüzdeki yıllarda etkisini çok az oranda tarım sektöründe, işlenmiş gıdalarda ve tekstil sektöründe gösterecektir. Türkiye’nin özellikle ihracatını oluşturan mal ve hizmetlerde tamamen uyum sağlanması ile ihracat rakamlarında artışlar sağlanabilecektir. Bu standartlar ve düzenlemeler

Türkiye'nin ihraç ettiği mal maliyetlerini %3-%5 arasında arttırabilecektir. Fakat aynı standart ve düzenlemelere AB ülkeleri de tabi olduğundan bu uygulamalar Türkiye'nin AB ülkesine ihracatını çok fazla etkilemeyecektir. Türkiye'deki firmalar 2004 yılından itibaren gerekli düzenlemeleri büyük ölçüde tamamlamaya başlamışlardır. Standartlara ve teknik düzenlemelere tamamen uyum sağlanmasıyla AB içinde pazar payı hem korunmuş olacak hem de Pazar payında önemli bir artış sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

ÇARIKCI, Emin (2004), *Türk Dünyası'nda Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇOLAKOĞLU, Mustafa H. (2002), *KOBİ Rehberi*, KOSGEB Başkanlığı, Yorum Matbaacılık, Ankara.

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), (2007a), *Avrupa Birliği Ve Türkiye*, DTM Yayınları, 6. Baskı, Eylül, Ankara.

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), (2007b), *2006 Piyasa Gözetimi ve Denetimi Raporu*, DTM Yayınları, Ankara.

DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı)-AB (Avrupa Birliği), (2007), *CE İşareti İle İlgili Mevzuat Ve Faydalı Bilgiler*, DTM Yayınları, Ankara.

ERDİL, T. Sabri (2003), “CE İşareti Uygulamaları Ve Türkiye’de Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Geliştirilmesindeki Sorunlar”, *Dış Ticarete Durum Dergisi-Turktrade*, No.53,Ekim, s.101

GMD (Gümrük Müfettişleri Derneği), (2001), *İthalatta Standardizasyon Denetimi*, GMD Yayınları, No.790, Ankara.

GÜL, E., A. Ekinci (2002), “Çevresel Düzenlemelerin Dış Ticaret Ve Rekabet Üzerine Etkisi”, *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Sayı 7, s.89-101.

HOGENDORN, S., Jan (1996), *Economic Development*, Third Edition, Harper Collins College Publisher, New York.

<http://www.cebelgelendirme.com/sss.php>, 25.12.2007

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=194&icerikID=293&dil=TR>, 05.10.2007

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=195&icerikID=294&dil=TR>, 06.10.2007

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/genel.xls>, 12.05.2008

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=1234&icerikID=761&dil=TR>, 08.02.2008

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/sektorl_ab.xls, 21.05.2008

http://ec.europa.eu/trade/issues/newround/index_en.htm, 12.01.2008

- <http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/industry/chem/chemicals.htm>, 14.01.2008
- <http://www.hazine.gov.tr>, 12.10.2007
- <http://www.ikv.org.tr/temelpolitika.php?l=A>, 13.01.2008
- <http://www.oecd.org>, 19.03.2008
- <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?menusec=244&sayfano=1313&>,
20.12.2007
- <http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=19068&nid=5841>, 24.07.2008
- <http://www.tarimsalpazarlama.com/makale.php?id=2433>, 01.06.2008
- <http://www.teknikengel.gov.tr/ktmllite/files/uploads/Tbtturkce.doc>, 15.11.2007
- <http://www.tse.org.tr/Turkish/tse/kurulus.asp>, 16.01.2008
- <http://www.tuik.gov.tr>, 11.05.2008
- <http://www.tuik.gov.tr>, 11.05.2008
- <http://www.turkak.org.tr/amac.htm>, 04.11.2007
- <http://www.turkak.org.tr/literat/mkl2.htm>, 20.12.2007
- <http://turklab.org/turklab.php>, 08.02.2008
- <http://www.twinside.org.sg/title/bar-cn.htm>, 19.06.2008
- http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm4_e.htm#TRS, 06.10.2007
- HUSTED, Steven ve Michael Melvin (1990), *International Economics*, Harper and Row Publishers.Inc, New York.
- İGEME (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi), (2003), *Avrupa Birliği'nin Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Çerçevesinde Türkiye'deki Gelişmeler Ve TÜRKAĞ*, İGEME Dergisi, No.23, Ankara, s.39-40.
- İKİV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2004), *Türkiye'nin AB'ye Katılım Süreci-AB'nin Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Ve Bankacılık Müktesebatı Ve Türkiye'nin Uyumunu*, İKİV Yayınları, Kasım, İstanbul.
- İKİV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2001), *Sanayi Politikası Ve Kobiler*, İKİV Yayınları, Haziran, İstanbul.

- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2005a), *Avrupa Birliği'nde Piyasa Gözetimi Ve Denetimi Mekanizmaları Ve Türkiye*, İKV Yayınlar, No.189, İstanbul.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2005b), *Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları Ve Türkiye*, İKV Yayınları, No.188, İstanbul.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2006), *Kalite Altyapısı: Standardizasyon, Akreditasyon Ve Uygunluk Değerlendirmesi*, İKV Yayınları, No.194, İstanbul.
- İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), (2007), *Avrupa Birliği Müktesebatı ve Gıda Sektörü Raporu*, İKV Yayınları No.209, İstanbul.
- İSO (İstanbul Sanayi Odası), (2004), *Türkiye'nin Avrupa Birliği Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Ve CE İşareti*, İSO Yayınları, No.965, İstanbul.
- İTO (İstanbul Ticaret Odası), (2005), *AB Müzakere Sürecinde KOBİ'lerin Korunması Ve Uyum Stratejileri*, İTO Yayın No.36, İstanbul.
- İYİBOZKURT, Erol (2001), *Uluslararası İktisat*, 4.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- KARLUK, Rıdvan (2003), *Uluslararası Ekomomi Teori ve Politika*, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- OECD (Organisation For Economis Co-Operation And Development), (2000) *“Environmental Goods: Illustrative Categories with Harmonized Commodity Description and Coding System Product Codes and Tarfiffs”*, OECD Documents.
- OECD (Organisation For Economis Co-Operation And Development), (2002a), *Bound and applied tariffs on environmental goods in selected markets*, OECD Documents.
- OECD (Organisation For Economis Co-Operation And Development), (2002b), *Average tariff levels for environmental goods*, OECD Documents.
- OECD, (Organisation For Economis Co-Operation And Development), (2007) *“Business Perceptions of Non-Trariff Barriers Facing Trade İn Selected Environmental Goods And Associated Services: Survey Results”*, OECD Documents.
- ÖKTEM, Zübeyde (1998), *“İhracatta Avrupa Birliği Standartları ve Türkiye'nin Bu Standartlara Uyumu”*, *MÜSİAD Yayını Araştırma Raporu*, No.31, İstanbul.
- ÖKTEM, Zübeyde (2001), *“Tekstil Sektöründe Standartlar ve Ekolojik Gelişmeler”* *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl 6, Sayı.22, Temmuz, s.85-96.

- ÖRNEK, Gökhan (2005), “Ticarette Teknik Engeller Anlaşması ve Türkiye Uygulaması”, *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl 10, Sayı.34, Nisan, s.30-54.
- SAATÇIOĞLU, Cem (2001), “Dış Ticaretin önündeki Engeller ve Çevresel Kriterler ile Dış Ticaret İlişkisi”, *Dış Ticaret Dergisi*, Yıl 6, No.23, Ekim, s.59-78.
- SAK, Güven (2005), “Türk Özel Sektörünün Avrupa Birliği’ne İntibakı: Yeni Yaklaşımlar”, Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- SARIARSLAN, Halil (1996), *Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ler*, TOBB, Ankara.
- SEYİDOĞLU, Halil (2003), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, 15.Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- SEKİ, İsmail (2005), *Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Net İhracatı Üzerine Etkileri 1985-2003*, İzmir.
- TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi), (2001), *AB’ye Girerken İhracatımız Ve “CE” İşareti*, TİM Yayını, No.65, İstanbul.
- TÜSİAD (Türk Sanayicileri Ve İş Adamları Derneği), (1998), *Dış Ticarette Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı*, TÜSİAD Yayınları, Yay. No.98, İstanbul.
- ULAŞ, D.,B. ARSLAN (2005), “Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Küçük İşletmeler CE İşaretine Hazır mı?”, *Ataum Dergisi*, No.4-2, s.125-144.
- WALTHER, Ted (2002), *Dünya Ekonomisi*, Çev., Ünal Çağlar, Alfa-Aktüel Kitabevi, Bursa.
- WTO (World Trade Organisation), *The New Trading Environment: Dealing with Non-Tariff Barriers*, Chapter 8.
- WTO (World Trade Organisation), (2003), *World Trade Report*, World Trade Organisation Publication, 154-July.

EKLER

EK 1: Avrupa Topluluğu Uygunluk Beyanı'na Bir Örnek.

AT UYGUNLUK BEYANI	
Biz,	(İhracatçının adı)
	(adres)
aşağıda adı, tipi veya modeli ile seri numaraları verilen ürünü /ürünleri belirlenen standartlara (veya dokümanlara) uygun olarak ..... (direktifin/direktiflerin numarası)..... sayılı direktifin/direktiflerin gerekliliklerini karşılayacak şekilde ürettiğimizi beyan ederiz.	
Ürünlerin Adı, Tipi/Modeli, Seri No	İlgili standartlar
	İlgili dokümanlar
Tarih ve yer	
Yetkili Kişinin İmzası ve Kaşe	

Kaynak : İGEME (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi), (2003), *Avrupa Birliği'nin Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Çerçevesinde Türkiye'deki Gelişmeler Ve TÜRKAK*, İGEME Dergisi, No.23, Ankara, s.51.

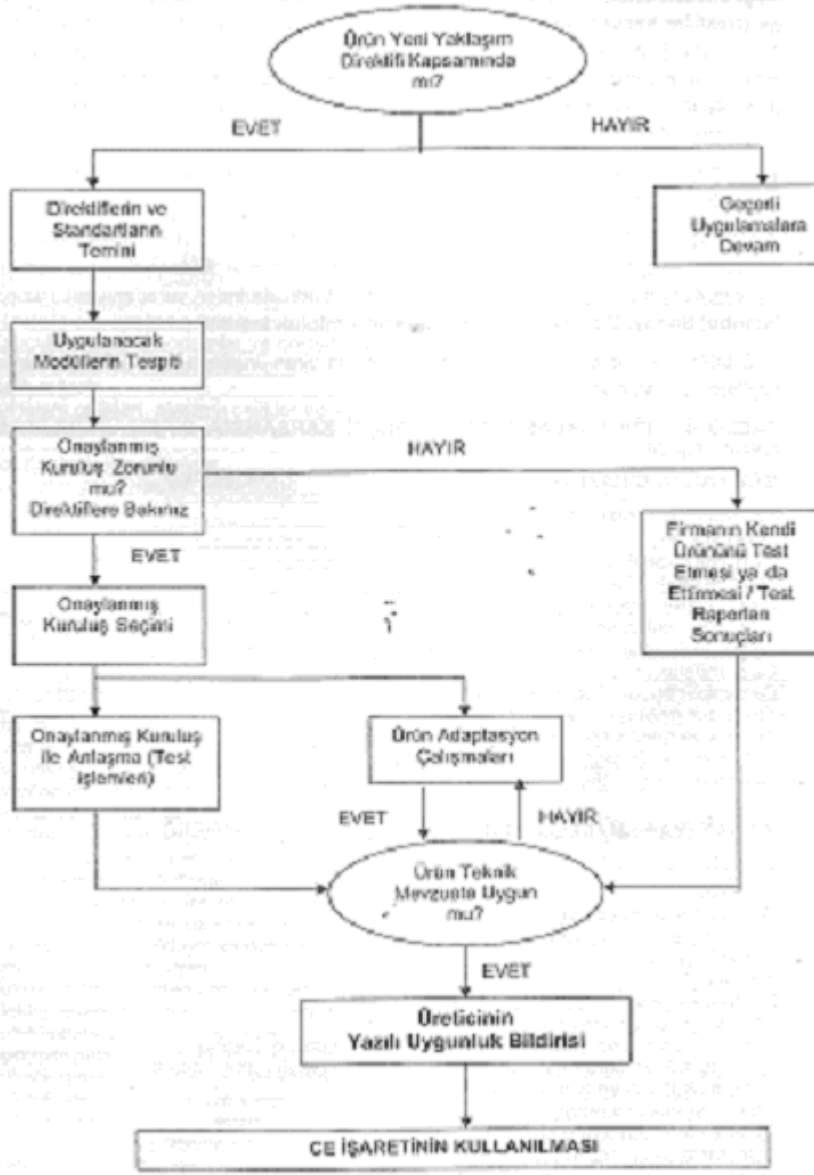
EK 2: CE İşareti İle İlgili Direktiflerde Uygunluk Değerlendirme Esasları (Modüler Sistem).

	A-İMALATÇININ İÇ KONTROLÜ	B-(TİP İNCELEMESİ)				G-(BİRİM DOĞRULAMASI)	H-(TAM KALİTE GÜVENCESİ)
T A S A R I M	İMALATÇI YETKİLİ KURULUŞLARIN KONTROLÜ İÇİN TEKNİK DOSYAYI HAZIR BULUNDURUR A.a GEREKLİ HALLERDE ONAYLANMIŞ KURULUŞUN MÜDAHALESİ	B-(TİP İNCELEMESİ) İMALATÇI ONAYLANMIŞ KURULUŞA MAMULLE İLGİLİ DOKÜMANLARI, TİPİ VEYA PROTOTİPİ TESLİM EDER ONAYLANMIŞ KURULUŞ TEMEL GEREKLERE UYGUNLUĞU İNCELER GEREKLİ İŞE TEST EDER VEYA ETTİRİR AT (BC) TİP İNCELEMESİ BELGESİNİ DÜZENLER				İMALATÇI -TEKNİK DOKÜMANLARINI (DOSYASINI) ONAYLANMIŞ KURULUŞA TESLİM EDER	İMALATÇI -TASARIMI DA KAPSAYAN BİR KALİTE SİSTEMİ TESİS EDER VE ÇALIŞTIRIR ONAYLANMIŞ KURULUŞ -KALİTE SİSTEMİ GÖZETİMİ YAPAR -TASARIM İNCELEME BELGESİ DÜZENLER
	İ M A L A T	A. İMALATÇI TEMEL GEREKLERE UYGUNLUĞU BEYAN EDER VE CE İŞARETİNİ KULLANIR A.a ONAYLANMIŞ KURULUŞ -MAMULLE İLGİLİ TESTLERİ YAPAR* -GELİŞİGÜZEL ARALIKLARLA ÜRÜNÜ KONTROL EDER*	C. TİPE UYGUNLUK İMALATÇI -ONAYLANAN TİPE UYGUNLUĞU BEYAN EDER ONAYLANMIŞ KURULUŞ -MAMULLE İLGİLİ TESTLERİ YAPAR* -GELİŞİGÜZEL ARALIKLARLA ÜRÜNÜ KONTROL EDER*	D. İMALAT KALİTE GÜVENCESİ İMALATÇI -ONAYLANMIŞ BİR KALİTE SİSTEMİNİ TESİS EDER VE ÇALIŞTIRIR -ONAYLANAN TİPE UYGUNLUĞU BEYAN EDER VE CE İŞARETİNİ KULLANIR ONAYLANMIŞ KURULUŞ -KALİTE SİSTEMİNİ ONAYLAR -KALİTE SİSTEMİNİN GÖZETİMİNİ YAPAR	E. MAMUL KALİTE GÜVENCESİ İMALATÇI -SON MUAYENE VE TESTLER İÇİN ONAYLANMIŞ KALİTE SİSTEMİNİ ÇALIŞTIRIR -ONAYLANAN TİPE UYGUNLUĞU BEYAN EDER VE CE İŞARETİNİ KULLANIR ONAYLANMIŞ KURULUŞ -KALİTE SİSTEMİNİN ONAYLAR VE GÖZETİMİNİ YAPAR	F. (MAMUL DOĞRULAMASI) İMALATÇI -ONAYLANMIŞ TİPE VEYA TEMEL GEREKLERE UYGUNLUK BEYANI YAPAR VE CE İŞARETİNİ KULLANIR ONAYLANMIŞ KURULUŞ -ÜRÜNLERİN TEK TEK UYGUNLUK MUAYENESİNİ YAPAR -UYGUNLUK BELGESİ DÜZENLER	İMALATÇI -MAMULÜ TESLİM EDER -UYGUNLUK BEYANINI YAPAR -CE İŞARETİNİ KULLANIR ONAYLANMIŞ KURULUŞ -TEMEL GEREKLERE UYGUNLUK MUAYENESİ YAPAR

Bazı direktiflerde ek şartlar istenebilir.

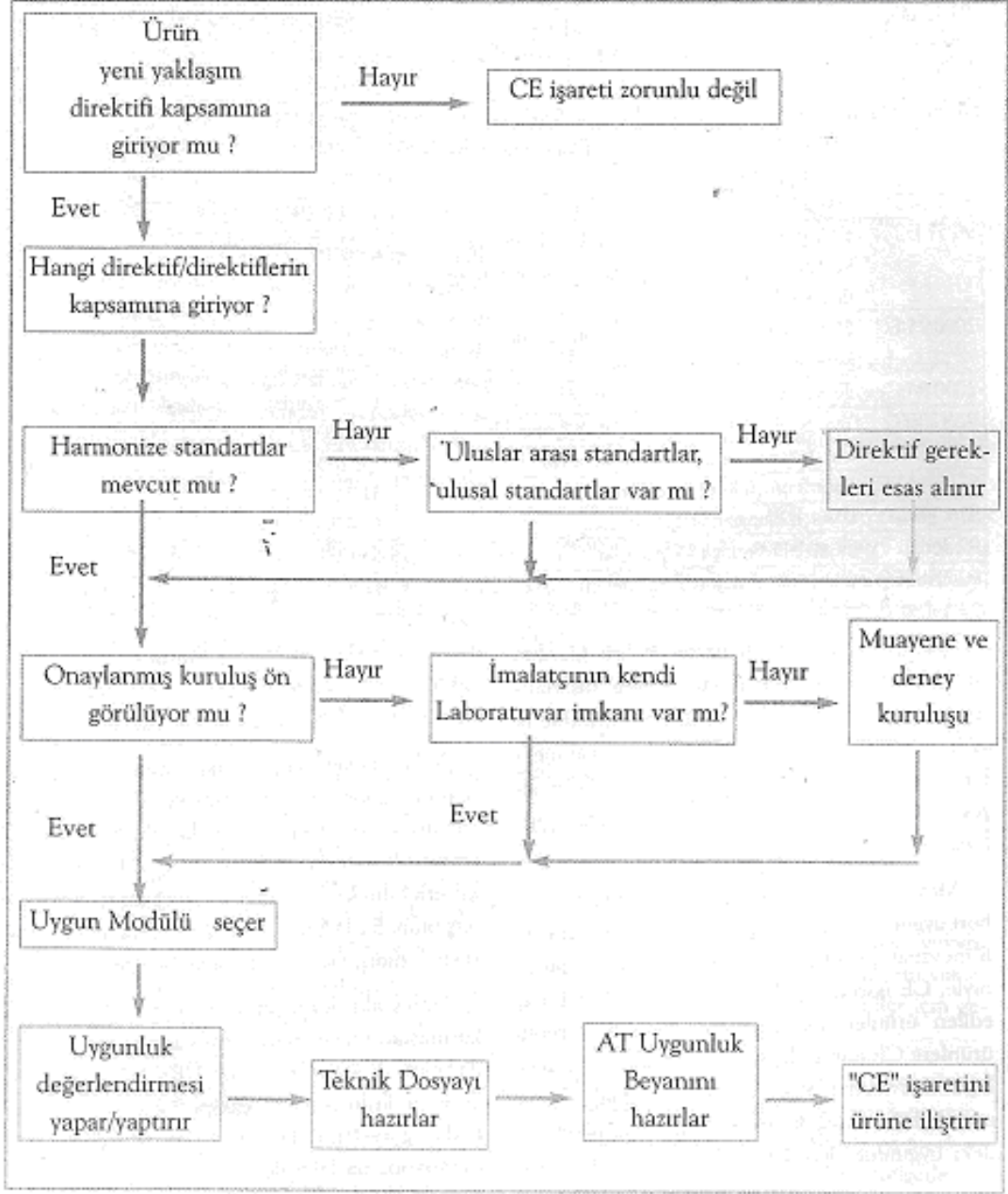
Kaynak: İSO (İstanbul Sanayi Odası), (2004), *Türkiye'nin Avrupa Birliği Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Ve CE İşareti*, İSO Yayınları, No.965, İstanbul, s.25.

EK 3: CE İşareti Kullanımı İle İlgili Genel Prosedür.

Kaynak: İSO (İstanbul Sanayi Odası), (2004), *Türkiye'nin Avrupa Birliği Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Ve CE İşareti*, İSO Yayınları, No.965, İstanbul, s.13.

EK 4: CE İşaretinin Kullanımında İmalatçının İzleyeceği Yol.

Kaynak: İGEME (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi), (2003), *Avrupa Birliği'nin Teknik Mevzuatına Uyum Çalışmaları Çerçevesinde Türkiye'deki Gelişmeler Ve TÜRKA*, İGEME Dergisi, No.23, Ankara, s.49.

EK 5: CE İşaretini Zorunlu Kılan Yeni Yaklaşım Direktifleri

SIRA	DİREKTİFİN KAPSADIĞI ALAN	AB'NİN DİREKTİFLERİ
1	Alçak Gerilim Cihazları	Low voltage equipment 73/23/AET;93/68/AET)
2	Basit Basıncılı Kaplar	Simple pressure vessels 87/404/AET;90/448/AET;93/68AET)
3	Oyuncaklar	Toys (88/378/AET;93/68/AET)
4	Yapı Malzemeleri	Constructions products (89/106/AET;93/68/AET)
5	Elektromanyetik Uyumluluk	Elektromagnetic compatibility (89/336/AET;92/31/AET;93/68/AET)
6	Makineler	Machinery (98/37AT;98/79/AT)
7	Kişisel Koruyucu Donanım	Personel protective equipment (89/686AET;93/68/AET;93/95/AET;96/58/AET)
8	Otomatik Olmayan Tartı Aletleri	Non-automatic weighing instrument (90/384AET;93/68/AET)
9	Vücuda Yerleştirilebilir Aktif Tıbbi Cihazlar	Active implantable medical devices (90/385/AET;93/42/AET;93/68/AET)
10	Gaz Yakan Cihazlar	Gas appliances (90/396/AET;93/68/AET)
11	Sıcak Su Kazanları	Hot water boilers (92/42/AET;93/68/AET)
12	Sivil Kullanım Amaçlı Patlayıcılar	Civil explosives (93/15/AET)
13	Tıbbi Cihazlar	Medical devices (93/42/AET;98/79/AT)
14	Muhtemel Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Ekipman	Equipment and protective system intended for use in potentially explosive atmospheres (94/9/AT)
15	Gezi Amaçlı Tekneler	Recreational craft (94/25/AT)
16	Asansörler	Lifts (95/16/AET)
17	Basıncılı Ekipmanlar	Pressure equipment (97/23/AT)
18	Vücut Dışında Kullanılan Tıbbi Tanı Cihazları	In vitro diagnostic medical devices (98/79/AT)
19	Radyo ve Telekomünikasyon Terminal Cihazları	Radio and telecommunications terminal equipment (99/59AT)
20	Yolcu Taşıma Amaçlı Kablo Üzerinde Hareket Eden Araçlar	Cableway installations designed to carry persons (200/9/AT)
21	Ölçü Aletleri	Measuring instruments (2004/22)

Kaynak: DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), (2007a), *Avrupa Birliği Ve Türkiye*, DTM Yayınları, 6. Baskı, Eylül, Ankara, s.95.

EK 6: CE İşaretinin İliştirilmesini Öngörmeyen Yeni Yaklaşım Veya Global Yaklaşım İlkelerine Dayanan Direktifler

SIRA	DİREKTİFİN KAPSADIĞI ALAN	AB'NİN DİREKTİFLERİ
1	Ambalaj ve Ambalaj Atıkları	Packaging and packaging waste (94/62/AT;2005/20/AT)
2	Trans-Avrupa Yüksek Hızda Ray Sisteminin Uyumu	Interoperability of trans-European high-speed rail system (96/48/AT;2004/50/AT)
3	Denizcilik Ekipmanları	Marine equipment (96/98/AT;2002/84/AT)
4	Trans-Avrupa Geleneksel Ray Sisteminin Uyumu	Interoperability of trans-European conventional rail system (2001/16/AT;2004/50/AT)

Kaynak: DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), (2007a), *Avrupa Birliği Ve Türkiye*, DTM Yayınları, 6. Baskı, Eylül, Ankara, s.96.

EK 7: Yeni Yaklaşım Veya Global Yaklaşımın Bazı İlkelerine Dayanan Direktifler

SIRA	DİREKTİFİN KAPSADIĞI ALAN	AB'NİN DİREKTİFLERİ
1	Dondurucular	Household electric refrigerators, freezers and combinations (96/57/AT)
2	Taşınabilir Basıncılı Ekipmanlar	Transportable pressure equipment (99/36/AT)
3	Açık Havada Kullanılan Ekipmandan Çevreye Yayılan Gürültü	Noise emission in the environment by equipment for use outdoors(2000/14)
4	Florasın Aydınlatma Balastlarının Enerji Verimliliği	Energy efficiency requirements for balast for fluorescent lighting (2000/55/AT)

Kaynak: DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı), (2007a), *Avrupa Birliği Ve Türkiye*, DTM Yayınları, 6. Baskı, Eylül, Ankara, s.96.

ÖZGEÇMİŞ

Uğur Varlıca, 1983 yılında Sakarya'nın Hendek İlçesinde doğdu. İlkokulu Hendek Cumhuriyet İlköğretim okulunda okudu. Ortaokul ve liseyi Hendek Atikehanım Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 01.09.2006 yılında Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünden mezun oldu. 2006 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İktisat Ana Bilim dalı İktisat Bölümünde Yüksek Lisans öğrenimine başladı.